Sfântul Atanasie, Arhiepiscopul Alexandriei
Un cuvânt împotriva idolilor

Traducere (Arhim. Dorotheos Paparis)
Republicat de pe: http://www.phys.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/paterikon/a8anasios_megas_logos_kata_eidwlwn.htm

Introducere - Rezumat

Acest discurs, la fel ca „Împotriva idolilor", a fost scris în jurul anilor 317-319 d.Hr. El examinează marele eveniment al întrupării Cuvântului lui Dumnezeu întrupat, adică a Fiului lui Dumnezeu, a doua persoană a Sfintei Treimi.

În prima parte a discursului, este analizat dublul scop al întrupării Cuvântului: a) revenirea umanității la starea de nemurire pierdută din cauza păcatului originar; și b) acordarea oamenilor a capacității de a-L cunoaște pe Dumnezeul adevărat.

În a doua parte a discursului, el descrie mijloacele prin care se realizează dublul scop al întrupării: acestea sunt lucrările miraculoase ale lui Hristos, moartea și învierea sa.

În a treia parte a discursului, obiecțiile evreilor și grecilor (păgânilor) față de întruparea Cuvântului sunt respinse. Obiecțiile evreilor sunt respinse de tradiția lor profetică. Obiecțiile păgânilor sunt respinse prin argumente logice. Atanasie cel Mare subliniază că rasa umană nu este nepotrivită să slujească revelației lui Dumnezeu. Ce vas mai bun decât omul a existat pentru revelația Cuvântului?

În final, în epilog, autorul subliniază că pentru desăvârșirea învățăturii despre întruparea Mântuitorului sunt necesare două lucruri: studiul Sfintei Biblii și o viață curată.

Întruparea Cuvântului joacă cel mai important rol în creație, în creație și în om. Ea duce la teoză, așa cum teologhează cu emfază Atanasie cel Mare: „Cuvântul s-a făcut om, ca să putem fi îndumnezeiți". Ea privește sensul și scopul existenței și vieții noastre.

TEXT	**Redare greacă modernă**
1. Cunoașterea evlaviei și a adevărului tuturor lucrurilor nu este dată atât de mult prin învățătura omenească, cât este cunoscută prin ea însăși; doar că nu a strigat zilnic prin fapte și se arată mai strălucitoare decât soarele prin învățătura lui Hristos; Dar, fiindcă dorești să auzi despre acestea, adu-mi, binecuvântatule, ca și cum noi înșine am veni, puțin din credința după Hristos, deși suntem capabili să aflăm aceasta din cuvintele dumnezeiești, dar suntem dornici să auzim și de la alții. Căci	Cunoașterea adevărului despre Dumnezeu și lume nu are nevoie de învățători omenești. Ea poate fi cunoscută prin ea însăși. Este făcută cunoscută prin faptele sale și mai ales prin învățătura lui Hristos, care o prezintă ca fiind mai strălucitoare decât soarele. Dar, din moment ce dorești să auzi despre această cunoaștere, hai, dragul meu, lasă-mă să-ți spun puțin din ceea ce știu despre credința creștină. Cu siguranță poți învăța din Sfânta Biblie, dar și de la alții, din moment ce iubești cunoașterea. Sfânta

Sfintele Scripturi și insuflate de Dumnezeu sunt suficiente pentru vestirea adevărului; și există, de asemenea, multe cuvinte scrise de fericiții noștri învățători despre acestea; care, dacă reușim în ele, sunt probabil să aibă succes în interpretarea Scripturilor, care sunt însetate de cunoaștere. Dar, fiindcă nu avem acum la îndemână salariile învățătorilor, este necesar să învățăm de la ele, și aceste lucruri vă recit și vă scriu: zic, credința după Hristos Mântuitorul; astfel încât nici învățătura cuvântului după noi să nu fie indusă în rătăcire, nici credința în Hristos să nu fie disprețuită ca o nebunie; Prin care grecii, trecând prin noi, își bat joc și râd de noi, nespunând nimic altceva decât crucea lui Hristos; dacă într-adevăr le-ar fi milă de nesimțirea lor, că, trecând prin cruce, n-au văzut puterea acesteia, toată plinătatea lumii și că prin ea se manifestă toate lucrările cunoașterii lui Dumnezeu. Căci nu credeau ei cu adevărat în dumnezeirea Lui și în minte, batjocorind desăvârșirea; ci mai degrabă L-au preamărit ca Mântuitor al tuturor și au făcut crucea nu o vătămare, ci o vindecare a creației. Căci dacă se face crucea, orice idolatrie este desființată și orice închipuire a demonilor este alungată prin acest semn, și numai Hristos este venerat și prin El Tatăl este cunoscut, iar cei care Îl contrazic sunt rușinați, în timp ce El convinge în mod nevăzut sufletele celor care Îl contrazic. Căci cum le pot spune că este încă omenesc să inventeze lucrul acesta și nu mai degrabă să mărturisească că El este Cuvântul lui Dumnezeu și Mântuitorul tuturor celor care s-au înălțat pe cruce? Și ei suferă același lucru față de mine, ca și cum ai vedea soarele acoperit de nori și te-ai minuna de lumina lui, văzând că toată creația este iluminată de el. Căci, așa cum lumina este bună, iar soarele este conducătorul luminii; tot așa întreaga lume fiind un lucru divin, a cărei cunoaștere	Biblie, fiind inspirată de Dumnezeu, este suficientă în sine pentru a te face să cunoști adevărul. Există, de asemenea, multe scrieri ale Sfinților Părinți în acest scop. Cine le studiază va învăța interpretarea corectă a Bibliei și va primi cunoașterea pe care o dorește. Însă, întrucât nu am în mâini scrierile Părinților, trebuie să vă spun și să vă scriu ce am învățat din ele. Mă refer, desigur, la credința în Mântuitorul Hristos. În felul acesta, nimeni nu va considera învățătura noastră creștină nevrednică de pomenire, dar nici nu o va crede a fi o prostie. Căci păgânii, sub pretextul crucii lui Hristos, ne calomniază, batjocorind și batjocorind credința noastră. Și este ușor să le dărâmăm părerile nechibzuite despre crucea Domnului. Nu văd ei puterea crucii care s-a răspândit în întreaga lume? Nu văd ei că prin puterea ei lucrările lui Dumnezeu sunt descoperite tuturor? Nu ar batjocori un semn atât de mare al crucii, deși ei înșiși ar fi recunoscut cu adevărat divinitatea Domnului. Dimpotrivă; și ei ar crede în Mântuitorul lumii și ar admite că crucea nu este un rău, ci un mare folos pentru lume. Căci odată cu răstignirea Domnului puterea idolatriei a fost stinsă. Mai mult, odată cu semnul crucii orice putere falsă a lui Satana este alungată. Prin cruce, ne închinăm numai lui Hristos și datorită Lui Îl cunoaștem și pe Dumnezeu Tatăl. Cei care i se împotrivesc sunt rușinați. Crucea luminează zilnic și schimbă în secret inimile dușmanilor ei. După toate acestea, cum poate cineva să susțină că este vorba de o viclenie omenească și să nu admită că cel care s-a suit pe cruce nu este un om, ci Dumnezeu Cuvântul și Mântuitorul Domn? Mi se pare că cei care calomniază crucea sunt ca unul care, deși admiră lumina soarelui care luminează toată creația, totuși dă vina pe soarele însuși atunci când îl vede acoperit de nori. Și așa cum

întreagă trebuie împlinită, conducătorul și conducătorul unei astfel de realizări este în mod necesar Dumnezeu și Cuvântul lui Dumnezeu. Am spus că este posibil pentru noi, examinând mai întâi ignoranța necredincioșilor; astfel încât, examinând falsul, adevărul să strălucească de la sine și să fii și tu încrezător, omule, că ai crezut adevărul și nu ai fost înșelat în cunoașterea lui Hristos. Și trebuie să te conduc pe tine, un iubitor de Hristos, căci lucrurile referitoare la Hristos trebuie discutate și am avut încredere că te voi conduce în cunoașterea și credința Lui, care este mai onorabilă decât orice altceva.

2. Într-adevăr, de la început nu a existat rău; căci nici nu există și nici nu există acum în sfinți și nici nu există deloc, conform lor; dar oamenii au început mai târziu să-l inventeze și să-l reproducă pentru ei înșiși; prin urmare, și-au recreat ideea de idoli, considerând acele lucruri care nu sunt ca fiind lucruri.

Căci Dumnezeul Creator și Suveran, care există dincolo de orice esență și invenție omenească și este deja bun și nespus de bun, prin același Cuvânt al Mântuitorului nostru Iisus Hristos a creat neamul omenesc după chipul Său; și făcându-l gânditor și om de știință al ființelor prin asemănarea Sa, i-a dat și conceptul și cunoașterea propriei Sale firi, astfel încât, păstrându-și identitatea, să nu se îndepărteze niciodată de imaginația despre Dumnezeu, nici să nu părăsească comuniunea sfinților, ci, având harul Dătătorului, având și puterea Cuvântului Tatălui, să se bucure și să vorbească cu Dumnezeu, trăind viața veșnică și cu adevărat binecuvântată nemuritoare. Căci neavând nicio piedică în cunoașterea Divinului, el consideră neîncetat prin curăția sa chipul Tatălui, Dumnezeu Cuvântul, care nu a fost făcut după chip; și se uimește, înțelegând pronia prin el în toate lucrurile, devenind mai presus de simțuri și de orice închipuire trupească și

lumina ne conduce către sinele său superior, soarele, care este sursa luminii, tot așa cunoașterea divină care a inundat întreaga lume ne trimite în mod necesar la cauza și creatorul acestei isprăvi, care nu este altul decât Dumnezeu și Fiul său, Cuvântul său. Vom vorbi, pe cât putem, verificând mai întâi ignoranța celor care nu cred. Astfel, după ce minciunile lor vor fi dovedite, adevărul va străluci de la sine. Și tu, omule, care îmbrățișezi adevărul, vei prinde curaj; nu te-ai lăsat înșelat în privința încrederii tale în Hristos. Pentru că Îl iubești pe Hristos, vrei și să discuți despre El.

Prin urmare, cred cu tărie că cunoașterea lui Hristos și credința în El sunt cel mai prețios bine dintre toate.

De la început nu a existat rău. Nici acum nu mai există rău printre sfinți, deloc. Atunci, oamenii au creat răul și l-au folosit unii împotriva altora. Astfel au ajuns la punctul de a crea în mintea lor imaginația idolilor. Își imaginează că există lucruri care nu există.

Căci creatorul și regele lumii, Dumnezeu, care este mai presus de orice existență și înțelegere umană, pentru că este bun și nespus de frumos, l-a creat pe om după chipul și asemănarea Sa. El a fost creat de Însuși Fiul lui Dumnezeu și Cuvântul, Domnul nostru Iisus Hristos. L-a făcut pe om după chipul și asemănarea Sa, pentru ca acesta să poată studia și cunoaște toată creația. L-a înzestrat cu puterea de a cunoaște esența lui Dumnezeu.

Astfel, el își menține asemănarea cu Dumnezeu și nu se abate niciodată de la percepția corectă a Lui. Având Harul lui Dumnezeu, omul nu întrerupe comuniunea cu Sfinții. Cu puterea lui Dumnezeu, omul se bucură de convorbirea cu Dumnezeu. Trăiește o viață fără durere și fericită, care nu cunoaște moartea. Nimic nu-l împiedică să-L cunoască pe Dumnezeu. În funcție de puritatea sa, el vede chipul lui

fiind unit prin puterea minții cu lucrurile divine inteligibile din ceruri. Căci atunci când mintea oamenilor nu vorbește cu trupurile, nici nu are nimic din dorința lor amestecat din afară, ci este cu totul deasupra ei înșiși, așa cum a fost de la început; atunci, văzând cele sensibile și toate lucrurile omenești, devine deasupra metatarsianului și, văzând Logosul, vede în el și pe Tatăl Logosului, fiind privită în contemplarea acestuia și fiind reînnoită în dorința pentru acesta. Cât despre primul dintre oameni, care după limba ebraică a fost numit Adam, sfintele scripturi spun că la început și-a înălțat mintea către Dumnezeu cu o sinceritate nerușinată și că a împărtășit cu sfinții viziunea intelectualilor, pe care o avea în acel loc, pe care chiar și sfântul Moise l-a numit figurativ paradis. Iar puritatea sufletului este suficientă pentru a reflecta pe Dumnezeu prin ea însăși, așa cum a spus și Domnul: „Fericiți cei curați cu inima, căci ei vor vedea pe Dumnezeu”. 3. Așadar, așa cum se spune, Creatorul a creat rasa umană și a voit ca aceasta să rămână; dar oamenii, obosindu-se de lucrurile care le sunt date și trudind pentru a le dobândi, au căutat acele lucruri care le erau mai aproape, și totuși trupul și simțurile sale erau mai aproape. De acolo și-au retras mintea de la cele intelectuale și au început să se înțeleagă pe ei înșiși. Și înțelegându-se pe ei înșiși, percepând atât trupul, cât și celelalte lucruri sensibile, și ca și cum ar fi fost înșelați în ei înșiși, au căzut în propriile lor dorințe, preferându-se contemplării lucrurilor divine; și consumându-le pe acestea și nevrând să se abțină mai mult de la ele, și-au închis sufletele plăcerilor trupești, agitați și copleșiți de toate dorințele; și au fost complet înșelați de puterea care le-a fost dată de Dumnezeu de la început. Acest lucru este adevărat și pentru același om și pentru primul om creat, așa cum spun scripturile sacre despre	Dumnezeu Tatăl, adică pe Fiul Cuvântul, pe care îl și înfățișează. Este uimit de providența lui Dumnezeu pentru lume. Omul, după chipul lui Dumnezeu, transcende tot ce este sensibil, chiar și propriul său corp și se unește mental cu actele divine cerești. Când mintea omenească evadează de cele sensibile și nu dorește nimic din aceste lucruri pământești, atunci se transcende pe sine și se află în starea originală a creației dinainte de cădere. Transcede tot ce este omenesc și sensibil, se transformă și vede Fiul Cuvântul și odată cu el Tatăl Său. Se bucură de această viziune a lui Dumnezeu și dorința divină se reînnoiește în ea. Se întâmplă ceea ce s-a întâmplat cu primul om, care în ebraică se numea Adam. Sfânta Biblie spune că primul om, fără rușine și cu îndrăzneală, avea mintea îndreptată spre Dumnezeu. Se bucura împreună cu sfinții (îngerii) de contemplarea intelectualilor care locuiau în acel loc al paradisului, așa cum îl numea metaforic Moise. Pentru că puritatea sufletului este capabilă să reflecte pe Dumnezeu în ea. Domnul însuși spune: „Fericiți cei curați cu inima, căci ei Îl vor vedea pe Dumnezeu cu ochii lor.” Așadar, așa cum am relatat mai sus, Creatorul a făcut neamul omenesc; și astfel El voiește ca acesta să rămână pentru totdeauna. Cu toate acestea, oamenii au neglijat lucrurile înalte și au fost indiferenți față de studiul lor. Ei au iubit mai mult ceea ce este aproape de ei; și mai aproape de ei este trupul și simțurile sale. Astfel, și-au întors mintea de la lucrurile spirituale și s-au îndreptat spre lucrurile fizice. Însă, întoarcerea minții către trup și lucrurile sensibile a dus la o evaluare falsă a lor înșiși. Au căzut în poftă de sine pentru că au preferat lucrurile omenești celor divine. Erau absorbiți de lucrurile omenești și nu voiau să scape de lucrurile pământești. Și-au condamnat sufletele la

el. Căci răul, în timp ce mintea avea o vedere spre Dumnezeu și spre El, s-a îndepărtat de vederea trupului; dar când, prin sfatul șarpelui, s-a îndepărtat de mintea lui Dumnezeu și a început să se înțeleagă pe sine, atunci au căzut în dorința trupului și au știut că sunt goi și, știind aceasta, s-au rușinat. Și au știut că sunt goi nu atât în haine, cât că sunt goi în vederea divinului și și-au îndreptat mintea spre contrariul.

Căci, părăsind înțelegerea și dorința pentru singura ființă, adică Dumnezeu, au intrat în diverse și separate dorințe ale trupului. Apoi, ceea ce iubește să fie creat, fiecare primind dorința multora, a început să aibă o relație cu ele; astfel încât și ei să se teamă de aceste lucruri. De aceea, timiditatea, temerile, plăcerile și gândurile muritoare au venit în suflet. Căci, nevrând să se abțină de la dorințe, se teme de moarte și de separarea trupului. Și dorind din nou și neavând altele asemenea, a învățat să ucidă și să facă rău. Și cum face aceste lucruri, este rezonabil să spunem.

4. Depărtându-se de contemplarea intelectului și fiind abuzată de acțiunile trupului, devenind contemplarea trupului și văzând plăcerea ca fiind binele în sine, a fost înșelată, condamnând numele de bine și numind plăcere ceea ce este cu adevărat bun; căci dacă o faci, paralizezi intelectul și ceri o sabie împotriva celor care răspund, crezând că aceasta este o pedeapsă.

Îndrăgostindu-se de plăcere, a început să acționeze în felurite feluri. Fiind mobilă din fire, chiar dacă s-a îndepărtat de lucrurile bune, nu încetează să se miște. Nu se mișcă încă conform virtuții, nici pentru a-L vedea pe Dumnezeu; ci, considerând lucrurile ca nefiind, transformă ceea ce este posibil pentru ea însăși, abuzând de aceasta în favoarea dorințelor și devenind chiar încăpățânată. Căci este capabilă să se încline spre lucrurile bune, așa că se îndepărtează de plăcerile trupești, să fie mereu agitați și fermentați de patimi. În cele din urmă, au uitat și autoritatea cu care i-a înzestrat Creatorul. Iar adevărul despre toate acestea poate fi constatat din povestea Sfintei Biblii despre primele ființe create. Căci chiar și Adam, până când mintea lui nu s-a întors spre Dumnezeu, a evitat preocuparea pentru lucrurile pământești. Dar când a ascultat sfatul diavolului care avea chip de șarpe și s-a apostaziat de la vederea lui Dumnezeu, atunci s-a întors în mod egoist către sine însuși. Astfel, primii creați au căzut în pofte carnale și s-au confruntat cu goliciunea cu răutate. Din această cauză s-au simțit rușinați. Nu s-au simțit rușinați pentru lipsa de îmbrăcăminte, ci pentru că și-au pierdut contactul cu Dumnezeu și mintea lor s-a îndreptat spre lucruri rele.

Apostazia de la cunoașterea și dorința singurului Dumnezeu i-a condus pe oameni la diverse și individuale dorințe trupești. Apoi, așa cum se întâmplă de obicei, dorințele individuale și multiplele au creat o dependență forțată unele de altele, astfel încât le era frică să le abandoneze. Din acest motiv, în sufletele lor au fost provocate temeri, lașitate, plăceri și o minte pământească. Sufletul nu vrea să-și piardă dorințele trupești; și din acest motiv se teme de moarte și de despărțirea de trup. Și cel mai rău dintre toate, atunci când dorințele sufletului nu sunt satisfăcute, atunci ele duc la crime și nedreptăți. Să explicăm modul în care face acest lucru.

Sufletul, după apostazia de la teoria divinului, abuzând de dorințele trupești individuale, este mulțumit de desfătarea trupului. Îi plăcea plăcerea. De asemenea, greșea folosind numele de bine. Credea că această plăcere constituie adevăratul bine. Ceva similar s-a întâmplat cu cel care, fiind agitat în mintea sa, crede că va aduce ordine în societate dacă va folosi sabia și armele împotriva celor

lucrurile bune; dar, îndepărtându-se de bine, consideră totuși contrariul;
Căci nu poate înceta deloc să se miște, fiind prin natura sa, așa cum am spus mai înainte, mobil. Și cunoscându-și propria voință, se vede capabilă să fie aplicată atât mădularelor corpului, atât ființelor, cât și neființelor; iar ființa este binele, iar nu ființa este răul. Și ființa o numesc bine, întrucât are exemple din ființa lui Dumnezeu; și spun că nu ființa este răul, deoarece nu poate fi recreată prin invențiile oamenilor. Căci având ochi ai trupului pentru a vedea creația și, prin această aranjare armonioasă, pentru a-L cunoaște pe Creator; și având urechi pentru a auzi cuvintele divine și legile lui Dumnezeu; și având mâini pentru a îndeplini acțiunile necesare și a întinde rugăciunea către Dumnezeu; sufletul, fiind departe de a contempla lucrurile bune și de a se mișca în ele, de aceea, fiind indus în eroare, se mișcă în direcția opusă.
Apoi, așa cum am mai spus, ea a văzut ce era posibil pentru ea însăși și, abuzând de el, a înțeles că putea mișca și mădularele trupului în direcția opusă; și din acest motiv vede în schimb creația, îndreptându-și privirea spre dorințe, arătând că și aceasta este posibilă și gândind că, odată mișcată, își salvează propria valoare și nu păcătuiește făcând ceea ce poate; nu știe că nu se mișcă pur și simplu, ci că a devenit pentru a se vedea mișcându-se; căci acesta este harul și glasul apostolic din apropiere: „Totul este posibil, dar nu totul este de folos”.
5. Dar îndrăzneala oamenilor, nu în interes și cuviință, ci în posibilitate, a început să facă contrariul; de aceea, ambele mâini, mișcându-se în sens opus, au fost făcute să ucidă, iar auzul să producă neascultare, iar celelalte mădulare să comită adulter în loc de procreare legitimă; și limba în loc de eufemism să blasfemie, calomnie și înjurături, și mâinile din nou să fure și să calce în picioare oameni similari; și nasul neascultători.
Sufletul s-a îndrăgostit de plăcere și a început să se bucure de ea în felurite feluri. Deoarece sufletul este agil, chiar și atunci când este îndepărtat de bine, nu-și pierde agilitatea. Numai că acum nu se mișcă spre virtute sau spre vederea lui Dumnezeu. Se gândește la lucruri neexistente. Fiind încăpățânat, își schimbă autoritatea pe care o are în sine și abuzează de dorințele false. Așa cum se poate îndrepta spre bine, poate face și opusul. Aversiunea față de lucrurile bune duce cu siguranță la teoria contrariilor. Căci sufletul nu se oprește niciodată din mișcare, pentru că are în natura sa mișcare. Înțelegându-și voința proprie, își constată capacitatea pe care o are de a mișca mădularele corpului atât spre cele existente, cât și spre cele neexistente. Lucrurile existente sunt bune, iar lucrurile neexistente sunt rele. Spun că lucrurile existente sunt bune, pentru că își au modelul în Dumnezeu, care este existentul. Și spun rele neexistente, pentru că au fost create de imaginația oamenilor; prin urmare, sunt neexistente. Și se produce următorul paradox: trupul are ochi să vadă creațiile și să-L recunoască pe Creator din armonia ordinii universului;
În mod similar, are urechi ca să audă cuvintele lui Dumnezeu și poruncile Sale; tot așa, are mâini pentru lucruri necesare și pentru a le ridica în timpul rugăciunii către Dumnezeu. Dimpotrivă, sufletul, pentru că s-a abătut de la contemplarea lucrurilor bune și de la mișcarea spre ele, este în greșeală și se îndreaptă spre rele. Apoi, așa cum am spus mai sus, sufletul, văzându-și capacitățile folosite greșit, s-a gândit că poate mișca mădularele corpului în direcții opuse. Drept urmare, ochiul, în loc să vadă creațiile, se îndreaptă spre dorințe. El crede că poate face și asta.
Sufletul crede că, din moment ce se

să facă tot felul de mirosuri erotice; și picioarele să facă asprimea vărsării de sânge; și stomacul să facă beție și lăcomie neîmplinită; la urma urmei, este rău și un păcat al sufletului.
Și nu există niciun motiv pentru aceasta, în afară de aversiunea criticilor. Căci, așa cum un conducător de car, călare pe cai, la o etapă, disprețuiește scopul, care i se cuvine să călărească, și se abate de la el, pur și simplu călărește calul ca și cum ar fi capabil; și este capabil după cum îi place; și adesea călărește împotriva cailor potrivnici și adesea călărește împotriva stâncilor, purtându-se oriunde poate, suportând ascuțimea cailor, crezând că alergând astfel, nu a atins scopul; căci privește doar spre drum și nu vede că a depășit scopul; tot așa și sufletul, întorcându-se de la calea către Dumnezeu și călărind mădularele trupului mai mult decât este cuvenit, și mai degrabă și el, fiind călărit cu ele, păcătuiește și face răul însuși, nevăzând că se abate de la cale și cade în afara scopului adevărului, către care omul purtător de Hristos, fericitul Pavel, privind înainte, a spus: „Alerg spre țintă, pentru premiul chemării cerești a lui Iisus Hristos”. Sfântul urmărește binele, niciodată săvârșind răul.
6. Există unii greci care s-au rătăcit de la cale și nu-L cunosc pe Hristos și care atribuie răul unei substanțe și în sine, păcătuind în două feluri: fie îl privează pe Creator de autorul ființelor; căci dacă El nu este Domnul ființelor, dacă, după ei, răul are o substanță și o esență în sine; fie, din nou, voind ca El să fie autorul tuturor, Îl dau în mod necesar și răului; căci, după ei, răul este și în esențe. Și acest lucru este nepotrivit și imposibil de demonstrat; căci răul nu vine din bine, nici nu este în El, nici prin El; căci nimic bun nu este bun dacă este amestecat cu natura sau devine cauza răului.
Însă cei eretici, care s-au îndepărtat de învățătura bisericii și au naufragiat

mișcă, își dovedește valoarea și că nu păcătuiește, deoarece își mișcă puterile. Este înșelat, pentru că nu știe că a fost creat nu numai pentru a se mișca, ci pentru a se mișca în ceea ce este potrivit. Despre aceasta, mărturisesc și cuvintele Apostolului: „Toate lucrurile sunt îngăduite, dar nu toate sunt de folos”. Dar răzvrătirea oamenilor nu a privit la ceea ce este de folos și potrivit, ci la ceea ce poate face; așa că s-a mișcat spre opus. De aceea, a mișcat mâinile spre opus și a început crimele; a condus auzul la neascultare; iar celelalte mădulare ale trupului la adulter în loc de căsătorie legitimă. Limba se mișcă în loc de binecuvântări la hule, insulte și jurăminte. Iarăși, mâinile se mișcă la furt și la luptă împotriva fraților. Simțul mirosului a căzut în felurite arome erotice. Picioarele aleargă să verse sânge. Stomacul nu se satură de beție și lăcomie. În concluzie, toate acestea constituie răul și păcatul sufletului. Cauza tuturor acestor rele nu este alta decât îndepărtarea de cele mai bune.
La fel se întâmplă și cu carul, care este indiferent la scopul pentru care conduce caii la stadion. Căci, conducând fără scop, pur și simplu conduce caii oriunde poate; și poate oriunde vrea. Și de multe ori uneori cade peste trecători și alteori pe stânci. Merge oriunde îl poartă viteza cailor. Are iluzia că, alergând astfel, nu-și ratează scopul. Căci este atent doar la drum și nu-și dă seama că s-a abătut de la scopul său. Așa cum se întâmplă cu carul, așa se întâmplă și cu sufletul care s-a abătut de la calea lui Dumnezeu și satisface în mod nedemn mădularele trupului. Sau mai degrabă, împreună cu trupul, sufletul este împins și el de la sine spre păcat și spre a purta răul în sine.
Ea nu își dă seama că s-a rătăcit și s-a abătut de la adevăratul ei scop. În acest scop, binecuvântatul și purtătorul de Hristos apostol Pavel spune: „Alerg spre

credința, aceștia fiind însăși esența răului, și își așează un alt dumnezeu în afară de adevăratul Tată al lui Hristos, și acest autor nenăscut al răului și conducătorul răutății, creatorul creației. Și aceștia sunt ușor de mustrat de Scripturi și de această minte umană, deoarece și ei sunt renașți în aceasta. Dar Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, în propriile sale evanghelii, confirmă cuvintele lui Moise: „Domnul este Dumnezeu” și: „Îți mărturisesc Ție, Tată, Domn al cerului și al pământului”. Dar dacă există Dumnezeu și El este Domn al cerului și al pământului, cum poate exista un alt dumnezeu în afară de El? Și unde este Dumnezeu, după ei, împlinind toate lucrurile singurului și adevăratului Dumnezeu, după schița cerului și a pământului? Și cum poate exista un alt poet, care este Dumnezeul și Tatăl lui Hristos, care este Domn după glasul Mântuitorului?

Dacă nu, atunci, ca într-un echilibru, chiar și cel rău al bunului Dumnezeu poate deveni stăpân. Dar dacă spun asta, vedeți în ce impietate cad; căci în cei cu putere egală nu se pot găsi superiorul și superiorul. Și căci dacă unul nu-l voiește pe celălalt, celălalt există; puterea și boala amândurora sunt egale; egale într-adevăr, încât învinge voința celuilalt în existență; dar boala amândurora este că în ei, a nu voi lucruri se întâmplă contrar opiniei; căci atât binele este contrar opiniei celui rău, cât și răul este contrar voinței celui bun.

7. Altfel; și tot așa dacă le spun: dacă aparențele sunt lucrări ale răului, care este lucrarea binelui? Căci nimic nu apare în afară de creația Creatorului singur. Și care este, de asemenea, atributul Lui al binelui, neavând lucrările Sale prin care să poată fi cunoscut? Căci Creatorul este cunoscut prin lucrările Sale. Și cum pot fi două complet opuse unul altuia, sau ce le desparte, încât să fie făcute unul fără altul? Căci acestea sunt imposibile, deoarece se exclud reciproc. Dar nici unul nu este țintă, pentru premiul chemării cerești a lui Isus Hristos.” Prin urmare, având întotdeauna ca scop binele, apostolul nu s-a dat niciodată în lături de la a face răul. Prin urmare, unii păgâni s-au abătut de la calea cea dreaptă și nu L-au cunoscut pe Hristos; ei consideră că răul există în sine. Fac o dublă eroare. Pe de o parte, ei consideră că Dumnezeu, ca și Creator, nu a creat ființele. Căci dacă răul este și el o ființă, adică există prin sine, atunci Dumnezeu nu poate crea ființele, tot ceea ce există. Căci, pe de altă parte, dacă îl consideră pe Dumnezeu creatorul ființelor, trebuie să-L accepte ca și creatorul răului. Pentru că, pentru ei, răul aparține și ființelor (are existență).

Dar acest lucru este absurd și imposibil. Căci răul nu vine din rău, nici nu există în el, nici prin el. Căci binele nu ar fi bun dacă ar avea o natură mixtă sau ar fi cauza răului.

Din păcate, ereticii s-au abătut de la învățătura Bisericii și au greșit în credință. Ei cred în mod eronat că răul are o existență reală. Își construiesc, în afară de adevăratul Dumnezeu, Tatăl lui Hristos, un alt dumnezeu. Îl consideră, de asemenea, necreat și creatorul răului și al întregii nelegiuiri. Îl identifică cu creatorul lumii.

Greșelile lor pot fi ușor respinse din Sfintele Scripturi și cu bunul simț. Căci cu rațiune au formulat aceste idei nebunești. Domnul nostru Iisus Hristos în Evanghelia Sa confirmă cuvintele lui Moise: „că este un singur Dumnezeu și Creator”. Și în altă parte spune: „Te laud, Dumnezeu Tată, care ai creat cerul și pământul”. Dacă, așadar, există un singur Dumnezeu și același care a creat pământul și cerul, cum este posibil să existe un alt dumnezeu în afară de El? De asemenea, unde se va găsi acest alt dumnezeu al lor, din moment ce peste tot, atât în cer, cât și pe pământ, se găsește singurul Dumnezeu adevărat?

posibil în altul, dacă este din cauza naturii lor neamestecate și diferite. Nu îl despart de un al treilea, iar acesta este tot Dumnezeu. Dar a cui natură este a treia? Care este mai bună, bună sau rea? Pare neclar. Căci este imposibil să fii ambele. Ei văd corupția unui astfel de fenomen intelectual al lor și nevoia ca adevărul să strălucească în cunoașterea bisericească: că răul nu este de la Dumnezeu, nici în Dumnezeu, nici nu a venit la ființă de la început și nici nu este de esența sa. Dar oamenii, lipsiți de imaginația binelui, au început să inventeze și să extindă lucruri care nu există și nu vor.

Căci, ca și cum soarele, apărând și întregul pământ fiind luminat de această lumină, orbind ochii, își inventează întunericul când nu există întuneric, și astfel ca și cum ar rătăci în întuneric, adesea căzând și coborând pe stânci, crezând că nu există lumină, ci întuneric; căci, deși încearcă să vadă, nu vede nimic;

Așa și sufletul oamenilor, închizând ochiul prin care îl poate vedea pe Dumnezeu, a zămislit el însuși relele, în care se mișcă, neștiind că încearcă ce să facă, nu face nimic; căci extinde cele ce nu sunt. Și nu ceea ce a devenit, așa a rămas; ci ceea ce a suflat în sine, așa se arată. Căci a devenit în fața lui Dumnezeu și a fost luminat de El; dar în loc de Dumnezeu a căutat stricăciunea și întunericul, așa cum a scris și Duhul: „Dumnezeu l-a făcut pe om drept; dar ei au căutat multe gânduri”.

Răul se găsește și se zămislește în oameni de la început, așa că a fost făcut și creat. Și cum au coborât și ei în mania idolilor, este deja necesar să spunem, ca să știți că întreaga născocire a idolilor nu a venit din bine, ci din rău. Și ceea ce a fost rău la început nu a fost niciodată judecat ca bun, tot ce este rău.

8. Sufletul, nemulțumit cu planurile rele ale oamenilor, a început să se ducă spre lucruri mai rele. Căci, după ce a învățat diferența dintre plăceri și s-a încins cu

Cum este posibil să existe un alt creator de ființe, când, conform mărturiei Mântuitorului, creatorul de ființe este Dumnezeu care este și Tatăl Domnului Iisus Hristos? Doar dacă nu cumva susțin că dumnezeul răului poate revendica și lucrările bunului Dumnezeu, astfel încât să existe egalitate între ei. Dar dacă spun așa ceva, observați în câtă impietate cad! Căci printre egali nu există mai presus și mai bun. Pentru că, independent de voința unuia, există celălalt. Drept urmare, atât puterea, cât și slăbiciunea amândurora sunt în egală măsură aceleași. Puterea lor este egală, pentru că, existând, unul învinge voința celuilalt. Și slăbiciunea amândurora este aceeași, pentru că lucrurile evoluează independent de voința fiecăruia.

Binele există independent de părerea răului; la fel, răul există independent de voința binelui. Mai mult, s-ar putea spune și idolatrilor: dacă creaturile aparțin zeului rău, care este lucrarea Dumnezeului bun? Nimic altceva decât că l-a făcut pe creator. Și care este caracteristica lui Dumnezeu, din moment ce nu are lucrări prin care să-l putem cunoaște? Căci îl cunoașteți pe creator după lucrările sale. Și cum este posibil să existe doi zei opuși? Ce îi deosebește astfel încât unul să existe fără celălalt? Este imposibil ca cei doi zei să existe în același timp, întrucât unul îl neagă pe celălalt; nici unul nu poate fi amestecat cu celălalt, deoarece naturile lor sunt diferite și incompatibile. O a treia putere va apărea în mod necesar, care este tot un zeu. Și ce fel de natură va avea acest al treilea zeu? Bună sau rea? Nespecificat. Un lucru este sigur: nu poate avea natura amândurora.

În concluzie, aceste teorii sunt nefondate. Este timpul ca adevărul care izvorăște din teologia Bisericii să strălucească. Și anume: răul nu vine de la Dumnezeu; nici nu există în El, nici nu a fost creat de la

uitarea lucrurilor dumnezeiești și s-a predat patimilor trupești și a prezentat numai lucrurile și a privit spre gloriile lor, a crezut că nu mai există nimic din ceea ce se vede, ci că numai cele temporale și cele fizice sunt bune. Și, întorcându-se și făcându-se după chipul bunului Dumnezeu, nu-L mai vede pe Dumnezeu Cuvântul, așa cum a fost făcut, prin puterea din el; ci, fiind făcut în afara lui însuși, privește și reproduce lucruri care nu sunt. Căci am acoperit complicațiile dorințelor trupești cu o oglindă, numai prin care putea vedea chipul Tatălui, dar nu poate vedea nimic ce sufletul poate înțelege; ci rătăcește peste tot și vede doar acele lucruri care îi cad în minte. Prin urmare, fiind umplută de orice poftă trupească și fiind zguduită de aceste glorii, prin urmare, care au umbrit intelectul, se extinde în lucrurile trupești și sensibile, atribuind mijlocirea lui Dumnezeu celor vizibile și glorificând numai acestea, voiește și vede ca și cum ar spune așa.

Răul precede cauza idolatriei. Căci atunci când oamenii au învățat să inventeze răul pentru ei înșiși, pe care nu-l posedau, și-au creat și zei, care nu erau. Dar dacă se scufundă în adâncuri, nu mai vede lumina, nici fenomenele din lumină, din cauza înclinării în jos a ochilor săi și a revărsării apei peste el; ci simte doar acele lucruri din adâncuri, crezând că nu sunt nimic mai mult decât acestea, ci că aceste fenomene ale acestor ființe sunt cele principale; tot așa și bătrânii oamenilor, nebuni, scufundându-se în dorințele și închipuirile cărnii și căzând în eroare în conceptul și slava lui Dumnezeu, începțoșați în gând și folosind mai degrabă distanța, au reimprimat fenomenele ca zei, glorificând creația mai degrabă decât Creatorul și lăudând lucrările mai degrabă decât cauza și creatorul acestora, Dumnezeul suveran. Și precum, după exemplul dat, cei care se scufundă în adânc, cu cât coboară mai repede, cu atât abisul este mai întunecat și început și nici nu face parte din natura lui Dumnezeu. Oamenii l-au creat: au pierdut conceptul de bine și astfel au început să-și imagineze și să creeze, conform dorințelor lor, acele lucruri pe care Dumnezeu nu le-a creat.

La fel este și cu soarele; în timp ce strălucește și luminează întregul pământ cu strălucirea sa, dacă închidem ochii, credem că suntem în întuneric, când în realitate el nu există; și astfel umblăm ca orbii în întuneric, cădem și mergem pe prăpastie; credem că nu există lumină decât întuneric. Credem că vedem, când nu vedem deloc.

La fel a făcut și sufletul oamenilor. Și-a pecetluit ochii cu care îl poate vedea pe Dumnezeu și a inventat în sine răul în care se mișcă. Crede că face ceva, în timp ce nu face nimic. Căci își imaginează lucruri neexistente. Sufletul nu este așa cum l-a creat Dumnezeu, ci apare așa cum a devenit el însuși. Dumnezeu l-a creat ca să-L vadă și să-l lumineze. Dar a preferat lucrurile pieritoare și întunericul locului lui Dumnezeu, așa cum spune Duhul Sfânt în Sfânta Biblie: „Dumnezeu l-a creat pe om simplu; dar el zămislește multe gânduri nelegiuite.”

Așadar, de la început, născocirea și fabricarea răului a apărut și a prins contur. Dar acum trebuie să relatăm cum au căzut oamenii în nebunia idolatriei; pentru ca să știți că născocirea idolilor nu vine deloc din bine, ci din rău. Și ceea ce este rău în construcția sa, nu poate fi considerat în niciun fel bun, căci este în întregime rău.

Cu toate acestea, sufletul oamenilor nu s-a mulțumit să născocească răul și a început să se ducă spre ce e mai rău. Deoarece s-a obișnuit cu felurite plăceri și a uitat cele divine, s-a mulțumit doar cu patimi trupești. Țintind doar prezentul și desfătarea lor trecătoare, a crezut că nu există nimic dincolo de ceea ce văd ochii. Numai plăcerile trupești trecătoare sunt

mai adânc; așa și neamul omenesc s-a scufundat. Căci nu au ascultat doar de idolatrie, nici nu au rămas în ea după ce au început; ci pe măsură ce le-au cinstit pe cele dintâi, cu atât au inventat noi superstiții pentru ei înșiși; și neprimind satisfacție de la cele dintâi, au insuflat din nou lucruri rele, înaintând în cele rușinoase și extinzând mai mult din ei înșiși impietatea. Și aceasta mărturisește și dumnezeiasca Scriptură, zicând: „Când cel nelegiuit vine în adâncurile răului, disprețuiește”.

9. Căci intelectul oamenilor s-a îndepărtat complet de Dumnezeu și, coborând în concepte și gânduri, oamenii atribuie mai întâi cinstea lui Dumnezeu cerurilor, soarelui, lunii și stelelor, considerându-le nu numai zei, ci și pe ceilalți care, împreună cu ele, au cauzat lucrurile.

Apoi, coborând la gânduri întunecate, au numit eterul, aerul și lucrurile din aer zei.

Dar trecând la rău, au numit deja elementele și principiile compoziției corpurilor, esența caldă și rece, uscată și umedă zei.

Și așa cum cei căzuți sunt împrăștiați pe pământ ca melcii în deșert, tot așa cei mai nelegiuiți oameni, căzând și destrămându-se din imaginația lui Dumnezeu, au devenit atât oameni, cât și forme umane, unii încă în viață, iar alții după moarte, înălțându-se la zei.

Și chiar mai rău, intenționând și gândind, deja chiar și la pietre, și lemn, și reptile, atât acvatice, cât și terestre, și la animalele din ziua cailor, au încălcat mijlocirea divină și supramundană a lui Dumnezeu, atribuind toată cinstea acestor Zei și întorcându-se de la Dumnezeul adevărat și cu adevărat existent al lui Hristos, Tatăl.

Dar fie ca îndrăzneala celor nebuni să se limiteze chiar la aceasta și să nu meargă mai departe, complăcându-se în impietate.

Căci unii și-au degradat atât de mult intelectul și și-au întunecat mintea, încât chiar și acele lucruri care nu există deloc, bune.

Schimbându-și, așadar, direcția și uitând că este creată după chipul bunului Dumnezeu, a ajuns la punctul în care nu mai poate vedea cu propria sa putere Cuvântul lui Dumnezeu, după care a fost creată. Și-a depășit scopul creator și inventează și imaginează lucruri neexistente. Cu întunecimea dorințelor trupești și-a pângărit oglinda interioară, în care se poate reflecta chipul lui Dumnezeu Tatăl. Astfel, sufletul nu poate vedea în sine ceea ce ar trebui. Este distras de orice altceva și vede doar acele lucruri care sunt percepute prin simțuri. Din acest motiv, sufletul, saturat de orice dorință trupească și tulburat de gândurile pe care le provoacă dorințele, îl reprezintă în mod imaginativ pe Dumnezeul uitat cu reprezentări sensibile. Astfel, numește fenomenele vizibile cu numele de Dumnezeu. Laudă doar acele lucruri pe care el însuși le dorește și le consideră plăcute.

Prin urmare, răul este cauza idolatriei.

Mai întâi, oamenii au învățat să inventeze răul inexistent împotriva lor înșiși, apoi și-au creat zei inexistenți. Așa cum cineva s-a scufundat la fund și nu mai vede lumina sau ceea ce este în lumină, ochii lui sunt îndreptați în jos și apa îl acoperă. Deoarece vede doar ceea ce este în fund, crede că nu există nimic în afară de ele; consideră că ceea ce vede este cel mai important dintre toate cele existente.

În mod similar, din cele mai vechi timpuri oamenii au înnebunit și s-au cufundat în dorințe și fantezii carnale; l-au uitat pe Dumnezeu și închinarea Lui. Având mintea întunecată sau, mai rău, fără niciun motiv, credeau în fenomenele sensibile ca pe zei. Se închinau creaturilor în loc de Creator;

Ei au divinizat lucrările omenești în locul Domnului și Dumnezeului care le-a creat. Conform exemplului anterior, cei care se scufundă la fund, cu cât coboară mai jos,

nici în fenomenele care au fost create, le inventează și le îndumnezeesc pentru ei înșiși. Căci, amestecând cu rațiunea caii și având naturi diferite, se închină ca zei; care sunt capul de câine și capul de șarpe și cu un singur cap la egipteni, și Amonul cu cap de berbec la libieni. Alții, însă, despărțind părțile corpurilor, capul și umărul și mâna și piciorul, le-au ridicat pe fiecare la rang de zei și le-au făcut zei, ca și cum nu ar fi mulțumiți cu întregul corp, au religie. Iar alții, sporindu-și impietatea, zeifică plăcerea și dorința, pretextul propriei descoperiri și al propriei răutăți, și le venerează; cine este Eros printre ei și Afrodita în Paphos.

Și aceia dintre ei, ca și cum ar fi fost onorați de cei care erau mai răi, au îndrăznit să-și ridice prinții sau chiar copiii la rang de zei, fie din cinste pentru prinți, fie de teama tiraniei lor; așa cum în Creta Zeus este renumit de ei, iar în Arcadia Hermes, iar printre indieni Dionysos, dar printre egipteni Isis, Osiris și Horus, și copilul actual al lui Hadrian, nobilul rege Antinous, pe care îl vedeți ca pe un bărbat, și un om nu modest, ci plin de desfrânare, de teama celui care impunea respect. Căci Hadrian, stabilindu-se în țara egiptenilor, după ce l-a ucis pe slujitorul său al plăcerii, Antinous, a ales să devină religios, chiar și după moartea copilului său, dar nu s-a stăpânit și a oferit un semn împotriva oricărei idolatrii, că aceasta nu a fost inventată altfel decât de oameni sau din dorința ființelor create, după cum mărturisește înțelepciunea lui Dumnezeu, zicând: „Începutul desfrânării este gândul la idoli”.

Și nici nu este surprinzător, nici departe de credința minții ceea ce se spune, unde, și nu spun mult înainte, sau poate chiar până acum, senatele zeilor, începând de la început cu regii, sau toți, sau cei care, dacă vor și judecă, dogmatizează că sunt zei și scriu că sunt zei religioși.

Căci pe cei pe care îi disprețuiesc, îi cu atât se năpustesc mai mult în ape mai întunecate și mai adânci. Așa a fost și cu rasa umană. Ei nu s-au angajat într-o formă simplă de idolatrie și nici nu au rămas în stadiul ei inițial; cu cât au rămas mai mult în primul stadiu, cu atât au născocit mai multe superstiții. Nu s-au mulțumit cu primul, ci s-au implicat în alte vicii, mai rele.

Au înaintat în desfrâu și au extins impietatea dincolo de ei înșiși. Acest lucru este mărturisit și de Sfânta Scriptură: „Când omul rău înaintă în rău, atunci este disprețuit (și devine mai rău)”. De îndată ce mintea oamenilor s-a îndepărtat de Dumnezeu, oamenii au început să cadă în gânduri și opinii. Mai întâi au dat onoare divină cerului, soarelui, lunii și stelelor; le-au crezut nu numai ca zei, ci le-au considerat și creatorii celorlalte creații care au fost făcute după ele.

Apoi oamenii au căzut în gânduri și mai rele; au numit eterul, aerul și tot ce se află în ele zei. Avansând și mai mult în răutate, au venerat ca zei chiar și calitățile constitutive ale corpurilor, și anume căldura, frigul și umezeala. Cel mai rău dintre toate era ceea ce se întâmplă cu cei care cad complet la pământ și se târăsc pe pământ ca melcii. Astfel, cei mai nelegiuiți dintre oameni au renunțat la teoria lui Dumnezeu și i-au zeificat pe oameni sau antropomorfi, unii încă în viață, iar alții deja morți.

Dar ei au născocit deja planuri și mai rele și au atribuit numele divin și supramundan al lui Dumnezeu pietrelor, lemnului, animalelor marine și reptilelor pământului și chiar acestor cai sălbatici. Ei le dau acestora toate onorurile care se cuvin lui Dumnezeu, în timp ce, în același timp, se îndepărtează de Dumnezeul cel cu adevărat adevărat și Tatăl lui Hristos. Și de-ar fi ca îndrăzneala oamenilor nebuni să ajungă până aici și să nu se amestece într-o mai mare impietate! Căci

recunosc drept dușmani ai naturii și îi numesc oameni; dar pe cei pe care îi au în inimă, îi protejează prin curajul lor de a fi religioși, ca și cum ar avea puterea de a-i zeifica, reușesc să fie oameni și sunt muritori, fără să nege acest lucru. Iar cei care îi zeifică, mai degrabă văd că sunt zei; Căci cel ce dăruiește este judecătorul celui căruia i se dă, iar cel ce judecă pe cel ce este judecat de nevoie, iar cel ce dăruiește, în orice caz, ceea ce are i se dă; căci orice rege neglijează, pe cine a dat și pe cine este mai mare decât cei ce primesc. El a spus că cei pe care vor ei să-i dogmatizeze sunt zei și vede că ei sunt mai întâi zei.
Dar lucrul minunat este acesta, că ei, murind ca oamenii, se stăpânesc asupra celor care au fost îndumnezeiți de ei, ceea ce este fals.
10. Acest obicei nu este nou și nici nu a provenit din voința zeilor, ci a fost ceva venit de sus și planificat dinainte în sensul idolilor. Iar zeii antici care erau venerați de greci, Zeus, Poseidon, Apollo, Hefaistos și Hermes, și în forme feminine Hera, Demeter, Atena și Artemis, au fost considerați a fi numiți zei prin decretele lui Tezeu, despre care vorbeau grecii; iar cei care au fost hirotonișii, ca bărbați care mor, sunt jeliți; dar cei pe care i-a hirotonisit el, aceștia sunt venerați ca zei. O, multe antagonisme și manii! Cei care văd pe cei hirotonișii, îi preferă pe cei pe care i-a hirotonisit el. Și idolatria lor să se limiteze la bărbați și să nu aducă mijlocirea divină asupra femeilor.
Iar femeile să nu ia o poziție sigură nici măcar în treburile comune, acestea sunt cele care se închină și cinstesc onoarea lui Dumnezeu, precum cele care au fost hirotonisite de Tezeu, așa cum am spus, și de egipteni Isis și Core și Neotera, și printre alții Afrodita. Căci numele celorlalți nu le pomenesc, o, conducător înțelept, fiind plin de toată batjocura.
Căci mulți, nu numai în vremurile de demult, ci și în vremurile noastre, după ce unii au căzut atât de mult și s-au întunecat atât de mult la minte încât născocesc și vor să divinizeze acele lucruri care nu există și nici măcar nu se văd printre creaturi. Au amestecat creaturi raționale cu cai; au încurcat lucruri diferite în natura lor și le venerează ca pe zei. Așa sunt zeii egiptenilor care au cap de câine sau de șarpe sau de măgar; chiar și zeul libienilor, Amon, care are cap de berbec. Alții au împărțit părțile corpului în cap, umeri, brațe și picioare și le-au înălțat pe fiecare separat la un zeu și l-au venerat. Nu le-a fost de ajuns, par să adore în general întregul corp!
Alții, din nou, și-au sporit atât de mult impietatea încât au zeificat chiar plăcerea și poftele carnale care le provoacă și răul și le venerează. Astfel de zei sunt Eros și Afrodita din Paphos. Alții, din nou, ca și cum ar aspira la ce e mai rău, au îndrăznit să-și ridice conducătorii sau chiar pe tinerii iubiți ai conducătorilor la rang de zei; au făcut acest lucru fie din onoare pentru conducători, fie din frică de putere. De exemplu, în Creta există teribilul Zeus, în Arcadia Hermes, în India Dionysos, în Egipt Isis, Osiris și Horus; și acum Antinous, tânărul iubit al împăratului roman Hadrian. Îl venerează pentru că se tem de cel care le-a poruncit să facă acest lucru, deși știu că este un om și într-adevăr nu modest, ci plin de imoralitate.
Căci atunci când Hadrian a vizitat țara Egiptului și acolo a murit sclavul lui Antinous, care își satisfăcuse pasiunile, a dat ordin ca acesta să fie venerat ca un zeu. Prin urmare, Hadrian a fost îndrăgostit de sclav chiar și după moartea acestuia; dar ne-a dat o dovadă și un argument împotriva oricărei forme de idolatrie, și anume că oamenii au inventat-o doar pentru pasiunile lor. Acest lucru este mărturisit de Vechiul Testament și de înțelepciunea lui Dumnezeu, care spune: „Invenția idolilor

și-au lepădat cei iubiți, frații, rudele și soțiile, și mulți după ce și-au lepădat și soții, pe care natura i-a hotărât cu toții muritori, aceștia și aceștia, fiind readuși la viață prin multă jale pentru ei și după ce i-au recreat prin jertfe, au înviat, pe care cei care mai târziu, prin creația și înțelepciunea meșteșugarului, i-au venerat ca pe zei, suferind un lucru care nu este prin fire.
Pentru care părinții au jelit ca nefiind zei, nu pentru că, a spus el, i-au văzut ca zei, ca fiind distruși; din acest motiv, nu numai că necrezându-i a fi zei, dar nicidecum neexistând, i-au imprimat într-o imagine, ca să fie de același fel, văzând slava prin imagine, sunt fabulați, dar cu toate acestea nebunii îi doresc ca zei și au zeificat onoarea adevăratului Dumnezeu. În Egipt există și există acum jalea distrugerii cu privire la Osiris, Horus, Tifon și ceilalți; iar cuprării din Dodona și coribanții din Creta nu-l stăpânesc pe Zeus ca pe un zeu, ci ca pe un om, iar acesta născut dintr-un tată care-i poartă umărul. Și este minunat că chiar și Platon, cel mai înțelept dintre toate Eladele și lăudându-se mult că s-a gândit la Dumnezeu, coboară la Pireu cu Socrate, pentru a o venera pe Artemis, cea care a făurit arta omului.
11. Și aceste născociri și altele asemenea ale idolatriei au fost prezise de sus și de mult timp de Scriptură, zicând: „Începutul desfrânării este gândul la idoli; și găsirea lor este pierzarea vieții.” Căci nu a fost nici de la început, nici nu va fi în lume. Căci deșertăciunea oamenilor a venit în lume și pentru aceasta a fost prevăzut sfârșitul lor scurt.
Căci acum, un tată îndurerat, după ce a făcut o imagine a fiului său care a fost luat repede, l-a onorat pe mortul de atunci ca și cum ar fi fost viu și a încredințat misterele și ceremoniile subordonaților săi. Dacă, în timp, obiceiul nelegiuit a fost menținut, el a fost păstrat ca lege. Și din ordinul tiranilor, sculpturile au fost făcute se datorează desfrânării”.
Și nu vă mirați și nu considerați nedemne de încredere cele pe care le spun; întrucât, de puțin timp în urmă, poate chiar și acum, senatul roman îi proclamă zei pe cei care au domnit din cele mai vechi timpuri; legiferează ca toți aceștia sau pe oricine dorește și hotărăște să fie venerați ca zei.
Senatorii, pe care îi urăsc ca regi, îi declară dușmanii lor naturali și îi numesc muritori de rând; dar pe cei pe care îi plac, poruncesc să fie venerați ca fiind presupuși oameni buni. Ca și cum ar avea puterea de a proclama zei, în timp ce ei înșiși sunt oameni și muritori de rând. Dar, din moment ce ei proclama zei, ar trebui să fie ei înșiși zei.
Căci meșteșugarul trebuie să fie superior lucrării, iar judecătorul trebuie să domnească peste judecător; la fel, cel care dă trebuie să dea ceea ce are. Așadar, regele trebuie să dea ceea ce are, întrucât este mai puternic și mai mare decât cei care iau. Din moment ce ei îi proclamă zei pe cei pe care vor, ei înșiși trebuie să fie mai întâi zei. Dar paradoxul este acesta: cei care se îndumnezeesc mor ca oameni și astfel dovedesc că decizia lor este invalidă.
Acest obicei nu este nou și nici nu a început cu o decizie a Senatului roman, ci de la început l-au studiat cu scopul de a inventa idoli.
Pentru că până și faimoșii zei antici ai grecilor, precum Zeus, Poseidon, Apollo, Hefaistos și Hermes, și zeitățile feminine Hera, Demeter, Atena și Artemis, au fost declarați zei din ordinul lui Tezeu, despre care grecii ne spun povești.
Și cei care au dat porunca au murit ca bărbații și îi jelesc. În timp ce cei pentru care a fost dată porunca sunt venerați ca zei. Vai de marea lor antinomie și nebunie! Deși îl cunosc pe cel care a dat porunca, preferă să-i venereze pe cei pentru care a fost dată. De ce mania lor

religioase, pe care oamenii, incapabili să le onoreze la vedere, de dragul familiarului îndepărtat, vederea îndepărtată fiind retipărită, au făcut o imagine vizibilă a regelui onorat, pentru a-l flata absent ca și cum ar fi prezent prin studiu. Și spre exagerarea religiei și a ignoranților sau mândria artizanului s-a îndreptat;
Căci unul, dorind poate să-i placă conducătorului, a forțat arta să imite frumosul; în timp ce mulțimea, atrasă de bucuria muncii, îl considera acum pe omul care fusese onorat cu puțin timp în urmă vrednic de respect; iar acest lucru se întâmplă în viață într-un fel încât, fie prin nenorocire, fie prin tiranie, oamenii care au slujit, „au acoperit numele de nedescris cu pietre și bețe”.
Aceasta este dovada descoperirii idolilor, așa cum o dovedesc scrierile oamenilor, începute și refăcute. Este timpul, așadar, ca tu și propria ta examinare să dovedești, nu atât din exterior, cât de la cei care se gândesc la ei, luând dovezile.
Căci dacă încep mai întâi cu cei numiți zei, după ce le-am analizat faptele, voi descoperi că nu numai că nu sunt zei, ci și că sunt cele mai rușinoase fapte ale oamenilor. Căci ce înseamnă să-i vezi pe poeții lui Zeus, ai iubirii și ai desfrânării? Ce înseamnă să-l auzi cum îl apucă pe Ganimede și bunurile furate, cum comite adulter și cum, fiind laș și neconformându-se propriei păreri, distruge zidurile Troiei? Ce înseamnă să-l vezi suferind din cauza morții fiului său, Sarpedon, și dorind să-l ajute, dar neputând?
și fiind conspirat de ceilalți așa-zișii zei, și anume Atena, adică Hera și Poseidon, și fiind ajutat de Tetis, soția lui Egee cu o sută de mâini; și fiind copleșit de plăceri și fiind slujit de femei, și de acestea fiind în cai, patrupede și păsări, în imaginații, fiind în pericol; și din nou fiind ascuns de conspirația tatălui său, iar Cronos fiind legat de el, tăindu-și cu răutate tatăl. Este oare demn să se sugereze că acest zeu, pentru idoli s-ar limita la zeitățile masculine și numele lui Dumnezeu nu ar fi atribuit formelor feminine. Chiar și femeile, cu care este nesigur să se hotărască împreună, se închină și se închină ca zeități. Aceștia sunt cei prescriși de poruncile lui Tezeu, așa cum am menționat deja. Printre egipteni este Isis, care este numită Fecioara și Tânăra; printre alții este Afrodita. Consider că este indecent să menționăm numele celorlalți, deoarece provoacă rușine.
Mulți, nu numai în vremurile străvechi, ci și în vremurile moderne, și-au pierdut cei dragi, frați, rude și soții; și multe femei și-au pierdut soții. Toți aceștia, pe care viața i-a dovedit a fi oameni muritori, din marele lor doliu i-au pictat și i-au făcut statui și le-au adus jertfe. Aceștia din urmă, datorită artei și priceperii meșteșugarului ofrandelor votive, i-au zeificat, ceea ce este nefiresc.
Pe toți aceștia i-au plâns părinții lor, pentru că știau că nu erau zei; dacă ar fi știut, nu i-ar fi jelit ca pe niște zei pierduți. Mai mult, nu numai că nu-i considerau zei, dar pentru că credeau că nu există deloc, îi reprezentau în imagini, astfel încât, văzându-le imaginea, să se consoleze pentru inexistența lor. Dar acestora li se roagă cei nebuni și le dau onorurile adevăratului Dumnezeu. Astfel, în Egipt chiar și acum se jalește moartea lui Osiris, Horus, Tifon și a celorlalți.
Și cazanele de bronz din Dodona și Koryvantes din Creta dovedesc că Zeus nu este un zeu, ci un om; el provine chiar dintr-un tată canibal. Și ceea ce este remarcabil, cel mai mare filosof grec, care se lăuda că a filosofat mult despre Dumnezeu, Platon, a coborât și el la Pireu cu Socrate, pentru a o venera pe Artemis, o operă de artă umană!
Sfânta Biblie a menționat de mult timp toate aceste născociri ale idolatriei, spunând: „Idolatria are ca temelie curvia. Nascările ei distrug viața.” Căci nici la

făcând atât de multe și fiind blestemat, nu permit legile comune ale muritorilor și oamenilor de rând să facă același lucru?
12. Căci dintre mulți, voi numi doar câțiva, de dragul mulțimii, când a văzut fărădelegile și stricăciunea în Semele, Leda, Alcmene, Artemis, Leto, Maea, Europa, Danae și Antiope; sau când a văzut îndrăzneala și îndrăzneala în propria sa soră, pentru că o avea pe aceeași soră de soție, nu a batjocorit-o și nu a ucis-o de moarte?
că nu numai că a comis adulter, dar a și născut copiii născuți din adulterul său, zeificându-i, ca o acoperire pentru ilegalitatea sa, născocind fantezia zeificării; dintre care voi sunteți Dionysos și Hercule și Dioscuri și Hermes și Perseus și Sotira. Cine, văzând că așa-zișii zei erau ireconciliabili cu ei înșiși în Ilium de dragul grecilor și troienilor, nu le recunoaște slăbiciunea, că prin certurile lor unii cu alții i-au provocat și pe oameni? Cine, văzându-i pe Ares și Afrodita devorați de Diomede, și pe Hera și lumea de dincolo, pe care o numesc zeul Aidoneus, sub Heracle, și pe Dionysos de Perseu, și pe Atena de Arcadus, și pe Hefaistos aruncat și șchiop, nu recunoaște natura și se ferește de a spune că sunt totuși zei, iar auzind că sunt coruptibili și supuși suferinței, nu-i recunoaște ca altceva decât oameni, și oameni slabi, și mai degrabă îi admiră pe cei care mănâncă sau pe cei care sunt mâncați?
Sau cei care, văzând adulterul lui Ares cu Afrodita și complotul viclean al lui Hefaistos împotriva amândurora, și ceilalți așa-zișii zei chemați de Hefaistos la vederea adulterului, și cei care au venit și le-au văzut desfrâul, nu au râs și nu le-au recunoscut ticăloșia? Sau cei care nu au râs când l-au văzut pe Heracle cu Omfale, îmbătat de nebunie și desfrâu?
Pentru lucrările propriei lor plăceri, pentru iubirile lor absurde și pentru idolii făcuți din aur și argint, bronz și fier, pietre și

început nu exista viață și nici nu va exista în viitor. A fost adusă în lume de deșertăciunea oamenilor și, prin urmare, va avea un sfârșit scurt.
Un tată, jelind moartea copilului său, își face o imagine a copilului său decedat prematur; astfel, el își onorează acum copilul mort ca și cum ar fi viu și săvârșește mistere și ceremonii de cult împreună cu slujitorii săi. În timp, acest obicei nelegiuit devine o ceremonie permanentă.
Din ordinul tiranilor, statuile lor erau și ele venerate. Căci acei supuși ai lor care locuiau departe și nu-i vedeau personal pentru a-i onora, ridicau statuia regelui într-un loc vizibil, pentru a-l onora servil pe cel absent ca și cum ar fi fost prezent. Iar măiestria creatorului îi incita pe victimele ignoranței la o venerație excesivă.
Meșteșugarul, pentru că vrea să-i facă pe plac conducătorului, încearcă să redea perfect asemănarea imaginii. Oamenii, însă, sunt duși de rezultatul artistic și îl consideră pe omul onorat cu o clipă în urmă un zeu venerabil. Și aceasta a fost o alunecare în viață. Căci, oamenii, fiind dependenți de calamități sau tiranie, „au atribuit numele venerabil de Dumnezeu pietrelor și lemnului”.
Întrucât, așadar, aceasta este, conform Sfintei Scripturi, invenția idolilor făcuți de oameni, este timpul să procedez, de dragul vostru, pentru a o răsturna. Voi folosi dovezi nu din surse străine, ci din propriile lor minți.
Să încep cu cele mai ușoare argumente. Dacă se examinează acțiunile celor considerați zei, se va constata că nu numai că nu sunt zei, dar se dezvăluie ca fiind cei mai nerușinați dintre oameni. De exemplu, ce înseamnă să citești la poeți iubirile și faptele nerușinate ale lui Zeus? Ce înseamnă să auzi că îl prinde pe Ganimede și comite adulter în secret? Ce înseamnă să te temi că, împotriva voinței

lemn, el nu vede nicio examinare după studiu, a lucrurilor având atât farmecul în sine, cât și afișând prin ele însele semnul erorii;
Căci, într-adevăr, El a avut milă de cei care au fost înșelați în ei. Căci își urăsc soțiile și îi îndumnezeesc pe învățătorii adulterului și nu se rușinează; și nu se asociază cu frații lor, ci se închină celor ce fac aceasta; și mărturisind că nașterea este rea, se închină celor ce sunt blestemați pentru ea; și dacă legile nu o permit la oameni, nu se rușinează deloc de cei pe care îi numesc zei.
13. Apoi, închinându-se pietrelor și lemnului, nu văd că primele sunt similare cu cele din urmă și le ard, în timp ce cele din urmă sunt părți ale lor pe care le invocă ca zei; și deși fuseseră folosite cu puțin timp în urmă, le venerează din nebunie, sculptându-le; fără să vadă și fără să ia în considerare întregul, că nu venerează zei, ci arta sculptorului.
Căci, deși piatra este aspră și materialul lent, ei calcă pe ea într-o asemenea măsură și totuși o folosesc adesea pentru propriul lor serviciu, chiar și pentru cel mai necinstit. Dar, din moment ce meșteșugarul le-a impus simetriile propriei sale științe, iar un bărbat sau o femeie a ștampilat o formă pe material, atunci, mărturisindu-și harul față de meșteșugar, îl venerează ca pe niște zei, cumpărându-i contra cost de la sculptor. Și adesea acest sculptor, ca și cum el ar fi cel care le-a făcut, se roagă la propriile sale lucrări; și ceea ce tocmai a tăiat și a tăiat, le numește zei după artă. Dar el a spus: „Să admirăm aceste lucruri și să acceptăm arta omului de știință și să nu preferăm lucrurile create de el creatorului. Căci materia nu face arta, ci arta a împodobit și a divinizat materia”.
Mulți ar prefera să se închine meșteșugarului decât celor care l-au făcut, pentru că el a existat înaintea zeilor artei și pentru că, așa cum a vrut el, așa s-a întâmplat. Dar acum, lăsând la o parte sale, zidurile Troiei vor fi distruse? Ce înseamnă să-l vezi pe Zeus întristându-se de moartea fiului său Sarpedon și neputându-l ajuta, deși își dorește?
De asemenea, ce înseamnă să-l vezi pe Zeus căzând victima unei conspirații a altor presupuși zei, precum Hera și Poseidon, în timp ce este ajutat de o femeie, Thetis, și de Egeon cel cu o sută de mâini? Mai mult, să fii copleșit de plăceri, să devii sclavul femeilor și, de dragul lor, să-ți asumi riscuri transformându-te într-un animal cu patru picioare sau într-o pasăre;
Și din nou, ce înseamnă pentru Zeus să se ascundă pentru că tatăl său îl urmărește, în timp ce el însuși l-a închis pe tatăl său, Cronos, apoi l-a făcut eunuc? În concluzie, merită el să fie considerat zeu, cel care a făcut atât de multe și a fost acuzat de crime pe care dreptul roman comun nu le permite nici măcar oamenilor de rând?
Și, întrucât sunt mulți, voi menționa doar câțiva dintre ei. Care om nu l-ar batjocori și nu l-ar condamna la moarte pe Zeus, văzând adulterul și desfrâul pe care le-a comis cu Semele, Leda, Alcmene, Artemis, Leto, Maia, Europa, Danae și Antiope? Sau, având îndrăzneala să o aibă atât ca soră, cât și ca soție, nu l-ar batjocori și nu l-ar pedepsi cu moartea?
Și nu numai că a comis adulter, dar i-a și zeificat pe copiii pe care i-a avut de la ea și le-a acordat onoruri cultice. Ca o acoperire pentru imoralitatea sa, a inventat zeificarea. Astfel de copii zeificați ai lui Zeus sunt Hercule, Dioscurii, Hermes, Perseu și Sotira.
Mai mult, cine, când vede în Troia cearta ireconciliabilă dintre așa-zișii zei de dragul grecilor sau al troienilor, nu va condamna slăbiciunea lor? Prin cearta lor i-au provocat și pe oameni.
Mai mult, cine îl va vedea pe Diomede rănindu-i pe Ares și Afrodita, sau pe Heracle pe Hera și zeul lumii subterane

dreptatea și nerespectând știința și arta, se închină evenimentelor care sunt făcute cu știință și artă; iar când omul care le-a făcut moare, cinstesc lucrurile făcute de el ca fiind nemuritoare; ah, dacă nu au sârguința zilnică, în orice caz pier în timp prin fire. Și cum ar putea să nu-i compătimească și pentru aceasta, că văzându-i se închină celor ce nu văd și auzindu-i se roagă celor ce nu aud?
și oamenii, fiind prin natura lor animați și rațional, îi numesc zei pe cei care nu sunt deloc animați, ci neînsuflețiți; și este minunat că cei pe care îi păzesc sub autoritate, totuși slujesc ca stăpâni? Și nu credeți că spun doar aceste lucruri sau că mint împotriva lor; căci credința este și în ochii acestora și este dată celor care sunt dispuși să vadă astfel de lucruri. 14. Și mărturia cretanilor cu privire la aceste lucruri este, de asemenea, din Scriptura divină, care învață dinainte de sus și spune: „Idolii neamurilor sunt argint și aur, lucrarea mâinilor oamenilor. Au ochi, dar nu văd; au gură, dar nu vorbesc; au urechi, dar nu aud; au nasuri, dar nu miros; au mâini, dar nu ating; au picioare, dar nu umblă; nu scot niciun sunet cu gâtul lor. Toți cei ce fac aceste lucruri sunt ca ei.” Nici nu există vreo mustrare profetică la adresa acestora, ci există în ei și controlul împotriva lor, zicând despre Duh: „Se vor rușina cei ce fac pe Dumnezeu și toți cei ce sculptează în zadar; și tot ce se face din el se va usca; și surzii oamenilor se vor aduna la un loc și vor sta împreună, se vor poticni și se vor rușina împreună; „căci zidarul ascute fierul și îl lucrează cu dalta și îl pune într-un loc și îl pune cu brațul puterii sale; și va fi flămând și bolnav și nu va bea apă.
„Căci un zidar ales l-a pus la măsură, l-a pus în lipici și l-a făcut în chip de om și, în frumusețea unui om, l-a pus într-o casă. A tăiat lemne din pădurea pe care o sădise Domnul și a căzut ploaia, ca oamenii să le ardă și, luând din ele, s-au încălzit. Au ars

Hades, sau pe Perseu rănindu-i pe Dionysos și Arcadus Atena, sau pe Hefaistos doborât și lăsat șchiop, ce om rațional nu se va îndoi de natura lor pentru toate acestea și nu-i va numi zei? Din moment ce sunt supuși corupției și au pasiuni, nu sunt nimic mai mult decât oameni, și pe deasupra slabi. Ne vom întreba pe cine să admirăm mai mult, pe cei care rănesc sau pe cei care au fost răniți! Cine, de asemenea, nu va râde și nu va acuza de corupție, când va afla de adulterul lui Ares împotriva Afroditei; sau de înșelăciunea lui Hefaistos împotriva celor doi de sus; și chiar pe ceilalți zei care au fost chemați de Hefaistos și au luat parte la adulter și desfrâu ca spectatori?
Sau cine n-ar râde văzându-l pe bețivul Hercule desfrânându-se cu Amfiala?
Nu este nevoie să examinăm în detaliu actele senzuale ale zeilor, iubirile lor irațională, confecționarea de idoli din aur, argint, bronz, fier, piatră și lemn. Toate aceste lucruri în sine provoacă dezgust și dezvăluie în sine profunzimea erorii. Un singur lucru: simți milă de cei care au fost înșelați și duși de val de toate acestea. Căci, deși îl urăsc de moarte pe adulterul care le seduce soția, dimpotrivă, nu le este rușine să-i divinizeze pe cei care propovăduiesc adulterul. Și, deși resping actul carnal cu sora lor, îi venerează pe cei care l-au comis. Și, deși admit că pedofilia este rea, îi venerează totuși pe cei acuzați că au comis-o. În general, lucrurile pe care legile le interzic oamenilor să le facă, nu le este rușine să le atribuie drept caracteristici ale zeilor lor falși!
Apoi, închinându-se pietrelor și lemnului, nu văd că toate acestea sunt fie călcate în picioare, fie arse; din păcate, însă, pe unele dintre ele le proclamă a fi zeități. Pe cele pe care le foloseau cu puțin timp în urmă, acum le sculptează și le venerează cu furie. Nu văd și nu cred că venerează

pâine pe el și l-au făcut zei și li s-au închinat și jumătate din el au ars-o în foc. Și pe jumătate din el a fript carne și a mâncat și s-a săturat; și încălzindu-se, a zis: „O, suflete al meu, că m-am încălzit și am văzut focul.”
„De aceea nu s-a închinat, zicând: «Depărtează-te de la Mine, căci Tu ești Dumnezeul meu!» Ei n-au știut să priceapă, pentru că ochii lor erau întunecați ca să vadă și inima lor ca să priceapă. Și el n-a cugetat în inima lui, nici n-a cugetat în sufletul lui, nici n-a cunoscut înțelepciunea, ci a ars jumătate din ea în foc și a aruncat turte pe jarul ei”; și „a mâncat carne friptă și și-a făcut carnea o urâciune și s-au închinat ei.”
„Să știi că inima lor este nebună și sunt înșelați și nimeni nu le poate mântui sufletul. Tu vezi și nu zici: «Este o minciună în mâna mea dreaptă!»”
Cum nu sunt duhuri rele cei care sunt judecați atei în orice mod și acuzați de impietate de Scriptura divină? Sau cum nu sunt demoni răi cei care sunt astfel controlați în mod deschis de obiecte neînsuflețite, închinându-se în loc de adevăr? Și ce speranță, sau ce ar avea dacă ar fi iertați, în cai și lucruri neclintite, dacă s-ar închina în loc de adevăratul Dumnezeu?
15. Căci dacă, chiar și fără formă, meșteșugarul ar fi făcut acești zei, pentru ca aceștia să nu aibă un control aparent asupra celor lipsite de simț. Căci ei ar fi furat ideea de întreg, ca și cum ar fi fost idoli sensibili, dacă nu chiar simboluri ale simțurilor, ai căror ochi, nasuri, urechi, mâini și guri erau fixate pentru folosirea simțurilor și percepția sensibilului.
Dar acum, având, nu au, și stând în picioare, nu stau în picioare, și stând jos, nu stau jos. Căci nu au puterea acestora, ci, așa cum a voit creatorul, așa rămân stând jos, fără să dea niciun semn al lui Dumnezeu, ci fiind lipsiți de viață, arătându-se doar prin artă omenească.

arta sculptorului și nu zeii.
Atâta timp cât pietrele sunt necioplite și materialele sunt brute, ei le calcă în picioare și le folosesc chiar și în cele mai umilitoare sarcini. Dar de îndată ce meșteșugarul impune acestor materiale simetria științei sale și sculptează pe ele figura unui bărbat sau a unei femei, atunci îi sunt recunoscători meșteșugarului și le venerează ca pe niște zeități; ca și cum nu i-ar fi dat bani sculptorului să le cumpere! De multe ori chiar și însuși meșteșugarul sculpturilor, ca și cum ar fi uitat că el însuși le-a făcut, se roagă la propriile sale lucrări! Ceea ce tăia și dăltuia cu puțin timp în urmă, numește zei după prelucrare. Dacă aceste lucrări ar fi demne de admirație, ar trebui să prefere arta creatorului și nu creațiile în sine. Căci nu materia este cea care împodobește sau divinizează arta, ci arta este cea care divinizează materia. Ar fi mai drept să se venereze meșteșugarul statuilor și nu creațiile sale. Din două motive, în primul rând pentru că el a existat înaintea sculpturilor-zei și în al doilea rând pentru că le-a făcut așa cum a vrut. Dar acum au lăsat deoparte dreptatea și au disprețuit știința și arta; Acum se închină creațiilor științei și artei. Și în timp ce omul care a făcut idolii moare, ei îi cinstesc lucrările ca fiind nemuritoare. Dar și acestea, dacă nu au grijă de ele zilnic, în timp, datorită materialului din care sunt construite, sunt distruse. Cum, atunci, nimeni nu le-ar mai compătimi în viitor: cei care văd se închină orbilor, iar cei care aud se roagă surzilor.
Din păcate, oamenii, care prin fire au suflet și rațiune, îi numesc zei pe cei care nu se mișcă deloc și nu au suflet. Și nu este oare cel mai paradoxal lucru ca cei asupra cărora ei înșiși îi conduc să fie robi ca stăpânii lor? Și să nu credeți că ceea ce spun împotriva lor este fals și nefondat; credibilitatea lor este evidentă; pot fi ușor verificate de cei care doresc. Pentru toate

Și chiar dacă predicatorii și prezicătorii unor astfel de zei falși, zic poeți și scriitori, ar fi scris pur și simplu despre acești zei, totuși nu ar fi scris și despre acțiunile lor cu scopul de a controla lipsa de Dumnezeu și comportamentul rușinos. Căci ar fi putut chiar să smulgă adevărul doar în numele divinității și, mai degrabă, să-i înșele pe mulți de la adevăr.

Acum, în timp ce spun povești de dragoste și desfrânări despre Zeus, despre abuzul asupra copiilor altora, despre gelozie pentru plăcerea femeilor, despre frici și lașitate și alte vicii, ei nu stăpânesc nimic altceva decât pe ei înșiși, pentru că nu numai că nu spun povești despre zei, dar nici nu spun povești despre oameni modești și mitologizează despre ființe rușinoase și îndepărtate.

16. Dar poate că cei care sunt nereligioși în ceea ce privește calitatea poeților se vor refugia în aceste lucruri, spunând că este însăși natura poeților să creeze lucruri neexistente și să mintă despre mituri pentru plăcerea ascultătorilor lor, astfel încât celor care au crezut despre zei să nu li se spună. Dar aceasta și cu atât mai probabil că pretextul li se va arăta ca o minciună, din moment ce au glorie și sunt hotărâți să facă acest lucru.

Căci dacă poeții sunt creaturi și falși, atunci și acest nume despre Zeus, Cronos, Hera, Ares și ceilalți este fals. Căci poate, așa cum fac ei, și numele sunt fabricate, și nu există deloc Zeus, nici Cronos, nici Ares; iar poeții le inventează pe acestea ca ființe pentru a-i înșela pe ascultători. Și poeții inventează neființe, ca să creadă în ele ca ființe? Sau poate că, dacă inventează din nou, numele nu sunt fabricate, ci acțiunile sunt falsificate împotriva lor? Dar nici aceasta nu ar fi o scuză sigură pentru ei. Căci dacă au inventat acțiunile, au inventat și numele ale căror acțiuni le-au relatat. Sau dacă sunt adevărate despre nume, sunt adevărate și despre acțiuni prin necesitate.

acestea există cea mai bună mărturie din Sfânta Biblie care ne învață și spune: „Statuile popoarelor păgâne sunt de argint și de aur, lucrarea oamenilor. Au ochi, dar nu văd; au guri, dar nu vorbesc; au urechi, dar nu aud; au nasuri, dar nu miros; au mâini, dar nu pot atinge; au picioare, dar nu umblă; nu pot scoate glas. Cei care le fac li seamănă în toate." (Psalmul 113)

Profeții condamnă acești idoli cu cuvântul stăpânitor al Duhului Sfânt: „Cei ce fac dumnezei și fac idoli în zadar se vor rușina; toți dumnezeii falși, oricine i-ar fi făcut, s-au ofilit și au dispărut. Iar cei surzi spiritual dintre oameni și persistă în rătăcire, să se adune cu toții; le va fi rușine de rătăcirea și de dumnezeii lor falși.

„Iată cum au fost făcuți zeii lor! Fierarul rafinează fierul, îl prelucrează cu un ciocan, îl străpunge cu o bormașină și îl pune în picioare. Îl prelucrează cu puterea mâinilor sale; și asta în timp ce este flămând, obosit și însetat."

„Așa este și tâmplarul; el alege lemnul, îi stabilește măsura, îl taie, îl lipește și îl aranjează. Astfel îi dă forma unui bărbat frumos și îl așază în templu. Tâmplarul a tăiat lemne din pădure, pe care Domnul le-a plantat, ploaia le-a udat și le-a făcut să crească; pentru ca oamenii să se poată încălzi cu ele cu foc. Arzându-le, au copt pâine pe ele, în timp ce dintr-o bucată din ea sculptorii au făcut idoli ai zeilor și li s-au închinat."

Așa că au ars jumătate din lemnele idolului în foc; și cu jumătate au fript carne, au mâncat și s-au săturat; s-au încălzit și au zis: Căldura și vederea focului sunt un lucru plăcut."

„Celălalt lemn a făcut el, zicând: ajută-mă, căci ești un zeu. Nu aveau înțelepciune, pentru că erau întunecați ca să nu vadă cu ochii sufletului lor și să nu înțeleagă cu mintea lor. Dulgherul care a sculptat idolul n-a gândit nici cu mintea lui, nici cu sufletul lui, nici cu

Altfel, cei care au mitologizat acești zei sunt cu adevărat egali și nu văd zeii făcând, și niciodată nu le-ar fi atribuit zei umani în vreun fel; la fel cum nu ar fi oferit apei lucrarea focului; căci una arde, dar esența focului este rece. Dacă lucrările sunt demne de zei, dacă sunt zei și cei care le săvârșesc sunt; dar dacă sunt umane, atunci adulterul și lucrările menționate anterior nu sunt demne de oameni, dacă sunt oameni care le săvârșesc, și nu zei. Căci în esențe și acțiuni este nevoie ca, din energie, acțiunea să fie văzută, iar din esență acțiunea să fie cunoscută. De exemplu, când discuta despre apă și foc și relata energiile lor, nu a spus că unul arde apa, iar celălalt o răcește; nici când vorbea despre soare și pământ, nu a spus că unul luminează pământul, iar soarele seamănă ierburi și fructe, ci a exagerat toată confuzia spunând:

Astfel, dacă scriitorii dintre ei, și chiar cel mai eminent poet dintre toți, au spus că îi considerau pe Zeus și pe ceilalți drept zei, astfel de acțiuni au fost comise de ei, nu sunt zei care îi controlează, ci mai degrabă sunt oameni, și oameni fără conștiință.

Sau dacă au mințit ca poeți, și i-ați mințit și voi, de ce nu au mințit și ei despre vitejia eroilor și, în loc de vitejie, au creat boli, și în loc de boală au creat vitejie? Căci se vede, ca la Zeus și Hera, că lașitatea lui Ahile este negată și puterea lui Tersite este admirată; iar la Ulise este atribuită nebunia, iar la Nestor este creată nebunia; iar la Diomede și Hector, faptele femeilor și vitejia Hecubei este mitologizată. Căci în toate lucrurile, cum se spune, se vede că poeții sunt înșelați și mințiți.

Acum au păstrat adevărul față de oameni, dar nu s-au temut să fie mințiți de așa-zișii zei. Și aceasta pentru că, dacă spun despre ei, mint în faptele lor legate de imoralitatea lor; dar în laudele lor, când îl numesc pe Zeus tatăl zeilor și suprem și olimpian și domnește în ceruri, nu mint, ci spun înțelepciunea elementară, încât a ars jumătate din lemn ca să se încălzească și a copt pâine pe el; a fript și carne și a mâncat-o. Din restul lemnului a făcut un idol urâcios și i se închină.

„Să știi că inima lor este cenușă și sunt în rătăcire; nimeni nu-i poate mântui. Iată, tu, care ai făcut idoli; nu vei zice: «Cu dreapta noastră am făcut idoli mincinoși?»” (Isaia, 44). Cum atunci nu vor fi ei judecați ca atei în fața tuturor celor considerați de Sfânta Biblie însăși ca fiind nelegiuiți? Sau nu sunt ei nefericiți cărora li se arată atât de clar că se închină lucrurilor neînsuflețite în loc de cele adevărate? Ce speranță au ei și cine îi poate ierta, din moment ce cred în ființe irațională și false în loc să se închine adevăratului Dumnezeu?

De-ar fi făcut meșteșugarul zeii lor fără formă, ca dovada nerușinării lor să nu fie atât de evidentă. Căci i-ar înșela pe cei simpli, pe care idolii se presupune că îi înțeleg, dacă organele lor de simț (ochi, nas, urechi, mâini și gură) nu ar fi într-adevăr incapabile să se miște și să-și folosească simțurile pentru a percepe obiectele sensibile. Dar acum idolii au simțuri fără simț, picioare fără să stea în picioare, și cât timp stau jos, nu stau jos. Căci nu au energia simțurilor, ci rămân nemișcați ca zeii, așa cum a vrut făcătorul lor. Nu au niciun atribut al lui Dumnezeu, complet lipsiți de viață, așa cum i-a făcut meșteșugarul.

Aș vrea ca predicatorii și ghicitorii acestor zei, adică poeții și scriitorii, să-i numească pur și simplu zei și nimic altceva; să nu le pomenească deloc faptele, pentru că acestea dovedesc că nu sunt zei și că viața lor este rușinoasă. Căci, chiar și prin simpla menționare a numelui „zeu”, adevărul poate fi interceptat și mulți pot fi înșelați.

Acum însă, poeții povestesc despre iubirile și faptele nerușinate ale lui Zeus, despre pedofiliile celorlalți, despre

adevărul.
Și nu numai eu, ci și toți cei care au judecat împotriva lor, suntem motivul. Căci, din nou, în primele dovezi, adevărul este arătat împotriva lor. Căci faptele acestor oameni sunt cele care îi controlează, dar laudele oamenilor sunt natura; și niciuna dintre acestea nu este potrivită pentru ea însăși; căci nici în cer nu este în stare să se facă astfel de lucruri, nici cei care fac astfel de lucruri nu pot insinua că sunt zei.
17. Ce mai rămâne de înțeles, sau că laudele sunt false și măgulitoare, dar faptele sunt adeverite prin ele? Și acest lucru este adevărat din obișnuință, dacă cineva le cunoaște. Căci nimeni, lăudând pe cineva, nu învinovățește și statul acestuia; ci mai degrabă cei ale căror fapte sunt rușinoase, de dragul acestor lucruri, sunt lăudați de cei care le laudă, pentru ca, auzindu-le excesele, să înșele și să acopere ilegalitatea celorlalți.
Căci dacă ei, intenționând să laude ceva, nu găsesc nici în politică, nici în virtutea sufletului pretextul laudelor pentru rușinea din el, altfel îl laudă, acordându-le ceea ce este mai presus de ele; tot așa și poeții minunați dintre ei, disprețuind faptele rușinoase ale zeilor numiți de ei, le-au dat numele de supraomenești, nevăzând că implicațiile lor supraomenești nu le umbresc pe cele omenești, ci mai degrabă judecă conceptele despre Dumnezeu ca fiind nepotrivite pentru ei, având în vedere neajunsurile lor omenești.
Și cred că era împotriva voinței lor ca patimile și faptele lor să li se spună. Căci, pentru că au căutat să-L ridice pe Dumnezeul cel necomunicabil, așa cum spune Scriptura, ca mijlocire și onoare pentru cei care nu erau zei, ci oameni muritori, iar lucrul pe care au îndrăznit să-l facă a fost mare și ireverențios, din acest motiv, chiar dacă nu ascultau de adevăr, patimile lor au fost nevoite să fie expuse, pentru ca după aceste patimi să le poată geloziile amoroase ale femeilor, despre fricile, lașitățile și alte vicii. Dar cu toate acestea se stigmatizează pe ei înșiși, încât nu numai că nu povestesc despre zei, ci și despre oameni modești, și inventează mituri josnice și malefice. Dar poate că, pentru a se justifica, cei nelegiuiți se vor folosi de statutul de poeți, spunând că au dreptul să inventeze lucruri inexistente și mituri false spre plăcerea ascultătorilor lor. Datorită acestui fapt, au inventat și pe cele legate de zei. Dar această justificare va părea nesemnificativă în comparație cu toate miturile care se răspândesc despre zei.
Căci dacă tot ce spun poeții este ficțiune, atunci și numele lui Zeus, Cronos, Hera și ale celorlalți zei ar fi false. Poate că, așa cum spun ei, numele în sine sunt false și, în realitate, nu există deloc Zeus, Cronos sau Ares. Poeții le creează pentru a-și înșela ascultătorii. Dar, din moment ce poeții îi creează pe cei care nu există, cum îi putem considera adevărați zei? Sau ne vor spune că nu creează nume false, ci acțiuni false împotriva lor? Și acesta, însă, nu este un argument puternic pentru a-i absolvi de apărarea lor. Căci, dacă creează acțiuni false, și numele protagoniștilor vor fi false. Dimpotrivă: dacă spun adevărul despre nume, cu siguranță și acțiunile vor fi adevărate. Căci cei care creează miturile zeilor știu foarte bine care ar trebui să fie lucrările lor. Nu ar atribui niciodată zeilor calități umane; așa cum nimeni nu atribuie apei calitatea focului; unul este fierbinte și celălalt rece. Dacă acțiunile zeilor sunt demne de ele, atunci și cei care le-au săvârșit ar fi zei. Dar dacă acțiunile de adulter și altele asemenea îi caracterizează pe oamenii răi, atunci autorii lor sunt oameni și nu zei. Căci acțiunile trebuie să fie în acord cu natura făptuitorului lor; astfel încât acțiunea să poată dezvălui făptuitorul și acțiunea să poată fi percepută din esența sa. Așa cum

testa, așa cum reiese din scripturile scrise despre ei, că acești zei nu erau.
18. Ce scuză, ce dovezi se aduc despre acești zei, dacă sunt superstițioși? Căci, din cele spuse puțin mai înainte, acești oameni, și oamenii care nu sunt modești, au fost dovediți de rațiune;
Și prin faptul că se spune că sunt înșelați și că sunt foarte înțelepți în lucrurile pe care le consideră utile vieții, spunând că pentru aceste lucruri trebuie să fie călăuziți de zei, ca să devină utili oamenilor. Căci se spune că Zeus a inventat arta plastică, Poseidon pe cea a conducătorului; Hefaistos pe cea a făuririi bronzului, Atena pe cea a țesutului; Apollo pe cea a muzicii, Artemis pe cea a vânătorii, Hera pe cea a podoabelor, Demeter pe cea a agriculturii și ceilalți pe cea a altora, așa cum explică povestitorii despre ei.
Însă aceste științe și altele asemenea nu le permit oamenilor să se ridice în ei înșiși, ci în natura comună a oamenilor, în care, contemplând, oamenii inventează artele. Și pentru artă, mulți o numesc o imitație a naturii. Dacă oamenii de știință studiază evenimentele artei, nu cred că acești zei sunt necesari pentru aceasta, ci mai degrabă oamenii.
Căci artele nu au provenit din ele, ci în ele au imitat și natura. Fiind oamenii receptivi prin natura lor la știință conform limitei stabilite pentru ei, nu există nimic minunat în intelectul uman, iar ei, privind la propria lor natură și primind această știință, au inventat artele.
Sau dacă, spun ei, este vrednic să fie numit zeu pentru invențiile artelor, este timpul să-i numim zei și pe cei care au inventat celelalte arte, așa cum cei răi au meritat un astfel de nume. Căci fenicienii au inventat literele, iar Homer poezia eroică; iar Zenon din Elea dialectica, iar Corax din Siracuza retorica; iar Aristaeus fructul albinelor, iar Triptolemus sămânța grâului; iar Licurg spartanul și Solon legile ateniene; iar Palamede a inventat compoziția literelor, cineva care vorbește despre apă și foc; menționând energiile lor, nu spune că apa arde sau că focul răcește. În mod similar, în ceea ce privește soarele și pământul, el nu spune că pământul dă lumină și soarele aduce ierburi și fructe; dacă ar fi spus așa ceva, ar fi depășit orice nebunie. Așadar, propriii lor poeți, și mai ales cel mai mare (adică Homer), dacă ar fi crezut că Zeus și ceilalți sunt zei, nu le-ar fi atribuit astfel de fapte. Căci acestea dovedesc că nu sunt zei, ci mai degrabă oameni și, în plus, lipsiți de virtute. Dar dacă îi acuzi pe poeți că mint din cauza naturii lor, de ce nu ar minți și ei despre isprăvile eroilor? Adică, să inventeze lașitatea în loc de vitejie și invers? Așa cum au mințit despre Zeus și Hera, tot așa ar trebui să-l acuze pe nedrept pe Ahile de lașitate și pe Tersites (cel mai laș grec din campania troiană) de tărie; ar trebui să-l calomnieze pe Ulise pentru frivolitate și pe înțeleptul Nestor pentru nebunie. Să povestească despre Diomede și Hector fapte feminine (lașe), în timp ce despre Hecuba (soția lui Priam, care a devenit lașă în captivitate) vitejie. Din moment ce spun că poeții născocesc minciuni, ar trebui să o facă în toate cazurile.
Dar acum iată ce se întâmplă cu poeții: în timp ce spun adevărul despre oameni, nu ezită să mintă despre așa-zișii zei. Poate, desigur, cineva va spune că mint despre acțiunile lor nerușinate; pe când, dimpotrivă, spun adevărul în laudele lor, atunci când îl laudă pe Zeus pentru că domnește pe Olimp și în cer ca tată și superior al tuturor zeilor. Adevărul acestui raționament poate fi respins de oricine, nu numai de mine. Adevărul va străluci împotriva lor cu primele argumente. Căci acțiunile pe care le povestesc arată că sunt oameni, în timp ce laudele sunt ale supraoamenilor. Fiecare dintre acestea nu se potrivește cu cealaltă. Căci nu este potrivit ca zeii cerești să facă astfel de acțiuni, nici cei care le săvârșesc

și numerele, și măsurile și greutățile; și alții au povestit alte lucruri utile vieții oamenilor, conform mărturiei istoricilor. Ei spuneau că științele divinizează și, din acest motiv, există zei sculptați, este necesar ca inventatorii de mai târziu ai altora, care au fost creați după ei, să fie și ei zei după ei; sau dacă aceștia nu sunt vrednici de cinstea lui Dumnezeu, ci sunt făcuți oameni, atunci rezultă că Zeus și Hera și ceilalți nu trebuie numiți zei, ci să creadă că și ei sunt făcuți oameni și, în mod inutil, că nu sunt făcuți modești, întrucât din această sculptură a statuilor nimic altceva sau acești oameni nu controlează.

19. Căci ce altă formă impun sculptorii acestora, cea a masculilor și femelelor și a celor încă mai inferioare acestora și a cailor, care sunt natura tuturor felurilor de păsări, a animalelor domestice și sălbatice cu patru picioare și a reptilelor, la fel de mult ca pământul și mările și toate apele pe care le poartă natura?

Căci, căzând în nebunia patimilor și a plăcerilor, oamenii, nemaivăzând plăceri sau pofte trupești, ca și cum ar avea intelectul cailor, în cai au recreat și ei Divinul după varietatea patimilor lor și sculptând zei asemenea lor.

Căci printre ele sunt chipuri de animale cu patru picioare, reptile și păsări, așa cum spune interpretul evlaviei divine și adevărate: „Au devenit deșarte în gândurile lor și inima lor cea nebună s-a întunecat. Mărturisind că sunt înțelepți, au devenit nebuni și au schimbat slava Dumnezeului nestricăcios într-un chip făcut asemenea omului stricăcios și păsărilor și animalelor cu patru picioare și reptilelor; din această cauză Dumnezeu i-a lăsat pradă unei patimi smerite.”

Pentru că și-au predat sufletele plăcerilor limbilor, așa cum am mai spus, au căzut într-o astfel de formă teocratică; și, prin urmare, căzând, fiind predați în îndepărtarea de Dumnezeu, se rostogolesc nu pot fi numiți zei. Ce ne rămâne de gândit, din moment ce laudele zeilor sunt false și gratuite, în timp ce acțiunile lor rușinoase sunt adevărate. Realitatea acestui lucru este confirmată de experiență. Nimeni nu laudă pe cineva și, în același timp, nu învinovățește acțiunile sale. Dar iată ce se întâmplă: oricine are o viață rușinoasă încearcă să-l preamărească cu laude, ca să-i înșele pe cei care aud despre viața lui rea și astfel să-i ascundă rușinea.

Se întâmplă, ca și cum cineva vrea să laude pe cineva și nu găsește nimic vrednic de laudă nici în comportament, nici în suflet, întrucât acestea îi provoacă rușine; atunci îl înalță într-un alt mod și îi atribuie daruri mai mari decât vrednicia sa. Așa fac și poeții faimoși ai idolatrilor; ei se rușinează de faptele nerușinate ale așa-zișilor zei și le atribuie un nume supraomenesc, acela de divinitate. Ei nu înțeleg că calitatea divinității supraomenești nu numai că nu va acoperi slăbiciunile omenești ale zeilor falși, ci mai degrabă le va expune, deoarece slăbiciunile omenești nu se încadrează în conceptele despre Dumnezeu.

Cred că poeții, împotriva voinței lor, povestesc patimile și faptele zeilor. Căci, așa cum spune Sfânta Scriptură, au încercat să atribuie numele și cinstea ce se cuvine lui Dumnezeu celor care nu sunt zei, ci muritori de rând; un astfel de lucru este o mare impietate. Din cauza acestei impietăți, adevărul i-a silit, împotriva voinței lor, să demasce patimile zeilor falși. Și astfel urmașii lor citesc în cărțile lor patimile zeilor și se dovedește că nu sunt zei.

Ce justificare sau dovadă ar avea, așadar, pentru divinitatea lor cei plini de superstiții? Din cele spuse mai sus, s-a demonstrat că zeii sunt oameni și că sunt plini de pasiuni. Dar poate că vor folosi cu lăudăroșie argumentul că așa-numiții zei au descoperit lucruri utile pentru viața

astfel în ele, și în cai Îl neagă pe Dumnezeul Cuvântului, Tatăl. Despre care așa-numiții filozofi și oameni de știință din Grecia, fiind interogați, nu neagă că zeii lor au forme și tipuri de oameni și cai, ci în apărarea lor spun că din acest motiv îi au, pentru ca prin ei să poată răspunde la Divinul și să-l vadă; căci altfel acest Unul invizibil nu poate fi cunoscut, decât prin astfel de statui și ceremonii.

Iar cei care sunt mai filozofi decât aceștia și cugetează mai adânc spun că din acest motiv aceste lucruri sunt construite și tipărite pentru invocarea și manifestarea îngerilor și puterilor divine, pentru ca prin ele, apărând, să cunoască despre cunoașterea lui Dumnezeu; și acestea sunt ca niște scrisori către oameni, care, primindu-le, pot cunoaște despre posedarea lui Dumnezeu, din manifestarea îngerilor divini făcută prin ei. Într-adevăr, ei mitologizează aceste lucruri; căci nu teologizează; să nu fie așa. Și dacă cineva examinează cuvântul cu sârguință, va descoperi că acestea nu sunt inferioare celor arătate anterior în slavă și sunt false.

20. Căci cine, dacă ar judeca adevărul a ceea ce li s-a întâmplat, ar răspunde sau ar fi cunoscut prin ei? Care este mai bine, prin materia care îi înconjoară sau prin forma din ei? Căci prin materie, care nu are nevoie de formă și nu apare Dumnezeu doar prin toată materia înainte ca aceste lucruri să fie create? Și în zadar au zidit templele, închizând o parte de piatră, lemn sau aur din întregul pământ plin de esența lor.

Dar dacă forma imediată devine cauza apariției divine, ceea ce nu este necesar pentru materia aurului și a altora, și mai degrabă nu prin aceste animale, ale căror forme sunt forme, oare Dumnezeu ar trebui să apară? Căci ar fi mai bine dacă slava lui Dumnezeu s-ar produce conform aceluiași cuvânt, dacă s-ar arăta prin animale cu minte însuflețită și rațională și cai, și nu în lucruri neînsuflețite și imobile; oamenilor și de aceea sunt numiți zei, pentru că s-au dovedit utili oamenilor. Se spune că Zeus a descoperit arta sculpturii, Poseidon cibernetica, Hefaistos prelucrarea cuprului, Atena țesutul, Apollo muzica, Artemis vânătoarea, Hera înfrumusețarea, Demeter agricultura și alți zei alte arte, după cum ne spun istoricii.

Însă aceste arte și științe similare ar fi trebuit să fie atribuite de oameni nu doar zeilor (falși), ci și naturii umane. Pentru că aceasta este cea care inventează artele. În plus, mulți consideră arta o imitație a calităților naturii umane. Așadar, dacă au devenit oameni de știință pentru că au studiat artele, nu înseamnă că ar trebui să-i considerăm și zei, din moment ce sunt oameni.

Căci artele nu au venit de la zei, ci în arte oamenii înșiși le-au copiat natura. Prin urmare, fiind oameni cu o capacitate naturală de a învăța, așa cum am spus, nu este de mirare că au inventat artele; căci cu mintea lor și-au studiat propria natură și din ea a venit cunoașterea.

Și dacă ei pretind că ar trebui să-i numim zei pentru că au descoperit artele, atunci este timpul să-i numim pe inventatorii celorlalte arte zei, din același motiv pentru care primii au fost numiți zei. De exemplu, există și alți astfel de inventatori. Fenicienii au descoperit alfabetul, Homer poezia eroică, Zenon din Elea dialectica, Corax din Siracuza arta retoricii; Aristaeus apicultura, Triptolemus cultivarea cerealelor; Licurg din Sparta și Solon din Atena legislația; Palamede a inventat sintaxa și aritmetica. Și mulți alții au descoperit multe și diverse lucruri utile vieții oamenilor, așa cum ne spun istoricii.

Dacă, așadar, inventarea științelor creează zeii și cultul lor, este necesar ca și cei care au devenit mai târziu inventatori să fie considerați zei. Dar dacă nu sunt considerați zei, ci sunt clasificați drept

întrucât într-adevăr ele lucrează în mod impie în ele însele.
Căci, prin natura lor, animalele cu patru picioare, păsările și reptilele sunt detestabile și urâte, fie din cauza sălbăticiei lor, fie din cauza murdăriei lor, totuși își zeifică formele în piatră, lemn și aur. Și se pare că aceste ființe vii sunt mai degrabă venerate de ele, sau prin formele lor, și totuși venerate.
Sau oare niciuna dintre acestea, nici forma, nici materia, nu este cauza prezenței lui Dumnezeu; și doar arta împreună cu știința este numită divină și, într-adevăr, o imitație a acestei naturi care reușește? Dar dacă prin știință divinul se revarsă în glime, unde mai este nevoia de materie, care este știința la oameni? Căci dacă Dumnezeu apare în întregime prin artă și, din acest motiv, glimele sunt venerate ca zei, atunci este posibil ca oamenii artei, fiind conducători, să se închine și să fie venerați, în măsura în care sunt raționali și au știința în ei înșiși.
21. În ceea ce privește a doua și mai profundă pretinsă apologie a lor, și următoarele lucruri spun: dacă nu sunteți convinși de aceasta, o, grecilor, de apariția lui Dumnezeu însuși, ci de prezența îngerilor acolo, de ce faceți statui, prin care invocați puterile și ascundeți puterile invocate deasupra lor? Căci sculptând imagini, așa cum ați văzut, atribuiți cinstea și mijlocirea acestui Dumnezeu celor care sunt sculptate, lucru pe care nu-l suportați bine. Căci ei mărturisesc puterea lui Dumnezeu ca fiind mai mare decât puterea statuilor mici și, prin urmare, nu îndrăznesc să-L invoce pe Dumnezeu prin ele, iar puterile mai mici, acestea, depășindu-le pe acestea, de a căror prezență nu v-ați temut, le-ați încredințat mijlocirea pietrelor și a lemnului și numiți și venerați zei în loc de pietre și artă omenească. Căci dacă acestea sunt pentru voi ca litere, așa cum mințiți, ale teoriei lui Dumnezeu, semnificanții nu preferă pe oameni, atunci rezultă că Zeus, Hera și ceilalți nu ar trebui numiți zei; ar trebui considerați și ei oameni. Cu atât mai mult cu cât nu erau modești, așa cum arată statuile lor; ele dovedesc că nu erau altceva decât oameni.
Căci ce altă formă dau ei zeilor (falși) prin sculptură decât cea de bărbați sau femei? Și dau, de asemenea, forme ale unor ființe inferioare care nu au natură rațională, cum ar fi orice fel de păsări, animale domestice și sălbatice cu patru picioare, reptile, tot ce conțin pământul, marea și tot felul de ape. Căci oamenii au căzut în absurditatea pasiunilor și a plăcerilor; nu s-au gândit la nimic altceva decât la plăceri și dorințe carnale. De aceea, cu mintea îndreptată spre aceste absurdități, au reprezentat divinul prin reprezentări iraționale conform pasiunilor lor și astfel au reprezentat mulți zei prin sculpturi.
Prin urmare, au ca zei reprezentări ale animalelor, reptilelor și păsărilor, așa cum spune interpretul divin și adevărat al Sfintei Biblii: „Au fost amăgiți de închipuirile lor deșarte și inima lor nesăbuită s-a întunecat. Mărturisind că sunt înțelepți, au devenit nebuni; și au preferat chipul omului muritor și al păsărilor și al animalelor și al reptilelor spre slava Dumnezeului cel veșnic. Din această cauză, Dumnezeu i-a îngăduit să cadă în patimi rușinoase”.
Întrucât, așa cum am mai spus, sufletele lor au fost mai întâi cuprinse de plăceri fără simț, apoi au căzut în acest fel de idolatrie. Din cauza căderii lor în negarea adevăratului Dumnezeu, El le-a îngăduit să se complacă în patimi și să-L înfățișeze pe Dumnezeu Tatăl Domnului cu idoli fără simț.
În această privință, așa-zișii filozofi și oameni de știință dintre păgâni, atunci când îi acuză, nu neagă că așa-zișii zei sunt forme de oameni și animale; iar când se apără, spun că au acești idoli pentru ca

bună dreptate semnificația. Nici dacă scrieți numele regelui, nu aveți niciun pericol în a prefera litera regelui; dar pentru un astfel de om pierderea este moartea, iar scrisoarea este știința scriitorului tipărită.
„Așadar, a spus el, ai avut un raționament greșit, nu pentru că ai redus atributul complet al divinității la materie, ci și pentru că nu ai preferat sculptura omului sculptat. Căci dacă, ca litere, ele semnifică înfățișarea lui Dumnezeu și, prin urmare, ca semnificație a lui Dumnezeu, sunt vrednice de îndumnezeire; dar, din moment ce cel care a sculptat și gravat aceste lucruri și meșteșugarul sunt din nou lăudați, cu atât mai mult este el îndumnezeit, ca o ființă mai puternică și mai divină decât acestea, în măsura în care răul este adus la iveală și imprimat după voința sa."
Dacă aceste scrisori sunt vrednice de o minune, cu atât mai mult scriitorul depășește miracolul prin arta și știința sufletului său. Dacă nu ar fi pentru acest motiv acești zei vrednici de a fi gândiți, iar dacă s-ar vorbi despre ei în mania idolilor, motivul acestei forme ar fi aflat din ei.
22. Căci dacă Divinul este asemănător omului, din acest motiv este El astfel format, de ce Îi dați și tipuri de cai? Și dacă tipul Lui este de animale, de cai, de ce Îi dați și glife ale rațiunii? Și dacă El este ambele, și Îl înțelegeți pe Dumnezeu din ambele, că El are tipurile atât de cai, cât și de rațiune, care împart atașamentele și separă glifa cailor și a oamenilor, și nu Îl glifică întotdeauna din ambele, care sunt creaturile conform miturilor, Scila și Charybda și Hipocentaurul și Anubis cu cap de câine la egipteni? Căci se pare că fie doar acestea sunt scrise astfel ca duale, fie că una dintre ele, având o formă, nu se extinde și la cealaltă.
Și din nou, dacă formele acestora sunt masculine, de ce le atribuie și tipuri feminine? Și dacă sunt feminine, de ce Dumnezeu să li se poată răspunde și să li se prezinte prin intermediul lor. Căci nu le este posibil să-L cunoască pe Dumnezeul nevăzut în alt mod decât prin astfel de statui și ceremonii religioase.
Cei mai filozofici și mai profunzi dintre ei susțin cu siguranță că îi reprezintă pe zei cu astfel de idoli, pentru a invoca cu ei apariția îngerilor și a puterilor divine; astfel, prin aparițiile lor, îi vor învăța cunoașterea lui Dumnezeu.
Se spune că idolii sunt pentru oameni ca niște litere care îi citesc și îl pot înțelege pe Dumnezeu cu ajutorul aparițiilor angelice. Desigur, cei care folosesc astfel de mituri le evaluează. Și, bineînțeles, ei nu teologizează; din fericire, nu o fac. Dar dacă cineva examinează cu atenție cuvintele lor, va descoperi că aceste opinii sunt la fel de false ca și cele anterioare.
Cu siguranță cineva le-ar putea spune adevărul care îi va judeca. Cum este Dumnezeu distins și cunoscut prin acești idoli? Prin care dintre cei doi? Prin materialul construcției lor sau prin forma pe care o înfățișează? Dacă se face prin material, ce nevoie mai este de formă? Și nu a apărut Dumnezeu în materie neformă, înainte de crearea idolilor? În zadar își înconjoară templele cu ziduri, închizând în ele o piatră, o bucată de lemn sau aur, din moment ce întregul pământ este plin de astfel de materiale. Dacă, din nou, forma înfățișată în idoli devine cauza apariției lui Dumnezeu, ce nevoie mai este de materia aurului și a altor materiale? Și nu apare Dumnezeu mai bine în fața animalelor naturale însele, care sunt înfățișate în statui? Căci în acest fel, percepția lui Dumnezeu ar fi mai bine formată dacă El Însuși ar apărea în fața animalelor însuflețite, raționale sau nu, și nu în fața celor neînsuflețite și imobile, care constituie o mare impietate.
Deși detestă și urăsc animalele naturale, fie ele patrupeze, fie păsări și reptile, din

falsifică și forme masculine împotriva lor? Și dacă din nou cele două sunt unite, să nu fie despărțite, ci ambele să fie unite și făcute după așa-numiții hermafrodiți, astfel încât nu numai impietatea și calomnia, ci și superstiția lor să le ofere ridicol; și presupun că Divinul este în întregime trupesc, astfel încât inventează și dezvoltă pentru El un stomac și mâini și picioare, și din nou un gât și sâni și celelalte membre pentru generarea oamenilor, văzând în ce impietate și lipsă de dumnezeu au căzut mințile lor, astfel încât insinuează astfel de lucruri despre Divin.

Căci rezultă că și restul corpului suferă, astfel încât este tăiat, divizat și din nou complet uzat; iar acestea și alte lucruri nu sunt specifice lui Dumnezeu, ci mai degrabă trupurilor de pe pământ. Căci Dumnezeu este netrupesc, nestricăcios și nemuritor, căruia nimeni nu-i este devotat; iar aceste lucruri și cele stricăcioase sunt tipuri de trupuri și ale nevoii care este satisfăcută de ele, așa cum s-a spus mai înainte; îi vedem adesea pe cei care sunt vechi reînnoiți, iar pe cei pe care timpul sau ploaia sau alte lucruri ale animalelor de pe pământ i-au distrus, aceștia fiind restaurați.

Dacă ar fi cunoscută nebunia lor; pe cei pe care reușesc să devină poeți, îi proclamă zei; iar pe cei pe care îi împodobesc în arte pentru că nu sunt supuși decăderii, de la ei caută mântuirea; iar pe cei pe care nu îi ignoră ca rugători ai hărniciei lor, de la ei merită să li se împlinească propriile nevoi; iar pe cei pe care îi închid în căsuțe, nu le este rușine să-i numească stăpânitori ai întregului cer și pământ.

23. Și nu numai de la aceștia, dacă le înveți nelegiuirea, ci și pentru că în ei idolii lor slava este inconsistentă. Căci dacă sunt zei, așa cum spun ei și filozofează despre ei, ce adăugiri mai există la acestea și pe care dintre ele le socotești mai importante, astfel încât fie să ai curajul să te închini lui Dumnezeu, fie, așa cum ai făcut, să nu cauza sălbăticiei și impurității lor, ei le înfățișează totuși formele în pietre, lemn și aur și le zeifică. Desigur, ar fi corect pentru ei să zeifice animalele însele și să nu se închine idolilor lor.

Poate că nici forma, nici materialul de construcție nu sunt cauza prezenței lui Dumnezeu. Doar arta științifică îl cheamă pe Dumnezeu să apară, pentru că imită natura. Dar dacă, din nou, datorită științei Dumnezeu apare în statui, atunci ce nevoie avem de materie, din moment ce avem știință?

Dacă , în cele din urmă, Dumnezeu este prezentat prin artă și, din acest motiv, sculpturile sunt venerate ca zei, atunci oamenii care creează artă ar trebui venerați și venerați, întrucât au rațiune și știință. Cât despre a doua și cea mai importantă justificare a lor, s-ar putea spune următoarele: dacă, idolatrilor, ați făcut idoli nu pentru ca Dumnezeu să apară, ci pentru ca îngerii să apară în ei, de ce atribuiți o valoare mai mare statuilor prin care invocați puterile decât puterilor însele pe care le invocați? După cum susțineți, faceți statui pentru a-L cunoaște pe Dumnezeu; dați numele și onoarea lui Dumnezeu însuși acestor statui și astfel cădeți într-o mare impietate. În timp ce mărturisiți că puterea lui Dumnezeu învinge slăbiciunea statuilor, nu îndrăzniți să-L invocați pe Dumnezeu prin ele, ci invocați puteri mai slabe. Și totuși, ignorați chiar și aceste puteri și dați numele lui Dumnezeu, a cărui prezență vă temeți, pietrelor și lemnului. Îi numiți pe aceștia zei, în loc de pietre și obiecte de artă umană, și chiar îi venerați.

Și dacă acești idoli, așa cum spui în mod fals, îți servesc drept litere, pentru a te înălța la Dumnezeu, nu este corect să preferi simbolurile în locul simbolizării. Căci dacă cineva scrie numele regelui, nu este mai puțin în pericol dacă preferă litera regelui; va fi pedepsit cu moartea,

eziți în ei să cunoști Divinul? Căci aceștia nu sunt numiți zei deloc; ci câte neamuri sunt, atâtea sunt făcuți zei. Și este acolo unde atât o țară, cât și un oraș se răzvrătesc împotriva lor însele din cauza superstiției idolilor.
Fenicienii nu sunt egali cu zeii numiți de egipteni, nici egiptenii nu se închină la aceiași idoli ca fenicienii. Și sciții nu-i recunosc pe perși, iar perșii nu-i recunosc pe sirieni ca zei. Dar pelasgii resping și ei zeii din Tracia; iar tracii nu-i recunosc pe tebani. Și indienii diferă prin idolii lor de arabi, iar arabii de etiopieni, și etiopienii de ei. Și sirienii nu-i venerează pe cilicieni; iar capadocienii numesc alți zei decât aceștia. Și bitinienii au alți zei, iar armenii și-au creat alții. Și ce-mi pasă mie de mulți? Continentalii se închină la alți zei decât cei de pe insule; iar insularii se închină la alți zei decât cei de pe continente. Și fiecare oraș și sat, care nu are zei proprii, îi preferă pe cei ai vecinilor săi și crede că numai aceștia sunt zei.
Căci nu este necesar să vorbim despre săracii din Egipt, căci toți știu că orașele au religii opuse și sunt în război între ele, iar cei care sunt vecini studiază mereu religia opusă împotriva vecinilor lor. Leul, venerat de unii ca zeu crocodil, este considerat o urâciune de alții; iar leul, venerat de alții ca zeu, nu numai că nu este venerat de locuitorii orașului, dar este considerat și o fiară; iar peștele, încredințat altora, este considerat hrană pentru alții. De aceea, războaiele și conflictele și orice pretext pentru crimă și orice plăcere în suferință se află printre ele. Și este minunat că, așa cum explică istoricii, pelasgii, după ce au învățat numele zeilor de la egipteni, nu credeau în aceiași zei ca egiptenii, ci se închinau și altora în afară de ei. Și într-adevăr, gloria și religia tuturor națiunilor care au rămas în idoli este diferită, iar aceștia nu se găsesc printre ele.
și ei suferă pentru aceasta. Căci, căzând de în timp ce litera este tipărită cu știința scrisului.
Așadar, nici tu, dacă ai o minte sănătoasă, nu ai atribui materiei o calitate atât de mare de divinitate; nici nu ai prefera sculptura mai mult decât sculptorul care a făcut-o. Căci, dacă literele declară prezența lui Dumnezeu, din acest motiv, pentru că îl reprezintă pe Dumnezeu, ele merită să fie divinizate. Dar cu atât mai mult meșterul care le-a sculptat și gravat merită să fie divinizat, pentru că este mai puternic și mai aproape de Dumnezeu decât ele; întrucât statuile au fost, de asemenea, sculptate și modelate de meșter după propriul său gust.
Dacă, așadar, idolii sunt vrednici de admirație, cu atât mai mult este meșterul care i-a sculptat, prin arta și geniul său. Prin urmare, dacă nu sunt vrednici să fie considerați zei din acest motiv, i-ar întreba totuși despre nebunia idolilor, întrebându-i de ce li s-a dat o astfel de formă.
Dar dacă Dumnezeu este înfățișat doar sub formă de om, atunci de ce Îl reprezintă sub formă de cai și animale? Dacă, din nou, imaginea Sa este asemănătoare unui animal, atunci de ce Îl reprezintă sub formă de ființe raționale? Și dacă, din nou, ambele au dreptate și Îl înfățișează pe Dumnezeu cu ambele tipuri de formă, deoarece El este atât animal, cât și antropomorf, atunci de ce disting ei acele lucruri care sunt legate între ele și disting statuia animalului de cea a omului? De ce nu-L fac pe Dumnezeu cu ambele forme, așa cum sunt creaturile mitice Scila și Caribda, Hipocentaurul și Anubis cu cap de câine al egiptenilor? Ar trebui fie să aibă două forme ca aceasta, fie să aibă o singură formă și să nu facă alta care să fie opusă celeilalte.
Dacă forma zeilor este masculină, de ce le dau și o formă feminină? Dar dacă sunt feminine, de ce le reprezintă în formă masculină, spunând minciuni? Și dacă au

la înțelegerea singurului Dumnezeu, au căzut în multe și felurite întinăciuni; și, îndepărtându-se de adevăratul Cuvânt al Tatălui, Mântuitorul a tuturor, Hristos, au mintea întunecată în multe feluri. Și, precum cei ce se întorc de la soare și sunt în locuri întunecate, merg pe multe cărări și nu-i văd pe cei ce sunt de față, ci își închipuie pe cei ce nu sunt ca fiind de față și „văzând, nu văd"; tot așa, cei ce se întorc de la Dumnezeu și au sufletul întunecat au mintea întunecată și își închipuie pe cei ce nu sunt ca fiind beți și nu văd.

24. Și aceasta nu este o dovadă mică a adevăratei lor nelegiuiri. Căci există ființe diferite și mulți zei după cetate și țară, și unul neagă zeul altuia, toți sunt negați de toți. Și pentru zeii gândiți într-un fel, ai zeilor numiți în alt fel, se fac jertfe și libații; iar jertfele altora sunt zeii altora. Egiptenii venerează și ei taurul și vițelul lui Apis; iar aceștia jertfesc lui Zeus. Căci ei nu jertfesc lucrurile care le sunt atribuite, ci jertfesc aceleași lucruri și încearcă să le aducă. Libienii au o oaie, pe care o numesc Amon, ca zeu al lor; și aceasta este adesea sacrificată în sacrificiu de către alții. Indienii îl venerează pe Dionysos, numindu-l simbolic vin; și acesta este, de asemenea, oferit altora de către alții.

Alții râuri și fântâni, și mai ales egiptenii preferau apa mai presus de toate, și le proclamau zei; și totuși alții, și acești egipteni care se închină la aceleași lucruri, spală murdăria altora și a lor în apă, și cu rușine îngroapă rămășițele. Și aproape toată idolatria egiptenilor față de alți zei este sacrificiu; astfel încât, chiar dacă sunt batjocoriți de cei care sunt ei înșiși, ei nu zeifică zei, ci urâciunile și ființele sacrificiale ale altora, chiar de către ei.

25. Și unii au fost deja conduși la o asemenea impietate și nebunie, încât să măcelărească și să ofere jertfe acestor oameni, dintre care sunteți voi tipuri și două sexe, nu ar trebui să le separe, ci să le înfățișeze împreună; ar trebui să fie precum așa-numiții hermafrodiți. Astfel, superstiția lor va da prilej spectatorilor idolilor nu numai de lipsă de respect și vorbire urâtă, ci și de râs.

În general, dacă ei consideră divinul într-o formă trupească, astfel încât să inventeze și să-și imagineze că are pântece, brațe, picioare, gât, sâni și restul mădularelor corpului pentru reproducere, gândiți-vă cât de nelegiuite și lipsite de Dumnezeu au decăzut mintea lor, încât gândesc astfel de lucruri despre Dumnezeu! Căci ei urmează cu siguranță celelalte pasiuni ale trupului, și anume, să fie tăiați, împărțiți și complet distruși. Dar acestea și altele asemenea nu-L caracterizează pe Dumnezeu, ci trupurile pământești. Căci Dumnezeu este atât incorporeu, cât și nestricăcios și nemuritor; El nu are nevoie de niciuna dintre acestea în niciun caz. Pe când acestea sunt stricăcioase și forme de corpuri și au nevoie de îngrijire, așa cum am spus mai înainte. Vedem adesea cum sunt reparate cele care s-au deteriorat și cele care au fost distruse de timp, ploaie sau altceva de la animalele pământului; acestea sunt reconstruite.

I-ar putea acuza și de nebunia lor prin următoarele: îi numesc zei pe cei pe care ei înșiși i-au creat. Cer mântuire de la cei pe care ei înșiși, cu artele lor, i-au păstrat, pentru a nu fi distruși. Cer satisfacerea nevoilor lor de la cei care știu că au nevoie de propria lor grijă (de oameni). Nu le este rușine să-i numească stăpâni ai cerului și ai pământului pe cei care îi închid în căsuțe (temple păgâne). Ateismul lor poate fi învățat nu numai din acestea, ci și din faptul că nu sunt de acord cu privire la cinstea pe care o dau idolilor. Căci dacă sunt zei, așa cum spun ei și filozofează despre ei, pe care dintre ei ar trebui o persoană să-l prefere și să-l considere mai important, astfel încât să

forme, zeilor falși ai celor care sunt printre ei. Iar demonii răi nu văd că victimele măcelărite sunt arhetipuri ale zeilor pe care i-au creat și i-au venerat și cărora le oferă oameni. Căci ei oferă aproape același lucru acelorași lucruri, sau mai degrabă ceea ce este ascuns celui inferior. Căci ei sacrifică lucruri vii lucrurilor fără viață și le oferă logic celor imobile.

Căci sciții, numiți Tauri, își sacrifică Fecioara, care se află printre ei, naufragiaturilor și celor pe care îi iau de la greci, într-atât încât sunt lipsiți de respect față de semenii lor și astfel potolesc cruzimea zeilor lor; pe cei pe care Providența i-a salvat de pericolele de pe mare, îi măcelăresc, devenind hotărâți împotriva Providenței; că ascund beneficiul acesteia de propriul lor suflet bestial. Alții, însă, lui Ares, pentru că se întorc din războaie și aduc victorii, împart prada în sute din cele luate și din fiecare, luând câte una, măcelăresc câte sunt alese câte o sută.

Și nu numai sciții, din cauza sălbăticiei inerente lor ca barbari, comit astfel de acte atroce, ci această dramă este aceeași cu cea a idolilor și demonilor răutății. Și într-adevăr, egiptenii au adus odată astfel de sacrificii Herei; iar fenicienii și cretanii l-au potolit pe Cronos în sacrificiile lor de copii. Iar vechii omeiazi îl venerau pe Zeus, care se numește Latiarius, cu sacrificii umane; și alții într-un mod diferit, și toți pur și simplu au profanat și au profanat. Se profanau pe ei înșiși comițând acte criminale; dar și-au profanat propriile temple arzând tămâie cu astfel de sacrificii.

Din aceste rele au venit oamenilor în mulțime; căci văzând în ele demonii dăruiti de ele, și-au imitat direct propriii zei în astfel de vicii, conducându-se la aceeași ispravă de imitare față de ceea ce este ascuns, după cum cred ei, secret. De aceea oamenii au fost învinși de uciderea oamenilor și de pruncuciderea și de tot fie sigur că se închină lui Dumnezeu sau, cum spun ei, să nu se îndoiască că îl cunoaște pe Dumnezeu în idoli? Căci nu toți recunosc aceiași zei. Cu cât sunt mai multe națiuni, cu atât sunt inventați mai mulți zei. În multe cazuri, locuitorii unei țări sau ai unui oraș nu sunt de acord între ei cu privire la cinstea venerativă acordată idolilor.

Fenicienii nu cunosc zeii egiptenilor, nici egiptenii nu se închină la aceiași idoli ca fenicienii. Sciții nu acceptă zeii perșilor, nici perșii zeii sirienilor. Pelasgii acuză din nou zeii Traciei. Tracii, în mod similar, nu cunosc zeii tebanilor. Indienii se întorc împotriva arabilor, arabii împotriva etiopienilor și etiopienii împotriva tuturor, în ceea ce privește închinarea la idoli. Sirienii nu cinstesc aceiași zei ca și cilicienii. Capadocienii au zei diferiți; bitinienii au inventat alții, iar armenii alții pentru ei înșiși. Și ce nevoie am de atâtea exemple? Locuitorii țării au zei diferiți de insulari și invers. În general, fiecare oraș și sat ignoră zeii vecinilor săi și se închină la ai săi; pentru că îi consideră superiori.

Nu este nevoie să menționăm cultul impur al egiptenilor; toată lumea vede clar că orașele au o religie ostilă unele altora. Vecinii unii altora au grijă să se închine la zei ostili. Crocodilul, de exemplu, este venerat de unii ca zeu, dar de alții ca o urâciune.

În mod similar, unii îl venerează pe leu ca pe un zeu, dar vecinii lor nu numai că îl venerează, ci oriunde îl întâlnesc, îl ucid ca pe o fiară sălbatică. În mod similar, unii consideră peștele un zeu, dar alții îl consumă ca hrană.

Din cauza tuturor acestor diferențe, între ei se produc războaie, revoluții, crime și plăceri pasionale. Și cel mai paradoxal lucru, după cum ne spun istoricii, este că pelasgii au luat numele zeilor egiptenilor și, fără să-i cunoască pe acești zei, se închină altor zei cu aceleași nume!

felul de imoralitate. Și căci aproape fiecare oraș este plin de toată imoralitatea prin asemănarea cu căile zeilor făcuți de ei; și nu există nimeni care să fie treaz în idoli, decât dacă este singurul martirizat de ei pentru imoralitate.

26. Femeile erau reprezentate odinioară în idolii Feniciei, oferind zeilor lor de acolo plata trupurilor lor, crezând că prostituția era o modalitate de a-și îmbuna zeii și că o făceau într-un mod care le era plăcut.

Iar bărbații, tăgăduind firea și poftind bărbații, fac firea femeilor, ca și cum ar fi mamele celor ce se numesc zei. Și toți împreună trăiesc rușinos și vorbesc de rău despre ei înșiși; și precum a spus sfântul diacon Pavel al lui Hristos: „Căci și femeile lor au schimbat folosirea firească în una împotriva firii. Și tot așa și bărbații, lăsând folosirea firească a femeii, s-au aprins în pofta lor unii către alții, bărbații în bărbați, săvârșind lucruri rușinoase”.

Și aceste fapte și altele asemenea, le mărturisesc și le controlează chiar și pe așa-zișii lor zei, după ce au învățat o astfel de viață. Căci de la Zeus, pe de o parte, promiscuitatea infantilă și adulterul, de la Afrodita, desfrânarea, și de la Eas, desfrânarea, de la Ares, crimele și de la alții, au învățat alte lucruri de acest gen, dar legile sunt pedepsibile, dar orice om înțelept se îndepărtează de ele.

Sunt ei vrednici să creadă că cei ce fac astfel de lucruri sunt zei și nu mai degrabă să-i conducă ca pe niște oameni mai nevrednici decât caii, din cauza imoralității căilor lor? Prin urmare, sunt ei vrednici să creadă că cei ce cred în ei sunt oameni și nu mai degrabă să-i compătimească ca pe niște oameni mai nevrednici decât caii și mai nevrednici decât ființele neînsuflețite? Căci dacă ar fi luat în considerare mintea propriului lor suflet, nu ar fi căzut toți la pământ și nu L-ar fi tăgăduit pe adevăratul Dumnezeu al lui Hristos Tatăl?

27. Dar poate că acești necredincioși, care sunt și ei preocupați de creație și care sunt

Idolatria diferitelor națiuni diferă de la popor la popor și nu toți au exact aceeași credință și religie.

Au suferit pe dreptate. Căci au uitat cunoașterea singurului Dumnezeu; astfel, au căzut în multe superstiții. L-au tăgăduit pe adevăratul Fiu al lui Dumnezeu Tatăl, Mântuitorul tuturor, Iisus Hristos, astfel încât mintea lor rătăcește în multe lucruri deșarte. Se întâmplă ca și cu cei care se ascund de soare și se întorc în locuri întunecate; rătăcesc pe multe drumuri, nu văd trecătorii pe care îi întâlnesc și își imaginează absenții ca fiind prezenți; „în timp ce par că văd, în realitate nu văd”. În același fel, cei care L-au tăgăduit pe adevăratul Dumnezeu și sufletele lor s-au întunecat, creând zei inexistenți, precum bețivii și orbii.

Toate acestea nu sunt o mică dovadă a ateismului lor real. În fiecare oraș și țară au mulți zei diferiți, dintre care unul îl anulează pe celălalt și toți se anulează reciproc. De asemenea, celor care sunt considerați zei de unii li se oferă libații și sacrificii altor așa-zișii zei de către alții. Și invers: sacrificiile altora sunt considerate zei de către alții.

De exemplu, egiptenii îl venerează pe bou și pe Apis, care este un vițel, ca pe zei; dar alții îi oferă pe aceștia ca jertfe lui Zeus. Și chiar dacă nu sacrifică aceleași animale, ci unele similare, ei cred că le oferă pe aceleași. Libienii au oaia, pe care o numesc Amon, ca zeu; dar mulți alții o sacrifică ca pe un cadavru. Indienii îl venerează pe Dionysos, numindu-l simbolic „vin”. Dar acest vin este turnat de alții ca o libație.

Alții onorează și proclamă râurile și fântânile drept zeități; egiptenii onorează în special apa. Și totuși, alții, chiar egiptenii înșiși care se închină la apă, curăță impuritățile altora și ale lor cu apă, pe care după utilizare o toarnă cu dezgust. Aproape toți idolii egiptenilor sunt oferiți

dezgustați de încercările urâciunilor, nu neagă aceste ființe, care sunt bine cunoscute și mai frumoase decât toate celelalte; și că gloria le este sigură și este incontestabilă, și atribuie lumii și părților lumii o religie care nu este doar pietre și lemn și forme de oameni și cai și păsări și reptile și animale cu patru picioare, ci soarele și luna și toată lumea cerească și pământul însuși și întreaga natură apoasă, respectându-le și închinându-le.

Și spun că este imposibil să se dovedească că aceștia nu sunt zei prin natură, întrucât este clar că nici lucrurile neînsuflețite, nici cele irațională nu sunt posibile, ci că chiar și natura umană este superioară, căci una în cer și cealaltă pe pământ locuiesc. Și ei sunt vrednici să fie văzuți și investigați despre acestea. Totuși, chiar și în aceasta, rațiunea își găsește adevăratul control asupra lor.

Însă înainte de a începe să vedem și să dovedim, este suficient să le evidențiem această creație și să-i arătăm autorul și creatorul, Dumnezeu, Tatăl atât al acesteia, cât și al tuturor celor care domnesc, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos; de care magii se îndepărtează și se închină și îndumnezeesc creația făcută de el, deși s-au închinat și au mărturisit că prin ea Îl neagă pe Domnul.

Căci astfel, în aceste părți, oamenii sunt considerați zei și zei, iar dacă sunt buni, îi disprețuiesc pe ei sau părțile respective pentru nevoile unii altora; dar ei Îl cunosc și Îl înțeleg pe Domnul și Creatorul lor, Tatăl Cuvânt, porunca de netăgăduit a ascultării de El, cuvântul și legea divină: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu; și firmamentul vestește lucrarea mâinilor Lui.” Și credința acestora nu este ascunsă, ci foarte clară pentru cei care nu au ochiul intelectului fixat asupra tuturor lucrurilor. Căci dacă ar considera părțile creației în sine și fiecare în sine, fie soarele în sine, fie luna în afară, fie pământul și aerul, fie esențele calde și reci și uscate și umede ca jertfe zeilor altor popoare. Astfel, alții îi batjocoresc pentru că îi venerează ca zei pe cei care nu sunt zei; dar, detestă și oferă jertfe și celor pe care alții îi cred a fi zei. Unii au ajuns chiar la o asemenea impietate și nebunie încât măcelăresc chiar și oameni, cu care au aceeași natură și formă, și îi oferă ca jertfe zeilor lor falși. Iar ticăloșii nu văd că victimele pe care le măcelăresc sunt modelele idolilor zeilor pe care i-au făcut și pe care îi venerează; și acestora le oferă jertfe umane. Aproape că sacrifică similarul similarului, sau mai degrabă superiorul inferiorului; căci sacrifică însuflețitul neînsuflețit și oferă raționalul neînsuflețit și imobil.

Sciții, de exemplu, numiți Tauri, jertfesc zeiței lor, numită Fecioară, pe cei naufragiați și pe cei capturați de greci. Aceștia arată o mare lipsă de respect față de semenii lor și astfel dezvăluie cruzimea zeilor lor. Căci pe cei pe care Providența divină i-a salvat de pericolele mării, ei înșiși îi măcelăresc și devin dușmani ai Providenței divine; prin comportamentul lor inuman, elimină mântuirea Providenței în naufragiați.

Alții, când se întorc victorioși din război, îi ordonează imediat pe captivi în sute și aleg câte unul din fiecare sută. Și îi măcelăresc pe toți cei pe care îi aleg, câte unul din fiecare sută.

Nu doar sciții, care, fiind sălbatici, au barbaria înnăscută în ei, fac astfel de lucruri inumane; această răutate este o trăsătură caracteristică idolatriei și a răutății demonilor. Căci și egiptenii sacrificau odinioară astfel de cadavre Herei. De asemenea, fenicienii și cretanii îl îmbunau pe Cronos sacrificându-și copiii. Iar romanii antici îl venerau pe Zeus Latiarius cu sacrificii umane. Și alții, însă, într-un alt mod, toți, în general, au pângărit și au fost pângăriți. Ei au fost pângăriți pentru că ei înșiși comiteau crimele; și și-au pângărit templele pentru

care trec de la una înrudită cu cealaltă, ar considera fiecare în sine și ar considera-o în sine; nu ar găsi, însă, niciuna suficientă pentru sine, ci toate dependente de nevoia una alteia și constând în ajutor reciproc. Căci soarele, pe de o parte, este purtat și conținut în univers de către cer și, în afară de acea circulație, nu ar fi putut exista niciodată; iar luna și celelalte stele mărturisesc ajutorul pe care le-l oferă soarele; și, din nou, pământul nu pare să-și dea roadele fără ploaie; și ploile nu ar putea coborî pe pământ fără a fi nevoie de nori; dar nici norii nu ar putea apărea și se ar putea forma vreodată fără aer.

Atunci aerul nu există de sine stătător, ci este inflamabil de eter și este iluminat de soare, care strălucește puternic. Și izvoarele și râurile nu se formează niciodată fără pământ; iar pământul nu există de sine stătător, ci este format pe esența apelor, iar aceasta este, de asemenea, conținută în mijloc, legată de tot.

Marea și marele ocean care înconjoară pământul din exterior sunt mișcate și purtate de vânturi, indiferent de forța pe care o exercită vânturile asupra lor. Și aceste vânturi nu sunt în sine, ci, potrivit celor care au vorbit despre ele, constau din arderea și căldura eterului către aer și prin intermediul acestuia suflă peste tot.

Căci în ceea ce privește cele patru elemente, din care este alcătuită natura corpurilor, vorbesc despre esențe calde și reci, uscate și umede, care încurcă intelectul atât de mult, încât acesta nu vede că aceste lucruri sunt constituite împreună, în timp ce sunt divizate și produse de la sine și, prin urmare, se exclud reciproc în funcție de predominanța excesului din ele; căci caldul este anulat de excesul de frig; iar frigul este din nou distrus de puterea caldului; uscatul este umezit de primul, iar acesta este uscat de acesta din urmă de acesta din urmă.

28. Cum depind aceste lucruri de ajutorul

că ofereau astfel de sacrificii.

Din toate acestea, relele s-au înmulțit printre oameni. Căci, văzând că zeii lor demonici se bucurau de ei, ei înșiși i-au imitat imediat pe zeii lor în astfel de fărădelegi. Consideră că este o mare realizare să imite, după cum cred ei, acțiunile superiorilor lor. Din această concepție, oamenii au căzut în crimă, pruncucidere și tot felul de desfrâu. Astfel, aproape fiecare oraș este plin de tot felul de desfrâu, deoarece încearcă să imite acțiunile zeilor lor. Printre idolatri, nimeni nu este considerat înțelept, cu excepția celor demonstrabil desfrânați. În vremurile străvechi, femeile erau prostituate în templele din Fenicia, pentru a oferi zeilor de acolo chiria trupurilor lor. Ele credeau că prin prostituție își vor ispăși zeița și că prin acțiunile lor o vor îmbuna.

Bărbații își renegă din nou genul și, nevrând să mai fie bărbați, imită natura feminină. În acest fel, ei o mulțumesc și o cinstesc pe mama așa-zișilor lor zei! Astfel, toți duc o viață de desfrânare și se întrec unii cu alții pentru a vedea cine va obține ce e mai rău. Iată ce a spus apostolul lui Hristos Pavel: „Căci femeile idolatrilor au schimbat folosirea firească a trupului într-una nefirească; și tot așa și bărbații, părăsind pofta firească a femeii, s-au aprins în pofta lor unii pentru alții, bărbați cu bărbați. Astfel, practică desfrânarea.

Făcând toate acestea și lucruri similare, ei mărturisesc și dovedesc că zeii lor falși duc o astfel de viață. Astfel, au fost învățați de la Zeus pedofilia și adulterul, de la curvia Afroditei, de la desfrâul Rheei, de la uciderea lui Ares și de la ceilalți zei altele asemenea. Dar toate aceste lucruri sunt pedepsite de legi, iar oamenii pricepuți le detestă.

Prin urmare, merită să-i considerăm pe cei care fac aceste lucruri drept zei? Nu este oare mai bine să-i considerăm, pentru

altora, dacă sunt zei? Sau cum putem cere de la ele ceea ce este potrivit, și de la ei, care își cer unii altora nevoia de ei înșiși? Căci dacă vorbim despre Dumnezeu, nu avem nimic de spus despre el, ci El este Sibiu suficient și complet în Sine însuși, și în El constau toate lucrurile, și mai degrabă El se dăruiește tuturor; cum putem numi soarele și luna și celelalte părți ale creației, nefiind astfel, dar lipsindu-le nevoia una de cealaltă, vrednice de a fi numite zei?

Dar poate că, fiind împărțiți și luați singuri, mărturisesc și ei aceste lucruri, ale dovezii care este înaintea ochilor lor; dar, fiind toți uniți și ca și cum ar forma un singur corp mare, declară că întregul este Dumnezeu. Căci, având constituit întregul, nu este nevoie de ele din afară; și întregul este făcut din sine capabil și autosuficient pentru toți, vor spune înțelepții, pentru ca și din aceasta să poată fi testați; și acest motiv, și mai degrabă impietatea lor, după o mare nedisciplină, nu va ezita să li se dovedească dinainte.

Căci dacă fiecare lucru este compus din părțile sale, acesta completează întregul, iar întregul este alcătuit din părți; prin urmare, întregul a fost compus din părți, iar fiecare parte a întregului este o parte. Și acesta este un fapt foarte îndepărtat al conceptelor despre Dumnezeu. Căci Dumnezeu este întregul și nu părți și nu a fost compus din lucruri diferite, ci El este autorul compoziției tuturor lucrurilor. Căci vedeți câtă impietate împotriva Divinului este explicată spunând aceste lucruri. Căci, dacă El a fost compus din părți, totuși El pare a fi diferit de Sine Însuși și din lucruri diferite are completiunea. Căci dacă există soare, nu există lună; și dacă există lună, nu există pământ; și dacă există pământ, nu există mare; și așa mai departe, în funcție de fiecare care le primește, va găsi apopia unui astfel de cuvânt.

Aceasta este ceea ce vedem și înțelegem din propriul nostru corp omenesc. Căci, purtarea lor insolentă, mai răi decât animalele, cărora le lipsește rațiunea? Merită oare să-i considerăm pe cei care se închină acestor zei drept oameni și să nu-i compătimim ca fiind mai nechibzuiți și mai nesimțitori decât animalele, cărora le lipsește rațiunea? Căci dacă ar fi luat în considerare rațiunea sufletelor lor, nu ar fi căzut cu toții complet și nu L-ar fi tăgăduit pe adevăratul Dumnezeu, Tatăl lui Hristos.

Însă cei care sunt inițiați în aceste lucruri și se închină creaturilor, atunci când sunt examinați categoric pentru idolii lor necurați, nu vor nega că este ușor pentru toată lumea să le critice și să le examineze. Totuși, vor considera că este dreptul lor absolut și incontestabil să aducă omagiu creației și părților ei. Se vor lăuda chiar că nu se închină și nu se închină pur și simplu pietrelor, lemnului, chipurilor oamenilor sau cailor, păsărilor, reptilelor și animalelor, ci se închină soarelui însuși, lunii și întregii lumi cerești, chiar întregului pământ și tuturor apelor.

Vor susține, de asemenea, că nimeni nu poate dovedi că și aceștia nu sunt zei; căci toată lumea înțelege că aceștia nu sunt nici neînsuflețiți, nici animale, ci depășesc natura oamenilor, căci unii locuiesc pe pământ, iar alții în cer. Prin urmare, merită să examinăm și să investigăm și despre aceștia. Este sigur că rațiunea va dovedi adevărul și despre aceștia.

Înainte de a examina și prezenta dovezile, este suficient ca însăși creația să strige către ele și să le arate făcătorul și creatorul ei, Dumnezeu, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, care o conduce atât pe ea, cât și pe toate lucrurile. Desigur, falșii filozofi Îl disprețuiesc; ei se închină și îndumnezeesc creația pe care a creat-o; deși ea însăși se închină și mărturisește credința în Domnul pe care îl tăgăduiesc în cinstea ei.

așa cum ochiul nu este auz, nici auzul nu este mâna, nici stomacul nu este pieptul, nici urechea nu este plămânul; ci fiecare dintre acestea are propria sa energie, și din aceste diverse ființe se formează un corp, având părțile atașate după necesitate, dar fiind împărțit după prezența timpului, atunci când natura, care a adus aceste membre laolaltă, așa cum a rânduit Dumnezeu, vrea; tot așa, cu scuze, să fie lăsat cuvântul acestui judecător, dacă părțile creației, fiind unite într-un singur corp, proclamă un zeu, este necesar ca acesta să fie diferit de el însuși, așa cum s-a arătat, și să fie împărțit din nou după natura părților în divizare.

29. Și altfel, dacă ateismul lor este judecat conform teoriei adevărului. Căci dacă Dumnezeu este netrupesc, invizibil și de nepătruns prin fire, cum inventează ei un trup pentru Dumnezeu, iar înfățișările ochilor și cele pe care le atingem cu mâinile noastre dau credit onoarei lui Dumnezeu? Și din nou, dacă cel care deține cuvântul despre Dumnezeu, este posibil ca el să fie în toate și să nu dețină nimic din el, ci să-L dețină și să-L domine peste toate lucrurile; cum nu concep cei care îndumnezeesc creația separat de acest termen despre Dumnezeu?

Căci atunci când soarele este sub pământ, pământul ascunde lumina, astfel încât aceasta nu poate fi văzută; iar luna, ziua, ascunde soarele, lampa luminii. Și grindina adesea strică roadele pământului; iar focul, când se transformă într-un potop de ape, se stinge. Iarna vântul este alungat, iar vara vântul nu-l lasă să treacă peste munți, iar acesta este împiedicat de vânt să iasă la aceleași ore.

El a spus că sunt zei, a văzut că nu sunt învinși și ascunși unii de alții, ci coexistă întotdeauna unii cu alții și își îndeplinesc acțiunile în comun; a văzut că odată cu ziua și noaptea soarele, luna și celelalte stele au lumină egală și că toate strălucesc și toate sunt iluminate de ele; a văzut că

Astfel, cei care consideră în mod deschis părțile creației drept zei se vor rușina profund de nevoia lor unii de alții. Creația știe și recunoaște că Tatăl Cuvântului este Creatorul și Domnul tuturor; ea ascultă de poruncile Sale fără îndoială, așa cum spune legea lui Dumnezeu: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu; lumea mărturisește că El le-a făcut cu mâinile Sale.”

Pentru toate acestea, dovada este evidentă pentru cei cărora nu le-au fost complet distruse ochii sufletului. Căci dacă cineva ia părțile creației una câte una și le examinează separat, de exemplu, soarele singur, luna singură, pământul însuși și aerul, căldura, frigul, uscăciunea și umezeala; dacă le izolează de legătura lor una cu cealaltă și le examinează pe fiecare separat și în mod particular; atunci va descoperi cu siguranță că fiecare nu este autosuficientă în nimic, ci toate au nevoie una de cealaltă; constituția lor este un ajutor reciproc. De exemplu, soarele este situat și se rotește în universul ceresc și nu poate exista fără mișcarea sa în interiorul său. Luna și celelalte stele arată din nou ajutorul pe care li-l oferă soarele. Nici pământul nu poate rodi fără ploaie; iar ploile, la rândul lor, nu cad pe pământ fără norii necesari. Dar nici norii nu se pot forma fără aer.

Aerul, din nou, nu stă de sine, ci este încălzit de eter; aerul este, de asemenea, iluminat de strălucirea soarelui. În mod similar, izvoarele și râurile nu se pot forma fără pământ. Pământul, din nou, nu stă de sine, ci se sprijină pe natura apelor; el se află în mijlocul universului și este conținut în el.

Marea și marele ocean care înconjoară întregul pământ din exterior sunt mișcate de vânturi și sunt îndreptate acolo unde le duce forța vânturilor. Dar vânturile nu sunt ele însele, ci, conform opiniei experților, ele constau în energia caustică a eterului care este emisă în aer; și cu

vara și iarna, primăvara și toamna sunt întotdeauna la fel și constituie același lucru; a văzut că marea se amestecă cu izvoarele sale și oferă o băutură comună oamenilor; a văzut că suflarea brizei și a vântului sunt făcute în același lucru; a văzut că focul și apa sunt comune și oferesc o nevoie comună oamenilor.
Căci nici rău, nici rău nu au îndurat cei dintre ei, care erau zei după ei și nu făceau nimic rău, ci mai degrabă foloseau tuturor lucrurilor. Și dacă aceste lucruri au devenit imposibile din cauza opoziției lor unele față de altele, cum ar putea aceste lucruri, care se opuneau unele altora și se luptau unele cu altele și nu puteau fi împăcate unele cu altele, să fie totuși numite zei sau venerate ca zei? Și acele lucruri, având o natură nepotrivită cu ele însele, cum ar putea ele, dacă le-ar dori pe altele, să acorde pace și să devină conducători peste ele în armonie? Nici nu sunt soare în imagine, nici lună, nici vreo altă parte a creației și cu atât mai mult nici statuile din piatră și aur și alte materiale, nici Zeus și Apollo mitologizați și ceilalți de către poeți nu sunt cu adevărat zei, așa cum a dovedit cuvântul; ci părțile lor ale creației sunt, și părțile lor neînsuflețite sunt, și numai oamenii muritori sunt creați. Prin urmare, religia și îndumnezeirea acestor lucruri nu este o sugestie de evlavie, ci de necredință și de orice impietate, și o mare eroare este controlul cunoașterii singurului și adevăratului Dumnezeu, zic eu, a lui Hristos Tatăl.
Când se face aceasta, idolatria oricărei nelegiuiri printre greci este astfel testată și demonstrată și introdusă în viața oamenilor nu pentru beneficiu, ci pentru pierdere;
Așadar, așa cum a vestit Cuvântul de la început, după ce am încercat rătăcirea, să umblăm pe calea adevărului și să privim la Cuvântul Tatălui, conducătorul și creatorul tuturor lucrurilor, pentru ca prin el și prin acest Tată să-L putem înțelege pe Dumnezeu, și cunoașterea grecilor, în ajutorul vântului bat în toate direcțiile.
În ceea ce privește cele patru elemente care constituie natura corpurilor, mă refer la căldură, frigul, uscăciunea și umezeala; cine și-a pierdut mințile atât de mult încât să nu știe că toate acestea există doar atunci când sunt unite între ele? Dacă le separăm și le lăsăm în pace, atunci unul îl elimină pe celălalt și cel care este în exces cantitativ prevalează. De exemplu, căldura se pierde dacă este mai mult frigul; și invers, frigul se pierde prin excesul de căldură. Din nou, uscăciunea este saturată de umiditate, iar umiditatea este uscată de uscăciune.
Cum pot fi aceștia zei, când unul are nevoie de celălalt? Cum este potrivit să le cerem ceva, când și ei cer ajutor de la alții pentru nevoile lor? Căci se spune despre Dumnezeu că nu are nevoie de nimeni, ci este Sieși suficient și complet; El are totul în ființa Sa și El este Cel care oferă tuturor. Cum atunci, soarele, luna și celelalte creaturi care nu își au existența de la sine, ci au nevoie de ajutor de la alții, le vom numi zei?
Cu siguranță vor fi de acord că atunci când le separăm și le luăm pe fiecare separat, atunci una are nevoie de cealaltă. Dovada este evidentă. Dar vor susține că, dacă le punem pe toate laolaltă și formează un corp mare, atunci întregul este Dumnezeu! Constituția întregului nu dă naștere vreunei nevoi externe. Filosofii spun că întregul este prin sine capabil și autosuficient în toate. Dar și aici minciuna va fi dovedită. Motivul pe care îl voi da va dovedi nu mai puțin decât cele anterioare marea lor impietate și ignoranță.
Căci dacă părțile se unesc și completează întregul, iar întregul este alcătuit din părți, atunci întregul este alcătuit din părțile sale, iar fiecare este o parte a întregului. Dar acest lucru este departe de concepția despre Dumnezeu. Căci Dumnezeu este întregul și nu părți; El nu este alcătuit din

măsura în care s-au abandonat adevărului.
30. Cele de mai sus nu reprezintă o singură greșeală în viață; ci calea adevărului către Dumnezeul cu adevărat existent este scopul. Și pentru această cunoaștere și înțelegere neagră, nu avem nevoie de alții, ci de noi înșine; nu, din moment ce acest Dumnezeu este mai presus de toate, deci calea către El nu este departe sau în afara noastră; ci este în noi și de la noi este posibil să găsim începutul, așa cum a învățat Moise, zicând: „Cuvântul credinței este în inima ta". Lucru pe care Mântuitorul, semnificând și confirmând, a spus: „Împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul tău".
Căci având credință și Împărăția lui Dumnezeu în voi înșivă, veți putea vedea și înțelege repede Cuvântul mântuitor al Împăratului tuturor, Tatălui. Și să nu se prefacă grecii care se închină la idoli; nimeni să nu se amăgească pe sine însuși, ca și cum n-ar avea o astfel de cale și să găsească astfel o scuză pentru propria sa nelegiuire. Căci toți am intrat în ea și o avem, chiar dacă nu toți umblăm în ea, ci rătăcim, dorind să ieșim după plăcerile vieții care îi atrag din afară.
Și dacă s-ar spune, dacă ar fi așa; fie cunoscut fiecare suflet și mintea din el. Căci numai prin aceasta poate fi văzut și înțeles Dumnezeu; dacă nu cumva, din moment ce ei L-au negat pe Dumnezeu, tot așa și cei nelegiuiți renunță la a avea suflet, pretinzând că spun aceasta în fața altora. Căci cei care au minte nu-L pot nega pe făcătorul și creatorul acestui Dumnezeu.
Că într-adevăr fiecare om are un suflet, și aceasta are și rațiune, și este necesar să fie demonstrat de câțiva pentru a fi sănătoși, mai mult, unele dintre erezii neagă și acest lucru, crezând că omul nu mai este un lucru sau un fel aparent de corp; astfel încât, fiind demonstrat acest lucru, să aibă mai clar puterea de a controla idolii.
31. În primul rând, nu este o caracteristică diverse părți, ci El este cauza existenței și creației tuturor creațiilor.
Gândiți-vă câtă lipsă de respect îi atribuie lui Dumnezeu spunând aceste lucruri. Căci dacă Dumnezeu este compus din părți, El însuși se va dovedi a fi diferit de El însuși și compus din părți diferite. Dacă, de exemplu, El este soarele, nu poate fi luna; dacă este luna, nu poate fi pământul; și dacă este pământul, nu poate fi marea. Astfel, luând părțile una câte una, El va stabili absurditatea acestei teorii.
Le putem condamna privind propriul nostru corp uman. Așa cum ochiul nu este o ureche, nici urechea o mână, nici burta un piept, nici gâtul un picior. Fiecare parte a corpului are propria sa energie; din aceste părți diferite este alcătuit un singur corp; are părți unite după nevoile fiecărei părți. Ele se dizolvă odată cu trecerea timpului, când natura care le-a unit, după voia lui Dumnezeu, le dizolvă.
Așadar, chiar dacă Dumnezeu Cel Preaînalt ne iartă pentru cuvintele noastre, dacă unim părțile creației într-un întreg și le proclamăm zeu, este sigur că aceasta nu se va asemăna cu ea însăși. Am dovedit acest lucru. Va fi împărțită din nou în părțile sale; căci părțile, prin natura lor, trebuie separate.
Și într-un alt mod putem dovedi ateismul lor pe baza adevărului. Dacă Dumnezeu este în esență incorporeal, invizibil și de neatins, cum îndrăznesc ei să-și imagineze că Dumnezeu are un trup? Cum atribuie ei onoarea lui Dumnezeu lucrurilor care sunt vizibile și pot fi atinse cu mâinile?
Și din nou, dacă raționamentul despre Dumnezeu, conform căruia este omnipotent și nimic nu-l domină, este corect, în timp ce el domină și controlează totul, cum se face că cei care divinizează creația nu văd că aceasta nu îndeplinește această condiție de divinitate?

mică a rațiunii faptul că sufletul oamenilor se transformă în cel al cailor iraționali; căci acesta este motivul pentru care natura îi numește pe aceștia cai iraționali, deoarece rasa umană este rațională; și apoi aceasta este, de asemenea, o dovadă că, dacă este posibil, numai omul poate considera lucrurile din afara sa și își poate aminti lucruri care nu sunt prezente și, din nou, poate alege și judeca criteriul gândurilor; căci caii iraționali văd doar lucrurile care sunt prezente și se grăbesc doar spre lucrurile care sunt în ochii lor și chiar și după aceasta suferă daune.
Însă omul nu se grăbește spre lucrurile văzute, ci judecă prin rațiune ceea ce se vede prin ochi; adesea impulsurile sunt înfrânate de rațiune; și gândind, din nou alege, și fiecare simte, dacă devine prieten al adevărului, că mintea omenească este alta decât simțurile trupești. Din acest motiv, ca o altă ființă, el devine judecător al acestor simțuri; și ceea ce percep ele, el distinge, își amintește și le indică ceea ce judecă.
Căci numai ochiul vede, urechea aude, gura gustă, nasul percepe mirosurile și mâna atinge; dar a vedea și a auzi, a atinge, a vedea, a gusta și a mirosi nu aparține simțurilor, ci sufletului și minții sale care discern. Mâna poate fi nepăsătoare și poate lua o sabie, iar gura poate gusta otravă; dar nu știe că aceste lucruri fac rău, dacă mintea nu discerne.
Și să considerăm aceasta, în această imagine, o liră bine făcută și un muzician care o ține cu știință. Căci, așa cum fiecare dintre corzile lirei are propriul său ton, fie greu, fie ascuțit, fie mediu, fie ascuțit, sau altul; și armonia lor este imposibil de distins, iar compoziția lor este de necunoscut fără omul de știință; căci atunci atât armonia lor, cât și compoziția corectă sunt arătate, atunci când cel care ține lira lovește corzile și fiecare este acordată corect;
Așa funcționează simțurile în trup, ca și Căci atunci când soarele este în partea de jos a pământului, pământul aruncă o umbră, iar lumina nu se vede. Iar soarele, cu strălucirea luminii sale, ascunde luna în timpul zilei. Grindina distruge adesea roadele pământului; iar focul este stins de potop. Primăvara alungă iarna, iar vara nu permite primăverii să-și depășească limitele. Iar toamna, la rândul ei, stabilește limitele verii. Dacă deci anotimpurile ar fi zei, nu s-ar limita unele pe altele și nu ar distruge-o, ci ar trebui să existe întotdeauna împreună și să aibă o energie comună.
Ziua și noaptea, soarele, luna și toate celelalte stelele ar trebui să aibă aceeași lumină; ar trebui să strălucească la fel peste tot și totul ar trebui să fie iluminat de ele.
Vara, iarna, primăvara și toamna ar trebui să coexiste invariabil împreună. Marea ar trebui să se amestece cu izvoarele și să ofere aceeași apă oamenilor. Ar trebui să existe vânturi calme și care bat în același timp. Focul și apa ar trebui să ofere servicii comune oamenilor.
Niciodată, niciodată nu ar trebui să fie nimeni rănit de ei, deoarece, în opinia lor, ei sunt zei și nu fac niciun rău, ci fac totul spre binele lor.
Dar dacă aceste lucruri nu se întâmplă, pentru că sunt contrare unele altora, cum este posibil să le numim zei și să le dăm cinste, din moment ce se războiesc între ele și nu cooperează? Cum pot cei care nu sunt de acord între ei să-i liniștească pe cei care se roagă și să devină regulatori ai armoniei? Astfel, rațiunea a dovedit că nici soarele, nici luna, nici vreo altă creatură nu pot fi un adevărat zeu; cu atât mai puțin statuile de piatră, aur sau alte materiale nu pot fi zei, nici Zeus și Apollo mitologizați de poeți. Unele dintre acestea fac parte din creație, altele sunt neînsuflețite, iar altele sunt doar muritori de rând. Din acest motiv, îndumnezeirea și venerarea lor nu introduc evlavia, ci

lira, când mintea lor științifică domnește suprem; atunci și sufletul distinge și știe ce face și ce face. Și numai aceasta este proprie oamenilor, și aceasta este logica sufletului oamenilor, o, vorbăreț colorat al cailor, și un semn că există cu adevărat altceva decât aparențe în trup.
De multe ori, cât timp trupul este pe pământ, omul își imaginează și contemplă ceea ce este în ceruri; și de multe ori, cât timp trupul este în repaus și în repaus, omul se mișcă în interiorul său și consideră ceea ce este în afara sa, ca o țară de imigranți și călători și ca un răspuns la cunoștințe, și adesea prin intermediul acestora își ghicește și își prezice propriile acțiuni ziua. Dar dacă sufletul este altul, rațional, în care omul gândește și înțelege lucruri dincolo de sine?
32. Și dacă aceasta nu este o dovadă clară pentru cei care sunt deja înclinați spre insolența alogiei: cum, fiind din fire al unui trup muritor, se gândește omul la nemurire și adesea își provoacă moartea pentru virtute? Sau cum, fiind din trup trecător, își imaginează omul lucruri veșnice, astfel încât disprețuiește obstacolele și are o dorință după ele? Trupul, însă, nu este considerat ca atare în sine și nu ca ceva în afara lui însuși; căci este muritor și trecător; ci o altă necesitate este cea considerată contrară și contrară naturii trupului. Ce se întâmplă dacă și acesta, sufletul, este rațional și nemuritor? Și căci nu din afară, ci dinăuntru, sună lucrurile care sunt ascunse în trup, asemenea unui muzician care cântă la liră. Cum de atunci, din nou, ochiul, prin fire, este întors spre vedere și urechea spre auz, iar cealaltă este aleasă? Căci când vede cel care își întoarce ochiul? Sau când auzul, care este prin fire, îl împiedică să audă? Sau când gustul, care este prin fire, împiedică adesea impulsul natural? Și când mâna, care este prin fire pentru acțiune, este folosită pentru a simți? Și când simțul mirosului, care este folosit și pentru a ateismul și orice fel de impietate. Este o dovadă a unei mari îndepărtări de la cunoașterea singurului și adevăratului Dumnezeu, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos.
Prin urmare, când acestea sunt descoperite, ele dovedesc că idolatria grecilor este plină de ateism total și aduce distrugere, nu profit, vieții oamenilor. Acum, așa cum am spus de la început, după ce le-am dovedit greșeala, să umblăm pe calea adevărului; să-L considerăm pe Fiul și Cuvântul Tatălui ca Domn și Creator al lumii. Astfel, îl vom cunoaște și pe Dumnezeu Tatăl Său, iar idolatrii vor fi informați cât de mult s-au îndepărtat de adevăr.
Ceea ce am spus mai înainte nu este nimic mai mult decât calea greșită a vieții. Calea adevărată va avea scopul de a duce la adevăratul Dumnezeu. Pentru a o cunoaște și a o înțelege, nu este nevoie de nimic mai mult decât de cunoașterea noastră înșine. Calea către Dumnezeu nu este ca Dumnezeu, care este mai presus de toate; El nu este nici departe de noi, nici în afara noastră. Este în noi; calea către Dumnezeu începe de la noi înșine, așa cum a spus Moise: „Credința este în inima ta”. Și Mântuitorul Hristos spune și confirmă același lucru: „Împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru”.
Având așadar credință și împărăția lui Dumnezeu în noi, putem cunoaște și înțelege repede pe Domnul universului, Mântuitorul și Fiul Cuvânt al Tatălui. Și să nu caute idolatrii greci scuze. Și nimeni altcineva să nu se amăgească, că pentru că nu cunoaște această cale a adevărului, se preface a fi ateu. Căci toți am umblat pe această cale, chiar dacă unii nu o umblează; pentru că vor să se rătăcească, purtați de plăcerile vieții care atrag spre exterior. Și dacă cineva întreabă, care este această cale a adevărului? Voi răspunde, sufletul fiecăruia și mintea care există. Căci

mirosi, este întors spre el, astfel încât omul nu-l percepe? Când acestea sunt împotriva funcțiilor naturale ale corpului? Sau cum se întoarce corpul, întors spre vedere prin fire, spre sfaturile altuia și se înclină spre semnul din cap al acestuia? Căci acestea nu sunt alte dovezi ale faptului că sufletul rațional conduce corpul. Căci trupul însuși nu scapă de a fi înhamat, ci este condus și purtat de altul, așa cum un cal nu se înhamă singur, ci este înhamat de stăpânul său. Din acest motiv, există legi și rânduieli pentru ca oamenii să facă binele și să evite răul; Însă pentru caii iraționali, acțiunile rele și nerezonabile rămân iraționale și necritice, întrucât sunt lipsite de raționalitate și inteligență rațională. Există într-adevăr un suflet rațional la oameni, din cele de mai sus, cred că este demonstrat.

33. Și că sufletul a devenit și el nemuritor, iar acest lucru era necesar să fie văzut în învățătura bisericească pentru controlul negării idolilor. Se făcea dacă cunoașterea despre aceștia era mai sigură decât cunoașterea despre corp și din relația sa cu trupul. Căci dacă rațiunea dovedea alta decât trupul, iar trupul este prin natura sa muritor; este necesar ca sufletul să fie nemuritor, că nu este conform trupului.

Și din nou, dacă sufletul mișcă trupul, așa cum se arată, și nu este mișcat de alții, rezultă că sufletul se mișcă singur, iar după ce trupul este așezat pe pământ, se mișcă din nou singur. Căci nu sufletul este cel care moare, ci prin plecarea sa trupul moare.

Dacă și acesta ar fi mișcat de corp, ar urma acest lucru atunci când mișcătorul pleacă și moare; dar dacă sufletul mișcă și corpul, este necesar să se miște pe sine. Și el însuși, fiind mișcat, este necesar să trăiască chiar și după moartea corpului. Căci mișcarea sufletului nu este altceva decât viața sa; din moment ce neglijează corpul, atunci îl numim viață atunci când se mișcă, iar apoi moartea sa este atunci când numai cu mintea este posibil să-L vezi pe Dumnezeu. Dacă cei necredincioși, așa cum L-au tăgăduit pe Dumnezeu, tot așa vor tăgădui existența sufletului; iar aceasta constituie o scuză rezonabilă pentru negatori. Căci nu este potrivit ca oamenii care au motive să-L tăgăduiască pe Dumnezeu, care a făcut și a creat rațiunea. Este necesar, în plus, să dovedim în puține cuvinte, de dragul necredincioșilor, că fiecare om are un suflet și acesta cu o minte rațională. Și aceasta pentru că unii eretici neagă chiar și acest lucru, considerând că omul nu este nimic mai mult decât trupul său vizibil. Căci dacă dovedim existența sufletului, vor avea de la ei înșiși o dovadă clară împotriva idolilor.

În primul rând, nu este o mică dovadă că oamenii au un suflet rațional, că acesta se deosebește de animalele iraționale. Din acest motiv, ei obișnuiesc să le numească iraționale, în timp ce specia umană este rațională. În al doilea rând, următoarea dovadă nu este deloc întâmplătoare: doar oamenii gândesc la ceea ce este în afara lor, își amintesc trecutul și, mai mult, reflectă și aleg cea mai bună decizie cu critică. Dimpotrivă, caii văd doar prezentul și se năpustesc doar asupra a ceea ce văd în fața lor, chiar și atunci când o capcană este încă ascunsă în spatele lor.

Însă omul nu se grăbește în ceea ce vede, ci judecă cu rațiune reprezentările ochilor. De multe ori impulsurile sunt înfrânate de rațiune. Când gândește, gândește iar și iar. Oricine iubește adevărul înțelege că mintea este complet diferită de simțurile corpului. De aceea, pentru că este diferită, devine judecător al simțurilor. Ceea ce percep acestea, judecă cu rațiune, gândește din nou și le indică cel mai bun lucru de făcut.

Căci ochiul este doar pentru a vedea, urechile pentru a auzi și gura pentru a gusta; nasul pentru a mirosi, mâinile

încetează să se mai miște.
Aceasta se vede și mai mult din activitatea sa în trup, dacă o vezi. Căci chiar și atunci când a intrat în trup și este lipită de el, nu se contractă și nu se măsoară după micimea trupului, ci adesea, în patul său, zăcând nemișcată și nemișcată, ci ca și cum ar dormi în moarte, se accelerează după propria putere și depășește firea trupului; și, pe măsură ce a plecat de la el, rămânând în trup, își imaginează și contemplă lucrurile de deasupra pământului și adesea chiar și în afara trupurilor pământești întâlnește sfinți și îngeri și spre ei ajunge la curăția curajoasă a minții;
Cu cât mai mult, fiind eliberată de trup, atunci când Dumnezeu, care s-a unit cu ea, va arăta mai lămurit cunoașterea nemuririi? Căci dacă, fiind unită cu trupul, trăiește o viață în afara trupului, cu atât mai mult va trăi după moartea trupului și nu va înceta să trăiască prin Cel care a făcut-o astfel Dumnezeu prin Însuși Cuvântul, Domnul nostru Iisus Hristos.
Din acest motiv el gândește și gândește despre nemurire și veșnicie și, prin urmare, este nemuritor. Și așa cum, având un trup muritor, îi considerau simțurile muritoare, tot așa considerau sufletul nemuritor și îl considerau a fi nemuritor și, din necesitate, este nemuritor și viață veșnică. Căci conceptele și teoriile despre nemurire nu-l abandonează niciodată, rămânând în el și, ca o ardere în el, devenind pentru siguranța nemuririi. Din acest motiv are și el conceptul teoriei despre Dumnezeu și acesta însuși devine o cale, nu din afară, ci dinăuntru, de primire a cunoașterii și înțelegerii Cuvântului lui Dumnezeu.
34. Spunem, așa cum s-a mai spus, că, din moment ce ei L-au negat pe Dumnezeu și au venerat o religie fără suflet, tot așa, crezând că un suflet nu are rațiune, sunt condamnați la nebunie, fiind numărați printre cei nebuni; și din acest motiv, fiind fără suflet printre oamenii fără suflet, pentru a atinge. Dar ceea ce ar trebui să vadă, ceea ce ar trebui să audă, ceea ce ar trebui să atingă, ceea ce ar trebui să guste și ceea ce ar trebui să miroasă, aceasta nu este lucrarea simțurilor, ci a discernământului sufletului și a minții sale. Desigur, mâna poate prinde o sabie și gura poate gusta otravă. Dar ei nu sunt conștienți că aceste lucruri dăunează, dacă mintea nu le discerne.
Aceasta este similară, ca exemplu, unei lire bine făcute cântate de un muzician iscusit; la fel cum corzile lirei au fiecare propriul lor ton, unul bariton, altul înalt, altul mediu și altul altul altul. Dar fără muzicianul iscusit nu poți distinge armonia tonurilor și diagnostica compoziția sunetelor. Căci numai atunci se percep armonia și compoziția bună atunci când liristul cântă la corzi și mișcă corzile potrivite în fiecare caz.
În același fel, simțurile sunt armonios conectate cu corpul, atunci când, bineînțeles, mintea conducătoare le conduce. Atunci sufletul poate discerne și știe ce face. Aceasta este caracteristica specială a oamenilor; este rațiunea sufletului lor. Prin folosirea rațiunii, sufletul omului se deosebește de animalele iraționale și dovedește că este cu adevărat diferit de corpul care apare.
De multe ori, cât timp trupul zace pe pământ, omul își imaginează și gândește la lucruri cerești. De multe ori, de asemenea, când trupul este calm, liniștit și doarme, omul dinăuntru se mișcă și își imaginează lucruri din afara lui; emigrează și călătorește în alte locuri; întâlnește cunoștințe și adesea cu ei își ghicește și prevede acțiunile viitoare. Ce altceva ar putea fi aceasta, decât un suflet rațional cu care omul gândește și înțelege lucruri mai presus de puterile sale?
Și aceasta este o dovadă perfectă pentru cei care se află în impietate și nesimțire: cum, în timp ce trupul este muritor prin fire, omul se gândește la lucruri legate de

având superstiții, sunt vrednici de milă și manipulare.
Dar dacă sunt vrednici să aibă un suflet și se gândesc mult la rațiune, făcând aceasta într-un sens figurativ, de ce, ca și cum n-ar avea suflet decât rațiunea, îndrăznesc și nu gândesc fără să vadă, ci crezând că sunt divini? Căci având un suflet nemuritor și invizibil pentru ei, ei Îl neagă pe Dumnezeu în lucrurile văzute și muritoare. Sau de ce, după ce s-au îndepărtat de Dumnezeu, nu se întorc ei din nou la El? Căci, după ce și-au întors intelectul de la Dumnezeu și au transformat neființele în zei, pot să se înalțe astfel la mintea sufletului și să se întoarcă din nou la Dumnezeu. Și se pot întoarce, dacă leapădă de murdăria fiecărei dorințe cu care s-au îmbrăcat, și atât de mult sunt spălați, încât dacă leapădă tot ce s-a întâmplat ca să fie străin sufletului, și numai asta ca o dovadă că s-a întâmplat, pot considera astfel în el Cuvântul Tatălui, ca fiind întâmplat de la început, sunt capabili. Căci după chipul lui Dumnezeu este creat și după asemănarea Lui a fost făcut, așa cum semnifică dumnezeiasca scriptură din fața lui Dumnezeu, zicând: „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră”.
Prin urmare, ori de câte ori este dată la o parte murdăria păcatului care a fost turnată asupra ei și se păstrează doar ceea ce este curat în chip, în chip, fiind iluminat de ea, ca într-o oglindă privește chipul Tatălui, Cuvântul, și în el este considerat Tatăl, a cărui imagine nu este Mântuitorul.
Sau dacă învățătura sufletului nu este suficientă pentru lucrurile pe care le cuprinde din afara minții și nu vede ceea ce este ascuns; ci este din nou să înțelegem cunoașterea lui Dumnezeu din fenomene, a creației ca o literă, semnificând și chemând propriul său conducător și poet prin ordine și armonie.
35. Căci Dumnezeu, fiind bun și iubitor față de omenire și fiind protectorul nemurire și adesea preferă moartea de dragul virtuții? Sau cum se face că, în timp ce trupul este muritor, omul meditează la lucrurile veșnice, astfel încât să disprețuiască lucrurile trecătoare și să dorească cele veșnice?
Prin urmare, trupul nu poate gândi astfel de lucruri despre sine; nici nu poate gândi la lucruri din afara sa; căci este muritor și trecător. Este în mod necesar altceva care gândește contrar și dincolo de natura trupului. Ce altceva este acesta decât sufletul rațional și nemuritor? Căci acesta inspiră cele mai bune lucruri din trup din interior și nu din exterior, așa cum muzicianul inspiră lira.
Cum se întâmplă atunci, din moment ce ochii sunt făcuți să vadă și urechile să audă, ca unele lucruri să fie evitate și altele să fie preferate? Cine împiedică ochiul să vadă? Cine împiedică urechile să audă, din moment ce auzul este natural? Sau gustul, care este făcut să guste, care îl împiedică adesea să facă acest lucru? Din nou, mâna, care este pentru a acționa, cine o împiedică să simtă ceva? La fel, simțul mirosului, care este pentru a mirosi, cine îl împiedică să simtă mirosurile? Cine acționează împotriva impulsurilor naturale ale corpului? Sau cum își neagă corpul natura și ascultă sfatul altcuiva care îl conduce cu un semn din cap? Toate aceste exemple arată că există un suflet rațional care conduce corpul. Căci corpul nu a fost creat pentru a se conduce singur, ci pentru a fi condus de altul; la fel cum calul nu se înhamă singur, ci este condus de călărețul său. Dar la oameni există legi pentru a face binele și a evita răul. Dimpotrivă, în cazul animalelor fără rațiune și judecată, relele rămân necontabilizate și nejudecate. Cred, așadar, că din cele spuse am dovedit că oamenii au un suflet rațional.
Totuși, trebuie să învățăm și din învățătura Bisericii că sufletul este și el

sufletelor create de El, deoarece El este invizibil și de neînțeles în natură, dincolo de toate esențele create ale existenței și din acest motiv rasa umană a fost sortită să fie lipsită de cunoașterea despre El, căci unul este din neființe, iar celălalt este necreat;
Din acest motiv, Dumnezeu a împodobit creația în acest fel cu Cuvântul Său, pentru ca, fiind invizibil în natură, să nu fie cunoscut oamenilor din lucrările Sale. Căci meșteșugarul este adesea cunoscut din lucrările Sale, chiar și atunci când nu este văzut; și ceea ce se spune despre sculptorul Fidias, că creațiile sale, prin simetria și proporția părților unele față de altele, îl arată pe Fidias, care nu este prezent ochilor; astfel, mintea vede din ordinea lumii pe autorul și creatorul acestui Dumnezeu, chiar dacă nu este văzut de ochii trupului. Căci Dumnezeu nu a condamnat natura Sa invizibilă; aceasta să nu fie o scuză; și S-a lăsat complet necunoscut oamenilor; ci, așa cum am spus mai înainte, El a împodobit creația în așa fel, încât, chiar dacă natura Sa nu este văzută, totuși este cunoscută din lucrări. Și aceasta nu aud de la mine, ci după ce am aflat-o de la teologi, printre care este și Pavel, scriind laicilor astfel: „Căci lucrurile nevăzute ale Lui, de la crearea lumii, se văd clar, fiind înțelese prin lucrurile care sunt făcute.” Iar Licaosie, vorbind deschis, a zis: „Și noi suntem împreună suferinți cu voi, propovăduindu-vă de la lucrurile deșarte să vă întoarceți la Dumnezeul cel viu, care a făcut cerul și pământul și marea și toate câte sunt în ele, care în generațiile trecute a învățat toate neamurile să umble pe căile lor. Deși nu S-a lăsat pe Sine însuși fără mărturie, făcând bine, dându-ne vremuri roditoare și vremuri roditoare din cer, umplându-ne inimile cu hrană și bucurie”.
Căci, contemplând cercul cerului și calea soarelui și a lunii, precum și pozițiile și orbitele celorlalte stele, deși sunt diferite ca înfățișare, totuși, în ciuda diferenței, nemuritor, pentru a răsturna învățătura idolatrilor.
Vom învăța acest lucru comparând-o cu cunoștințele pe care le avem despre corp și găsind diferența dintre aceasta și cunoașterea sufletului. Căci rațiunea a arătat că sufletul este diferit de corp și că trupul este muritor prin natura sa. Prin urmare, sufletul, deoarece nu este același cu trupul, este nemuritor.
Și din nou, așa cum am arătat, din moment ce sufletul mișcă trupul și nu este condus de altcineva, rezultă că sufletul se mișcă singur; într-adevăr, după moartea trupului, sufletul continuă să trăiască de la sine. Căci sufletul nu moare; ci, după separarea sa de trup, el este cel care moare.
Dacă, desigur, și sufletul ar fi condus de trup, ar urma, după moartea conducătorului (a trupului), că și el ar muri. Dar dacă sufletul conduce și trupul, atunci cu siguranță se conduce pe sine. Și, întrucât se mișcă singur, în mod necesar trăiește chiar și după moartea trupului.
Căci mișcarea sufletului este identică cu viața sa; așa cum spunem despre trup: trăiește atunci când se mișcă și apoi are loc moartea sa, atunci când încetează să se mai miște.
Mișcarea perpetuă a sufletului este evidentă și din spațiul pe care îl ocupă în interiorul trupului. Căci atunci când se află în trup și este legat de el, nu se contractă sau se măsoară după mărimea trupului; dimpotrivă, de multe ori, chiar și atunci când trupul zace bolnav în pat, gata să se predea morții, este totuși treaz prin propria sa putere și depășește natura trupului. În timp ce sufletul rămâne în trup, pare că emigrează; gândește și privește lucruri care depășesc lucrurile pământești. De multe ori se întâlnește cu sfinții și îngerii netrupești; îi vede cu puritatea minții sale.
Cu cât mai mult va fi atunci când va fi separat de trup, după voia lui Dumnezeu!

aceeași ordine este păstrată peste tot, nu își amintește el oare că nu aceste lucruri în sine, ci un alt poet le decorează?
Și când văd soarele răsărind ziua și luna apărând noaptea și descrescând și umplându-se invariabil conform numărului egal de zile, și stelele alergând și variind traiectoriile lor și mișcându-se haotic, nu înțeleg oare că cel care le guvernează este creatorul?
36. Cei care văd lucruri contrare firii unite și având o armonie armonioasă, cei care văd focul rece și lichidul uscat amestecate, și acestea neopunându-se unul altuia, ci formând ca un trup unitar, nu vor fi, dacă li se va aminti din afară, cei care le-au unit?
Cei care văd iarna dând primăvara, primăvara dând căldură și vara aducând-o înapoi, și că aceste ființe sunt contrare naturii; căci una o răcorește, dar nu o arde, nici nu o hrănește, nici nu o diminuează; totuși toate sunt egale și inofensive pentru oameni, constituind folosul lor; dacă nu ar înțelege că el este cel care ascunde aceste lucruri, care oferă egalitate tuturor și guvernează pe toți, chiar dacă nu ar vedea acest lucru?
Cine, văzând norii susținuți în aer și gravitatea apelor legate în nori, nu-L concepe pe Cel ce i-a legat și a poruncit să fie creați? Sau cine, văzând acest pământ, care este din fire greu, odihnindu-se pe apă și rămânând nemișcat în ceea ce se mișcă din fire, nu-L concepe pe vreun Dumnezeu care a rânduit și a făcut aceste lucruri?
Cei care văd rodirea sezonieră a pământului și ploile din cer și curgerea râurilor și țâșnirea izvoarelor și nașterea animalelor din corpuri diferite, și acestea nefiind veșnice, ci apărând la anumite timpuri; și toți cei care înțeleg în lucrurile diferite și opuse ordinea egală și similară formată de ele, nu vă amintiți că există o putere care este astfel împodobită și guvernează, ca și cum ar fi o grindă, rămânând sănătoasă?
Căci aceste lucruri în sine nu pot fi

Nu va avea atunci o cunoaștere mai clară a nemuririi sale? Căci atunci când era atașat de trup, trăia mai multă viață în afara trupului; cu atât mai mult, după moartea trupului, va trăi această viață. Nu va înceta să o trăiască, pentru că Dumnezeu l-a creat astfel prin Fiul și Cuvântul său, Domnul nostru Iisus Hristos. Așadar, întrucât sufletul este nemuritor, el gândește și gândește nemuritor și veșnic. Așa cum este cazul cu trupul care este muritor, iar simțurile sale văd lucrurile muritoare, tot așa și sufletul, pentru că privește și gândește lucruri nemuritoare, este și el nemuritor și veșnic.
Căci conceptul și teoria nemuririi nu pleacă niciodată, ci rămân în suflet; ele devin o amprentă permanentă asupra lui, astfel încât nemurirea este asigurată. De aceea, sufletul are înclinația de a-L considera pe Dumnezeu. El însuși devine un ghid pentru sine; primește cunoașterea și înțelegerea lui Dumnezeu nu din lumea exterioară, ci de la sine însuși. Spunem, așa cum am spus mai înainte, că, așa cum ei îl negau pe Dumnezeu și se închină lucrurilor neînsuflețite, tot așa credeau că nu au un suflet rațional. Din acest motiv, sunt acuzați că sunt nebuni și sunt numărați printre iraționali. Sunt demni de milă și au nevoie de îndrumare, deoarece, fiind lucruri neînsuflețite, se închină lucrurilor neînsuflețite.
Dacă într-adevăr pretind că au suflet și sunt mândri de rațiune – și pe bună dreptate o fac – de ce acționează irațional, ca și cum n-ar avea suflet? De ce nu gândesc ceea ce ar trebui, ci se consideră superiori lui Dumnezeu? Căci, deși au un suflet nemuritor pe care nu-l văd, îndrăznesc să-L reprezinte pe Dumnezeu cu imagini vizibile și muritoare. Sau de ce, după ce s-au îndepărtat de Dumnezeu, nu se întorc din nou la El? Cu siguranță au posibilitatea; așa cum s-au răzvrătit cu mintea de la Dumnezeu și au făcut zei din

stabilite și manifestate prin opoziția naturii una față de cealaltă. Căci apa este prin natura ei grea și curge în jos, în timp ce norii sunt surzi și umbresc atât lumina, cât și cea care curge în sus; și totuși vedem apa mai grea susținută în nori. Și din nou pământul este greu, iar această apă este din nou mai surdă; și totuși cea mai grea este susținută de cea mai ușoară și nu se mișcă, ci pământul stă nemișcat.
și masculul nu este același cu femela, și totuși sunt adunați împreună, și unul dintre amândoi este compus din geneza aceluiași animal. Și se vede că, atunci când sunt adunați împreună, frigul este împotriva caldului, iar umedul luptă împotriva uscatului; și totuși, atunci când sunt adunați împreună, nu se răzvrătesc împotriva lor înșiși, ci prin unanimitate formează un singur corp și geneza tuturor lucrurilor.
37. Dacă ar fi fost ființe războinice și potrivnice prin fire, nu s-ar fi adunat laolaltă, dacă n-ar fi crezut că există și un stăpân care îi leagă laolaltă și că aceste elemente, asemenea unui sclav care ascultă de un stăpân, s-ar arăta și s-ar convinge; și nu s-ar lupta unul împotriva celuilalt, fiecare țintind după propria fire; ci cunoscându-L pe Domnul care i-a legat laolaltă, au un gând față de ei înșiși, fiind prin fire împotriviți, dar iubind voința conducătorului.
Dacă s-ar produce un singur eveniment, ce s-ar întâmpla dacă greuul ar deveni ușor, sau uscatul ar deveni umed, sau rotundul ar deveni drept, sau focul ar deveni rece, sau întreaga mare ar deveni pământ, sau soarele ar deveni lună, sau stelele ar deveni cer, iar aerul ar deveni nori, fiecare dintre acestea fiind de o natură diferită de cealaltă?
Căci urma să existe o mare rezistență și împotriva acestora, una arzând, cealaltă răcindu-se, cealaltă grea jos, cealaltă goală din partea opuselor trăgând în sus, una luminând soarele, cealaltă întunecând lucruri neexistente, tot așa pot din nou cu mintea sufletului să se înalțe și să se întoarcă la Dumnezeu.
Este posibilă întoarcerea la Dumnezeu, cu condiția să lepede impuritatea oricărei dorințe care i-a înconjurat; dacă sunt spălați atât de temeinic, încât să alunge orice păcat străin care s-a lipit de suflet; numai dacă prezintă sufletul curat așa cum a fost creat. Astfel, vor putea considera în el pe Fiul și Cuvântul Tatălui, al cărui chip este de la început. Căci omul a fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, așa cum spune Sfânta Scriptură în numele lui Dumnezeu: „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră”.
Așadar, când sufletul leapădă de la sine orice necurăție a păcatului care l-a împovărat și își păstrează chipul curat, atunci pe bună dreptate, pentru că strălucește, îl vede ca într-o oglindă pe Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu Tatăl. În el se gândește la Tatăl, al cărui chip este Fiul și Mântuitorul Hristos.
Din nou, învățătura sufletului în sine s-ar putea să nu fie satisfăcătoare, deoarece influențele externe întunecă mintea și aceasta nu vede ce e mai bun. Atunci am putea fi conduși la cunoașterea lui Dumnezeu din ceea ce vedem în jurul nostru; căci ordinea și armonia creației arată și proclamă, ca și cum ar fi litere, stăpânul și creatorul ei. Prin urmare, Dumnezeu este bun și binevoitor; El are grijă de creaturile Sale. Dar pentru că El este invizibil și de neînțeles în esența Sa, pentru că El există dincolo de orice esență creată, de aceea s-a întâmplat ca oamenii să eșueze în încercarea lor de a-L cunoaște; din două motive, pentru că ei au fost creați, în timp ce El este necreat. Întrucât Dumnezeu este în esență invizibil, El și-a împodobit creațiile cu Cuvântul Său în așa fel încât oamenii să-L poată cunoaște din lucrările Sale. Căci, de obicei, meșteșugarul, chiar fără a fi

aerul; și căci stelele se răzvrăteau și ele însele, pentru că una sus, cealaltă jos, își avea locul ei; și noaptea nu ceda zilei, ci rămânea totuși luptând împotriva ei și răzvrătindu-se.
Și, știind aceste lucruri, nu am văzut altă lume decât incomparabilitate, nicio ordine decât dezordine, nicio structură decât întregul nestructurat, nicio măsură decât incomensurabilă. Căci la fiecare înfruntare și bătălie fie totul era distrus, fie erau văzuți doar cei care îl dețineau. Și aceasta arăta din nou incomparabilitatea tuturor lucrurilor.
Fiindcă, fiindcă ar fi nevoie de ceilalți și neavând-o, totul devine nepotrivit; căci dacă ar fi un singur corp și ar rămâne o singură mână, nu ar fi salvat întregul corp. Căci ce lume ar fi dacă ar străluci doar soarele, dacă s-ar mișca doar luna, dacă ar fi doar noaptea și ziua ar urma mereu? Și ce armonie ar exista dacă cerul ar fi fără stele sau stelele fără cer? Și la ce folos ar fi dacă ar fi acolo doar marea și dacă pământul ar fi fără apă și celelalte părți ale creației?
Cum ar putea omul să apară, sau chiar un animal pe pământ, din elementele care se răzvrătesc împotriva lor înseși și din o ființă care susține și nu este capabilă să fie suficientă pentru alcătuirea corpurilor? Căci nu numai din cald, numai din rece, numai din umed sau numai din uscat a fost alcătuit niciunul dintre ele; ci totul era dezordonat și deloc alcătuit. Dar chiar dacă ar încerca să susțină acest lucru, nu era posibil ca acesta să fie alcătuit fără ajutorul celorlalți; căci așa este alcătuit acum.
38. Întrucât nu există dezordine, ci ordine în toate, și nu asimetrie, ci simetrie, și nu dizarmonie, ci o lume și o aranjare armonioasă a lumii, este necesar să luăm în considerare și să primim conceptul Domnului care aduce aceste lucruri laolaltă și le leagă împreună și care lucrează în armonie cu ele. Căci nu este vizibil ochilor, ci din ordinea și armonia cunoscut, este văzut din lucrările Sale. Acest lucru se spune, de exemplu, despre sculptorul Phidias; statuile sale, datorită simetriei și proporțiilor armonioase, îl fac recognoscibil chiar și atunci când nu este prezent în mod vizibil.
În mod similar, Îl cunoaștem pe Dumnezeu, creatorul și creatorul, din armonia lumii, în timp ce El este invizibil pentru noi cu ochii trupului. Căci Dumnezeu nu folosește greșit natura Sa invizibilă. Invizibilitatea Sa nu este o scuză. Dimpotrivă, El nu S-a lăsat complet necunoscut oamenilor. După cum am mai spus, El a împodobit lumea în așa fel încât, deși El Însuși este invizibil în natura Sa, este cunoscut de creaturile Sale.
Și nu spun eu asta, ci spun și alți teologi, printre care se numără și apostolul Pavel, care scrie în scrisoarea sa către Romani: „Existența Dumnezeului nevăzut este evidentă din ceea ce a fost făcut.” De asemenea, le scrie licaonienilor: „Noi, ca învățători omenești, suntem slabi ca voi; dar vă propovăduim să vă întoarceți de la idoli la credința adevăratului Dumnezeu, care a făcut cerul, pământul și marea și tot ce este în ele. În generațiile trecute, a permis tuturor neamurilor să se închine oricărui dumnezeu voiau. Și totuși, S-a arătat prin fapte bune ca dovadă, dându-ne ploi din cer și anotimpuri roditoare, umplându-ne inimile cu tot felul de hrană și bucurie.” Căci cine vede universul ceresc și orbita soarelui și a lunii, precum și pozițiile și rotațiile celorlalte stele, ca fiind opuse și diferite unele de altele; și că toate împreună, în ciuda diferențelor lor, mențin ordinea; cine atunci nu va considera că nu sunt singurele, ci un altul, creatorul care le reglementează?
Cine altcineva, care vede soarele răsărind zilnic; cine vede luna strălucind noaptea, golindu-se și umplându-se invariabil într-un număr egal de zile de fiecare dată; cine vede stelele, unele alergând pe bolta

contrariilor, să înțelegem conducătorul, guvernatorul și regele lor.
Căci, așa cum o cetate era alcătuită din mulți și diverși oameni, tineri și bătrâni, bogați și săraci, și din nou bătrâni și tineri, și bărbați și femei, dacă privim lumea cu atenție și pe cei din ea fiind diverși, totuși de acord unii cu alții, și nici bogații împotriva săracilor, nici mari împotriva micilor, nici tinerii împotriva bătrânilor, ci toți făcând pace conform egalității, dacă vedem aceste lucruri, înțelegem totuși că în prezența unui conducător, unitatea domnește, chiar dacă nu-l vedem.
Căci dezordinea este un semn al anarhiei; iar ordinea este un semn al celui care stăpânește. Și, întrucât vedem și acordul mădularelor din trup față de ele însele, că ochiul nu se luptă cu auzul, nici mâna nu se răzvrătește cu piciorul, ci fiecare își împlinește propria nevoie fără răzvrătire, înțelegem din aceasta că există un suflet în trup care stăpânește peste acestea, chiar dacă noi nu-l vedem.
Astfel, în ordinea și armonia tuturor, conducătorul tuturor trebuie înțeles în mod necesar ca Dumnezeu, și acesta unul și nu mulți. Și această ordine a împodobirii și aceea a tuturor lucrurilor cu o armonie armonioasă, nu mulți, ci unul, conducătorul și conducătorul său, este indicată de Cuvânt. Căci, a spus el, dacă ar fi existat mulți conducători ai creației, o astfel de ordine a tuturor lucrurilor nu s-ar fi păstrat; ci, din nou, totul era dezordonat pentru mulți, fiecare trăgând totul spre propria voință și luptând împotriva celuilalt. Căci, așa cum spunem că politeismul este ateism, tot așa poliarhia trebuie să fie anarhie. Pentru că fiecare negând autoritatea celuilalt, nimeni nu părea, așadar, a fi conducătorul, ci anarhia a prevalat asupra tuturor. Și unde nu există conducător, totuși, apare dezordine.
și unica ordine și armonie a multor și variațiilor și unica indicație a conducătorului. Căci, ca și cum ar auzi de cerească și schimbându-și diverse orbite, iar altele mișcându-se pe aceeași orbită; cine, văzând toate acestea, nu va trage concluzia că există un creator al lor care le guvernează?
Cine vede contrariile în natură unite și în armonie, așa cum focul și gheața sunt amestecate, uscăciunea și umezeala; cine le vede nereacționând unele la altele, ci formând un singur corp, nu va crede cel care le vede că cel care le-a unit armonios împreună trebuie să existe în afara lor?
Cel care vede iarna cedând locul primăverii, primăvara verii și aceasta toamnei, și că acestea sunt opuse unele altora în esență; căci una răcește, alta arde, alta rodește și alta distruge; totuși toate sunt oferite oamenilor pentru o utilizare egală și sigură. Cine, atunci, când vede toate acestea, nu se va gândi că există cineva superior lor, pe care noi nu-l vedem, dar care face toate lucrurile egale între ele și le guvernează pe toate?
Cine vede aerul susținând norii și norii susținând din nou greutatea ploii și nu-și îndreaptă gândul către Cel care i-a legat și a dat porunca să-i formeze? Sau cine nu vede apa susținând greutatea excesivă a pământului și pământul rămânând nemișcat pe apa care prin natura sa se mișcă; din toate acestea nu va crede că există cineva, Dumnezeu, care le-a poruncit și le-a creat? Cine, după ce a văzut rodirea sezonieră a pământului, ploile din cer, șuvoaiele râurilor, izvoarele care țâșnesc, nașterile animalelor din lucruri diferite și toate acestea nu întotdeauna, ci în anumite perioade; și după ce a văzut că ordinea este egală și similară în lucrurile diferite și contrarii, nu va reflecta că există o putere care guvernează toate acestea și le împodobește după bunul plac și rămâne constantă?
Căci numai acestea nu ar putea fi niciodată constituite și apărute, deoarece au naturi opuse. Apa, de exemplu, este

departe o liră compusă din mulți și variați nervi și s-ar minuna de armonia simfoniei lor, că nu numai greaua constituie sunetul, nici numai ascuțitul, nici numai mijlocul, ci toate rezonează între ele conform rezistenței egale; și totuși din acestea înțelege nu că lira însăși se mișcă, ci că nu este lovită de mulți; și că sunetul fiecărui nerv este unul muzical, dobândind știința, chiar dacă nu vede acest lucru;
Astfel, esența armonioasă a ordinii din lumea de pretutindeni, și nici a celei de sus în jos, nici a celei de jos în sus, răzvrătită, ci a unei singure ordini formate din toate lucrurile, una și nu multe minți care urmează, este conducătorul și regele întregii creații, cel care, cu propria sa lumină, luminează și mișcă toate lucrurile.
39. Căci nu este potrivit să credem că există mulți conducători și poeți ai creației, ci este potrivit pentru o evlavie și un adevăr exact să credem într-un singur creator al acestei creații; și acest lucru este limpede arătat de această creație. Căci un semn sigur al unui singur poet dintre toți este acesta, că nu există mulți, ci o singură lume. Căci se vede, se spune că au fost mulți zei, mulți sunt și lumi diferite. Nici o lume nu ar trebui construită din mulți, nici una făcută de mulți, din cauza incongruențelor arătate de ei. În primul rând, că dacă lumea a fost făcută de mulți, a fost o boală a celor care au făcut-o; că a fost făcută de mulți într-o singură lucrare; și prin urmare este un semn că nu a fost posibil ca fiecare să aibă o știință imperfectă pentru a face. Căci dacă este suficient, nu dacă mulții umplu deficiența unii altora. Și a spune că în Dumnezeu este ceva care lipsește, nu numai cel nelegiuit, ci și dincolo de cel fărădelegit este. Și căci chiar și un meșteșugar printre oameni nu trebuie numit perfect, ci slab, dacă nu singur, ci cu mulți în finalizarea lucrării. Și dacă fiecare ar putea să realizeze întregul și toți ar lucra pentru comuniunea lucrului creat; dar este ridicol dacă așa stau

grea și se revarsă în jos, în timp ce norii sunt ușori și astfel se ridică în sus. Și totuși, observăm lucrul mai greu, apa, fiind purtat de nori! Pământul, la rândul său, este foarte greu, în timp ce apa este mai ușoară decât el. Și totuși, cele mai ușoare (apele) îl ridică pe cel mai greu (pământul)! Și pământul nu cade în jos, ci rămâne nemișcat!
De asemenea, sexul masculin este diferit de cel feminin; și totuși, ei se unesc și din aceștia doi se naște un urmaș similar. Și, pe scurt: frigul se opune căldurii; iar umezeala combate uscăciunea. Și totuși! Când se găsesc împreună, unul nu reacționează împotriva celuilalt, ci, cu armonie, formează un singur corp și contribuie la crearea tuturor celorlalte.
Prin urmare, lucrurile care sunt în conflict și contrare prin natură nu ar fi unite, dacă nu ar exista un Domn superior care să le unească. Lui i se supun toate elementele, așa cum un sclav se supune stăpânului său. Nu se luptă între ele, deoarece fiecare are propriul său scop specific al existenței. Îl recunosc pe Domnul care le-a unit. Sunt una și împăcați, prin voința creatorului lor, deși prin natură sunt ostile unele față de altele.
Căci dacă nu ar exista o poruncă din partea unui superior de a le amesteca, cum ar putea fi unite greul și ușorul, uscatul și umedul, circularul și rectiliniul, focul și frigul, marea și pământul, soarele și luna, stelele și cerul, aerul și norii? Nu ar fi posibil, deoarece esența unuia este contrară esenței celuilalt.
Ar fi mare agitație între ele: una ar arde, cealaltă ar răci; greaua ar trage în jos, în timp ce lumina ar trage în sus; soarele ar lumina, iar aerul s-ar întuneca. Stelele s-ar întoarce unele împotriva altora, pentru că unele sunt mai înalte, iar altele mai jos. Noaptea nu ar ceda locul zilei, ci s-ar lupta cu ea, răzvrătindu-se împotriva ei. Și dacă aceste lucruri s-ar întâmpla, nu am mai vedea armonie, ci dizarmonie; nu

lucrurile, dacă fiecare ar lucra pentru glorie, pentru a nu fi insinuat ca imposibil. Și din nou este slavă deșartă să spui în zei ai celor neschimbate.
Atunci, dacă fiecare a fost capabil să creeze întregul, de ce mai este nevoie de mulți, de o singură ființă autosuficientă pentru toți? Altfel, ar părea impiu și nepotrivit dacă poemul este unul, iar creatorii sunt diferiți și mulți, din cauza naturii naturale a unuia și a ființei perfecte a diferiților.
Și este adevărat că, dacă lumea a fost creată de mulți, ea a avut mișcări diferite și a fost diferită de ea însăși. Căci, conform intențiilor fiecăruia dintre creatori, ea a avut mișcări diferite. Și în această diferență, așa cum s-a spus mai înainte, constă din nou inesteticitatea și dezordinea tuturor lucrurilor;
Căci nicio corabie, condusă de mulți, nu navighează cum trebuie, dacă nu există un căpitan care să-i conducă corăbiile; nici o liră, lovită de mulți, nu produce un sunet armonios, dacă cel care o lovește nu este un meșteșugar. Nu există o singură esență a creației, o singură ființă a lumii și o singură rânduială a ei, ci o singură vedere și înțelegere a acestui rege și creator, Domnul.
Din acest motiv, acest creator a creat și universul ca o singură lume, astfel încât mulți să nu fie considerați a fi creat, ci ca o singură ființă a poemului, în care și poetul crede. Și nu pentru că creatorul este în el, din acest motiv lumea este în el; căci Dumnezeu ar fi putut crea și alte lumi. Dar, din moment ce lumea care este creată este în el, este necesar să credem și în acest creator.
40. Cine este acesta? Și este într-adevăr necesar să declarăm și să spunem acest lucru, ca nu cumva, prin ignorarea acestui lucru, să fiți înșelați de o altă suspiciune și să cădeți înapoi în același ateism pe care l-ați avut înainte. Și cred că nimeni nu are nicio îndoială în privința acestui lucru.

ordine, ci dezordine; nu compoziție, ci dizolvarea întregii lumi; nu simetrie, ci dizolvarea. Căci, odată cu conflictul și conflictul dintre unii și alții, fie totul ar fi distrus, fie cel mai puternic ar învinge. Și aceasta, însă, ar arăta dezordinea universului.
Căci dacă ar rămâne un singur element fără a avea nevoie de niciun altul, universul ar deveni haotic. Așa cum un singur picior sau un singur braț nu pot susține întregul corp. Cât de frumos ar fi dacă ar străluci doar soarele sau dacă s-ar mișca doar luna sau dacă ar fi constante doar noaptea sau ziua? Ce armonie ar exista dacă cerul nu ar avea stele sau stelele nu ar avea cer? Și ce folos ar fi dacă am avea doar marea sau dacă pământul ar exista fără ape și celelalte elemente ale creației?
Cum ar putea omul sau orice animal să supraviețuiască pe pământ, din moment ce elementele creației s-au ciocnit între ele? Din moment ce unul ar fi cel care le-ar învinge pe celelalte și nu ar putea constitui celelalte creaturi? Pentru că nicio creatură nu poate fi constituită doar dintr-un singur element, frigul, umedul sau uscatul. Totul ar fi într-o stare haotică și dezordonată. Chiar și acest element care ar prevala asupra celorlalte nu ar putea exista fără ajutorul celorlalte. Pentru că așa este acum constituția tuturor (interdependentă).
Așadar, deoarece în univers există ordine și nu dezordine, simetrie și nu asimetrie, decență și nu indecență și, într-adevăr, o legătură armonioasă a tuturor părților sale, trebuie neapărat să ne gândim la Creatorul care a adunat și a conectat toate elementele astfel încât acestea să funcționeze armonios. Chiar dacă nu-l vedem cu ochii noștri, putem, totuși, din ordinea și armonia elementelor opuse, să-L înțelegem pe creatorul și providențialul tuturor acestora.
Căci este același lucru pe care l-am vedea

Căci dacă Cuvântul a arătat deja că zeii numiți de poeți nu sunt zei și i-a mustrat pe cei care au divinizat creația ca fiind rătăciți și nu a dovedit deloc idolatria neamurilor ca fiind lipsă de ateu și impietate; toate aceste lucruri fiind negate, atunci printre noi există religia pioasă, iar cel care este venerat și propovăduit de noi este singurul Dumnezeu adevărat, Domnul creației și creatorul oricărei substanțe.

Cine este acesta, cel pe care îl văd ei, dacă nu ființa preasfântă și mai presus de toate născută, Tatăl lui Hristos, care, ca un conducător excelent, cu aceeași înțelepciune și pentru același Cuvânt al Domnului și Mântuitorului nostru Hristos, guvernează și împodobește pretutindeni într-un mod mântuitor și acționează ca și cum ar fi bine potrivit pentru aceasta?

Și este bine, așa cum s-a făcut și vedem că se face, pentru că și aceasta este voită; și aceasta nu trebuie să fie neîncrezută. Căci dacă mișcarea creației a fost irațională și totul a fost realizat simplu, este bine dacă chiar și cei despre care se spune că au crezut; dar dacă vorbirea, înțelepciunea și știința au fost compuse și sunt împodobite peste tot în lume, nu este nevoie de cel care este aproape și împodobește aceasta, sau de Cuvântul lui Dumnezeu. Dar nu cunosc cuvântul care este împletit și converge în fiecare dintre lucrurile care sunt făcute, pe care unii l-au simțit chiar ca fiind numit seminal, o ființă fără suflet și care nu gândește sau nu înțelege nimic, ci doar acționează din afara artei conform științei celui care o impune; nici genul logic nu are cuvântul care este compus din silabe și semnificat în aer;

Ci vorbesc despre bunul și Dumnezeul tuturor, Dumnezeul viu și lucrător, Cel care vorbește de Sine însuși, care este celălalt al celui născut și al întregii creații, și există același și singurul Cuvânt al Tatălui bun, care acolo a împodobit totul și luminează providența sa. Căci Tatăl bun, Cuvântul bun, existând, a împodobit într-un oraș: este locuit în armonie de mulți și diferiți oameni, tineri și bătrâni, bogați și săraci, tineri și bătrâni, bărbați și femei; deși diferă unii de alții, sunt totuși de aceeași părere. Bogații nu se întorc împotriva săracilor, nici bătrânii împotriva tinerilor, nici tinerii împotriva bătrânilor; toți sunt la fel de pașnici unii cu alții.

Văzând aceasta, am crede că prezența unui conducător, chiar dacă nu-l vedem, garantează armonia. Căci dezordinea este un semn al dezordinii; iar ordinea dovedește că există un conducător. Vedem, de exemplu, armonia mădularelor corpului: ochiul nu se luptă împotriva urechii, nici mâna nu se răzvrătește împotriva piciorului; fiecare își îndeplinește misiunea fără obiecții. Din aceasta înțelegem că există un suflet în trup, deși nu-l vedem, care guvernează toate acestea.

Astfel, din ordine și armonie putem fi conduși la conducătorul lumii, Dumnezeu; într-adevăr, la un singur Dumnezeu și nu la mulți. Ordinea lumii și coexistența armonioasă a tuturor la unison dovedesc că nu există mulți, ci un singur conducător și stăpân al lumii, Logosul. Căci dacă ar exista mulți conducători ai creației, nu ar exista o astfel de ordine în univers. Din cauza numeroșilor conducători, totul ar fi în dezordine; fiecare ar trage totul după propria voință și ar fi în conflict cu celălalt. Căci, așa cum acuzăm politeismul de ateism, tot așa și poliarhia este în mod necesar anarhie. Dacă fiecare ar răsturna autoritatea celuilalt, nu ar exista conducător; ar exista anarhie în toate. Și unde nu există conducător, cu siguranță va exista anarhie.

Iar opusul; ordinea și armonia multor și diferitelor lucruri arată că există un singur conducător. De exemplu, cineva aude de departe sunetul unei lire formate din mai multe corzi și admiră armonia lor

ordinea tuturor lucrurilor, combinând contrariile cu contrariile și din acestea împodobind o armonie.
Aceasta, puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu, care este, întoarce cerurile și atârnă pământul și pe nimic se odihnește cu propria sa înclinare. Pentru aceasta soarele, luminând lumea, o luminează și luna are o lumină măsurată. Din această cauză și apa atârnă pe nori, și ploile inundă pământul, și marea este mărginită și pământul este acoperit cu tot felul de plante și iarbă. Și dacă necredinciosul întreabă despre lucrurile spuse, dacă este întru totul Cuvântul lui Dumnezeu, un astfel de om ar fi nebun, îndoindu-se de Cuvântul lui Dumnezeu; dar are dovada din lucrurile văzute că totul a fost creat prin Cuvântul lui Dumnezeu și Înțelepciune și dacă nimic din ceea ce se face nu s-ar face fără Cuvânt, s-ar face tot prin Cuvântul lui Dumnezeu, așa cum s-a spus.
41. Dar Cuvântul Ființei, care nu este, după asemănarea oamenilor, așa cum am spus, compus din silabe; ci Tatăl Însuși este o imagine neschimbătoare. Căci oamenii, fiind compuși din părți și fiind făcuți din neființă, au propriul lor Cuvânt compus și dizolvat; dar Dumnezeu este ceea ce este și necompus; și același este Cuvântul Acestui Celui care este și necompus;
Dar Dumnezeu, unul și unul-născut, care purcede de la Tatăl, care este izvorul a tot binele, împodobește și susține toate lucrurile. Iar rațiunea, prin care Cuvântul lui Dumnezeu a intrat în toate lucrurile, este cu adevărat minunată și științifică, că nu poate fi altfel sau așa, așa cum este. Căci natura este a celor care se nasc și, întrucât este o substanță din neființe, este fluidă, slabă și muritoare în sine, în comparație cu ea însăși; dar Dumnezeul tuturor este bun și întrece natura. El este, de asemenea, un iubitor de oameni. Căci El nu este bun față de nimic dacă există armonioasă. Căci sunetul armonios nu este cauzat doar de tonul greu sau doar de tonul ascuțit sau doar de tonul mediu, ci de toate tonurile, atunci când sunt lovite corespunzător. Din aceasta puteți înțelege că lira nu cântă singură și nici cu mai mulți cântăreți la liră. Există un singur muzician, chiar dacă nu-l vedem, care armonizează cu arta sa sunetul fiecărei coarde, pentru a realiza o armonie armonioasă.
Astfel, în univers există o ordine armonioasă. Cerescul și pământescul nu se luptă, nici invers. Totul constituie o ordine totală. Prin urmare, rezultă logic că nu există mulți, ci un singur conducător și creator al universului. Cu propria sa lumină, totul primește lumină și se mișcă. Nici nu ar trebui să credem că există mulți creatori și conducători ai lumii; este în conformitate cu evlavia și adevărul să credem că există un singur creator. Acest lucru este demonstrat clar de lumea însăși. O dovadă sigură că există un singur creator al universului este aceasta: există o singură lume creată, nu mulți. Dacă ar exista mulți zei, ar trebui să existe multe și diferite lumi. Căci mulți zei nu fac o singură lume, nici o singură lume nu este făcută de mulți zei. Altfel, ar apărea următoarele absurdități. În primul rând, dacă mulți zei au făcut lumea, aceasta este o slăbiciune a constructorilor; căci lucrarea a fost făcută de mulți. Și acest lucru arată, nu întâmplător, că fiecare zeu are o capacitate creatoare imperfectă.
Dacă unul ar fi suficient, nu ar fi nevoie de mai mulți, fiecare pentru a suplini deficiența celuilalt. Mai mult, a spune că există o deficiență în Dumnezeu nu este doar impie, ci și depășește limitele dreptății. Chiar și un meșteșugar, dacă ar face o lucrare nu singur, ci cu mai mulți, nu ar fi numit perfect, ci mediocru.
Totuși, este posibil ca fiecare zeu să fi putut crea întregul univers, dar toți l-au

invidie; prin urmare, El nu invidiază ființa nimănui, ci El voiește toate ființele, astfel încât El poate fi și un iubitor de oameni.
Ei consideră că întreaga natură se naște, curgând și dizolvându-se conform propriilor sale rațiuni; ca nu cumva aceasta să aibă de suferit și întregul să se dizolve din nou în neființă, din acest motiv, Cuvântul care a făcut toate lucrurile și a dat existență creației, nu a lăsat această natură să îmbătrânească și să se răcească, ca nu cumva să fie din nou în pericol de neființă;
Însă, întrucât Cuvântul este bun pentru Sine Însuși și El este cu adevărat Dumnezeu, El guvernează și întemeiază universul, astfel încât creația, luminată de stăpânirea și providența Cuvântului și împodobită, să poată cu siguranță să dăinuie, nu numai datorită Cuvântului care există cu adevărat de la Tatăl, participând și fiind ajutat de El în ființă; de aceea, El nu suferă ca și cum ar fi suferit, dacă Cuvântul nu l-ar susține, spun eu, pentru că El nu este, „căci El este chipul Dumnezeului nevăzut, întâiul născut din toată făptura; căci prin El și în El au fost ținute laolaltă toate lucrurile, cele văzute și cele nevăzute, și El este capul Bisericii”, așa cum învață slujitorii adevărului în Sfintele Scripturi.
42. El este Cuvântul sfânt și atotputernic al Tatălui, care și-a răspândit puterile peste tot și pretutindeni și a luminat toate lucrurile văzute și nevăzute și le ține și le leagă de Sine, fără să lase nimic din puterea Sa, ci totul și prin toate și fiecare în parte și în mod colectiv toate lucrurile, dând viață și păstrându-le;
Începuturile oricărei substanțe sensibile, care sunt calde și reci și umede și uscate, într-una, nu se opun, ci formează o singură și armonioasă armonie. Prin el și puterea sa, nici focul nu se luptă cu recele, nici umedul cu uscatul; ci, ca prieteni și frați, ființe în sine opuse, reunindu-se, fenomenele care dau viață și sunt în trupuri creat împreună de dragul participării; așa ceva este cu siguranță ridicol, ca fiecare să lucreze pentru faimă și să nu fie considerat incapabil. A considera din nou că fiecare zeu este vanitos este unul dintre cele mai paradoxale!
Atunci, dacă fiecare zeu ar fi capabil să creeze întregul univers, ce nevoie ar avea de mai mulți, din moment ce unul este suficient pentru toți? În plus, un astfel de lucru este atât impiu, cât și paradoxal; din moment ce creația este una, iar creatorii sunt mulți și diverși, este logic și natural ca cel unic și perfect să fie superior celor mulți.
Să știm și aceasta: dacă lumea ar fi fost creată de mai mulți zei, ar fi avut mișcări variate și diferite. Fiecare mișcare diferită ar fi privit către fiecare creator. Și în diversitate, așa cum am spus mai sus, ar exista din nou haos și dezordine în univers.
Căci nici măcar o corabie condusă de mulți nu va naviga bine dacă nu este condusă de un singur căpitan; nici o liră cântată de mulți nu poate produce un sunet bun dacă nu este cântată de cineva care știe. Așadar, din moment ce creația este una, iar lumea și ordinea ei sunt una, trebuie să considerăm unul singur drept rege și creator al ei, Domnul.
Din acest motiv, creatorul însuși a creat o singură lume, pentru ca oamenii să nu creadă că odată cu multele lumi există și mulți zei. Ar crede că lumea este una și creatorul ei este unul. Într-adevăr, se întâmplă, nu pentru că creatorul este unul, că și lumea este una; căci Dumnezeu ar fi putut crea alte lumi. Dar, din moment ce a fost creată o singură lume, rezultă că și creatorul ei este considerat unul.
Cine este acest creator? Trebuie neapărat să dezvăluim și să spunem acest lucru, pentru ca nimeni să nu fie indus în eroare prin ignoranță și să creadă într-un alt zeu; și astfel să cadă în ateismul celor precedenți. Cred că nimeni nu se

devin începuturi. Prin acest Cuvânt al lui Dumnezeu, acele lucruri de pe pământ primesc viață, iar cele din cer sunt întemeiate. Și prin aceasta toate mările și marele ocean au propriile lor mișcări; și tot uscatul rodește iarbă și crește tot felul de plante, așa cum am mai spus. Și pentru ca, numind fiecare lucru în mod deschis, să nu fiu confuz, nu există nimic din acele lucruri care sunt și sunt făcute care să nu fi fost în El și prin El și să nu fi venit în ființă, teologul a mai spus: „La început era Cuvântul și Cuvântul era cu Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu. Toate lucrurile au fost făcute prin El și fără El nimic din ce a fost făcut n-a fost făcut."

Căci, așa cum un muzician, potrivind lira cu ascuțitul și mediumul cu celălalt, arta de a aduna împreună, desăvârșește mădularul indicat, tot așa și înțelepciunea lui Dumnezeu, potrivind întregul ca o liră și adunând lucrurile din aer cu cele de pe pământ și lucrurile din ceruri cu cele din aer și adunând toate lucrurile separat și mișcându-le la sine prin înclinare și voință, alcătuiește o singură lume și o singură ordine a ei în mod potrivit și potrivit, rămânând ea însăși nemișcată lângă Tatăl, dar mișcându-și mereu propria constituție, ca și cum fiecare ar fi un test pentru propriul său Tată.

Căci paradoxul acestei divinități este acesta: prin propria sa mișcare, toate lucrurile împreună și nu din intervale, ci colectiv, toate lucrurile, atât drepte, cât și circumscrise, cele de sus, cele de mijloc, cele de jos, umedul, recele, caldul, vizibilul și invizibilul, ea mișcă și împodobește după natura fiecăruia. Căci prin propria sa mișcare, dreptul ca drept și circumscrisul sunt mișcate; iar mijlocul, așa cum este, este mișcat; caldul este încălzit, iar uscatul este uscat; și toate lucrurile, așa cum au o natură, sunt animate și constituite de ea; și o armonie minunată și cu adevărat divină este constituită de ea.

îndoiește de acest lucru.

Am arătat deja că cei pe care poeții îi consideră a fi zei nu sunt zei; că cei care divinizează creația greșesc; și că, în general, idolatria neamurilor este ateism și impietate. Acum, așadar, din moment ce toate aceste erori au căzut, este sigur că posedăm adevărata religie; Cel pe care Îl venerăm și-L propovăduim, acesta este singurul Dumnezeu adevărat; El este Domnul întregului univers și creatorul oricărei creaturi.

Cine altul este acesta decât Cel Atotsfânt și Transcendent, dincolo de orice fire creată, adică Tatăl lui Hristos? El, ca un conducător excelent, cu înțelepciunea Sa și Fiul și Cuvântul Domnului nostru Iisus Hristos, domnește peste toate lucrurile și le poartă de grijă; acționează așa cum consideră de cuviință. Și toate lucrurile sunt bune, așa cum au fost create și sunt create, pentru că El voiește asta. Nimeni nu se poate îndoi de acest lucru. Căci dacă creația nu ar fi mișcată de o voință rațională și totul ar fi accidental, cineva ar face bine să se îndoiască de ceea ce spunem. Dar, din moment ce toate lucrurile au fost stabilite și împodobite cu rațiune, înțelepciune și cunoaștere, în mod necesar cel care stă deasupra lor și le poartă de grijă nu este altul decât Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu.

Nu numesc grai ceea ce este împletit și inerent fiecărei creaturi, pe care unii îl numesc de obicei seminal; ceea ce este neînsuflețit, lipsit de rațiune și înțelegere; el acționează prin puterea artei care vine din exterior și prin înțelepciunea celui care o domnește. Nici nu este ca graiul pe care îl au oamenii raționali, care constă din silabe și se transmite prin aer.

Îl numesc pe Dumnezeu cel viu și activ, cauza existenței Sale, Cuvântul bunului Dumnezeu, Cuvântul; El este diferit de orice creatură și lucru creat; El este singurul Cuvânt identic cu bunul său Tată; El a împodobit universul și l-a

43. Și pentru ca întregul să fie înțeles prin exemplu, să se spună ca în imaginea unui mare dans. Ca în dansul compus din diverși bărbați, copii, femei și bătrâni, și cei care sunt încă tineri; și dintr-un semnificant principal, fiecare, după propria natură și putere, cheamă, un bărbat ca bărbat, un alt băiat ca băiat, un alt bătrân ca bătrân și tânărul ca tânăr, și toți formează o singură armonie;
sau cum sufletul din noi mișcă simultan simțurile din noi în funcție de fiecare energie, astfel încât în prezența unui singur lucru toate se mișcă împreună, iar ochiul vede, urechea aude, mâna atinge, mirosul percepe și gustul gustă; și adesea și celelalte membre ale corpului, astfel încât și picioarele merg.
Sau, pentru a ilustra sensul celui de-al treilea exemplu, se spune că un oraș mare a fost construit și că a fost dezvoltat economic în prezența conducătorului și a regelui care l-a construit. Căci pe cel care este prezent și protejează și care se uită la toate lucrurile, toți îl urmează, unii la agricultură, iar alții la apeduct, fiind udați; iar alții, fiind hrăniți, ies; și unii merg la consiliu, iar alții intră la biserică; și unii judecă la judecată, iar alții conducători la legiferare; și un meșteșugar este numit direct să lucreze, și un marinar coboară la mare, zidarul la zidărie, doctorul la vindecare, constructorul la construcție; și unii se plimbă pe câmp, iar alții urcă din câmp; și unii înconjoară orașul, iar alții ies din oraș și se întorc la el. Toate aceste lucruri se fac și se stabilesc în prezența unui singur conducător și prin ordinul său.
Conform acestor lucruri, chiar și în întreaga creație, oricât de mic ar fi exemplul, totuși este nevoie de o mare intelect pentru a înțelege; căci sub o singură suflare a Cuvântului lui Dumnezeu, totul este împodobit și lucrurile care aparțin fiecăruia sunt făcute și din toate la un loc se formează o ordine.
44. Căci prin puterea Cuvântului divin și luminat cu providența Sa. Pentru că este bunul Cuvânt al bunului Tată, El a rânduit ordinea tuturor lucrurilor; a potrivit contrariile între ele și astfel a apărut o frumoasă armonie. El este puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu; El rotește cerurile, El a atârnat pământul și, deși nu se sprijină pe nimic, cu înclinarea Sa l-a fixat. De la El primește soarele lumină și luminează universul, în timp ce El dă puțină lumină lunii. El atârnă apa în nori și ploile inundă pământul; marea este închisă în timp ce pământul încolțește tot felul de plante și încolțește iarba.
Dacă vreun necredincios, după cele spuse, întreabă dacă Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu există, nu are dreptate să se îndoiască! El are dovezi din ceea ce vede; totul a fost creat prin Cuvântul și Înțelepciunea lui Dumnezeu. Nicio creație nu ar dăinui, dacă Cuvântul, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, nu ar fi făcut-o, așa cum am spus.
Este un Cuvânt, așa cum am spus, fără nicio legătură sau asemănare cu vorbirea umană, care constă din silabe; dar este în toate privințele o imagine similară a lui Dumnezeu Tatăl. Căci oamenii, deoarece sunt compuși din diverse părți și provin din nimic, au o vorbire compusă care este dizolvată. Dar Dumnezeu este mereu existent și nu compus; prin urmare, și Cuvântul Său există întotdeauna și nu este compus.
Cuvântul este unicul Fiu al lui Dumnezeu Tatăl; El a purces de la Tatăl ca dintr-o sursă bună; El purtă și susține toate lucrurile. Motivul pentru care Cuvântul lui Dumnezeu a venit la creație este cu adevărat admirabil; ne informează că numai așa, așa cum s-a întâmplat, ar fi trebuit să se întâmple și nu altfel.
Căci natura creaturilor, fiind născută din nimic, este susceptibilă, slabă și muritoare, după cum reiese din examinarea ei. Însă Dumnezeul creaturilor este bun și mai presus de toate

părintesc, care este supraveghetorul și conducătorul tuturor lucrurilor, cerurile se rotesc, stelele se mișcă, soarele strălucește, luna se învârte, aerul este luminat de el, eterul se încălzește și bate vânturile; munții se înalță, valurile mării și animalele din el sunt hrănite; pământul, rămânând nemișcat, rodește, și omul este creat, și trăiește din nou și moare; și pur și simplu totul se răcește și se mișcă; focul arde, apa se răcește, izvoarele țâșnesc, râurile inundă, se produc anotimpuri și ore, ploile coboară, norii se umplu, grindina se transformă în zăpadă și cristal. Îngheață, zboară ca o pasăre, umblă ca o reptilă, înoată ca o viețuitoare acvatică, navighează pe mări, pământul este semănat și în același timp rodește iarbă, crește plante, și unele le întinerește, altele se ofilește, iar cele care cresc îmbătrânesc și decade, iar pe altele le nimicește, pe altele se naște și apare.

Toate acestea, și chiar mai multe decât acestea, dar pentru mulțime nu suntem în stare să spunem, Cuvântul lui Dumnezeu, făcător de paradoxuri și de minuni, luminând și dătător de viață, se mișcă și împodobește cu propria sa înclinare, formând lumea, nelăsând pe dinafară forțele nevăzute din afara sa; și pentru acestea și el, care este și autorul lor, cuprinzându-le în toate, continuă și dă viață din nou cu propria sa înclinare și cu propria sa providență;

Și aceasta nu este o sursă de necredință. Căci, pe măsură ce providența și trupurile Sale se sporesc, dar sufletul rațiunii se mișcă, gândește și trăiește, iar acest lucru nu este demonstrat prin multe dovezi; căci vedem lucrurile care sunt făcute; tot așa, din nou, acest Cuvânt al lui Dumnezeu este unul și, cu o simplă înclinare a capului, prin propria sa putere mișcă și susține lumea vizibilă și puterile invizibile, atribuind fiecăreia propria sa energie; astfel încât lucrurile divine sunt mișcate mai divin, iar lucrurile vizibile sunt văzute bun în natura sa; și de aceea îi iubește pe oameni, pentru că în cei buni nu există invidie pentru nimic. El nu invidiază existența altora, ci vrea ca toți să existe, pentru ca El să le poată fi de folos. Dumnezeu, așadar, vede că fiecare creație, numai prin propriile sale puteri raționale, este muritoare și se dizolvă; și pentru ca universul, pe care El l-a creat cu Cuvântul Său veșnic și i-a dat substanță, să nu mai sufere același lucru și să se piardă în neființă, El nu a mai permis ca creațiile Sale să fie luate și chinuite de natura lor muritoare; astfel încât să nu fie în pericol de a se întoarce în neființă. Însă Dumnezeu, ca binele care este El, prin Cuvântul Său, care este și Dumnezeu, guvernează și îngrijește întreaga lume; prin autoritatea, providența și grija Cuvântului, El luminează creația pentru a rămâne statornică în viață; pentru că El participă la cauza existenței, Cuvântul Tatălui, care o ajută să rămână în existență. Astfel, ea nu suferă ceea ce ar suferi dacă Cuvântul nu ar ține-o, și anume, să fie condusă în neființă; căci „El este chipul Dumnezeului nevăzut, primul om din toată creația pentru Împărăția lui Dumnezeu; El și datorită Lui au fost create și sunt menținute toate lucrurile, văzute și nevăzute; El este capul Bisericii”, așa cum ne spun Părinții care învață adevărul în Sfintele Scripturi. Așadar, acest Cuvânt al Tatălui, atotputernicul și desăvârșitul în toate, stătea deasupra tuturor și le acoperea pretutindeni cu puterea sa; el dădea lumină tuturor lucrurilor, vizibile și invizibile. Astfel, El dă structură tuturor lucrurilor și le ține laolaltă; de la nimeni nu-L privează de puterea sa energetică. Toate și cu toate, fiecare separat și toate împreună, le însuflețește și le ocrotește. Componentele primare ale fiecărui lucru creat, cum ar fi căldura, frigul, umezeala și uscăciunea, sunt unite prin Cuvânt într-unul singur, astfel încât nu se luptă între

prin toate părțile.
Și el, fiind peste toate lucrurile, atât prinț și rege și temelia tuturor lucrurilor, lucrează toate lucrurile spre slava și cunoașterea Sa Tatălui, învățând și vorbind numai prin lucrările sale create. „Creatorul este considerat în proporție cu mărimea și frumusețea creatului”.
45. Căci, privind spre cer și vedem lumea lui și lumina stelelor, trebuie să ne amintim de Cuvântul care îl împodobește; tot așa, gândindu-ne la Cuvântul lui Dumnezeu, trebuie să ne gândim și la acest Dumnezeu Tată, de la care, în sens figurat, este numit Tată, interpret și înger.
și aceasta din ceea ce vedem noi înșine. Căci dacă ne amintim că sursa vorbirii este mintea și, impunând-o vorbirii, vedem mintea semnificată prin gândire; cu atât mai mult, văzând imaginația mai mare și superioritatea incomparabilă a puterii Cuvântului, primim și un concept al bunului său Tată, așa cum a spus acest Mântuitor: „L-am văzut pe Tatăl într-o vedenie”. Și toată Scriptura insuflată de Dumnezeu proclamă aceste lucruri mai clar și mai abundent, deoarece și noi, fiind îndrăzneți, vă scriem aceste lucruri, iar voi, după ce ați obținut aceste lucruri, aveți credință în puterea celor spuse. Căci cuvântul este confirmat de lucruri mai mari, are o dovadă incontestabilă. De sus, cu privire la abrogarea idolilor, Cuvântul divin a avertizat dinainte poporul evreu, spunând: „Să nu-ți faci idol sau vreo asemănare a vreunui lucru care este sus în cer sau jos pe pământ”. Și motivul abrogării lor, El indică într-un alt mod, spunând: „Idolii neamurilor sunt argint și aur, lucrarea mâinilor oamenilor. Au gură, dar nu pot vorbi; au ochi, dar nu pot vedea; au urechi, dar nu pot auzi; au nas, dar nu pot mirosi; au mâini, dar nu pot atinge; au picioare, dar nu pot merge.”
El nu a tăcut în privința învățăturii despre creație; ci, dimpotrivă, în ceea ce privește frumusețea lor, îi avertizează pe oameni să

ele, ci formează o coexistență armonioasă. Datorită Lui și datorită puterii Sale, caldul nu se luptă cu frigul, nici umedul cu uscatul; ci, aceste contrarii, ca niște prieteni și frați, coexistă și dau viață lucrurilor vizibile; ele sunt principiul constitutiv al oricărui corp. Prin ascultarea de Dumnezeu Cuvântul, lucrurile pământești dobândesc viață, iar cele cerești sunt păstrate. Datorită Lui, toată marea și vastul ocean se mișcă în limite limitate. La fel, tot pământul încolțește iarbă și crește tot felul de copaci, așa cum am spus mai sus. Pentru a nu pierde timpul enumerând unul câte unul lucrurile cunoscute, nu există nicio ființă vie sau creatură care să nu fi luat existență de la El și datorită Lui. Sfântul (Ioan) teolog spune și el aceasta: „La început era Cuvântul, care era mereu lângă Dumnezeu, căci însuși Cuvântul este Dumnezeu. El a făcut toate lucrurile; nu este nimic ce El să nu fi făcut.” Așa cum, de exemplu, dacă un muzician cântă la liră, armonizând cu arta sa greul cu ascuțitul și mijlocul cu alte tonuri, va reda o melodie armonioasă. Tot așa, înțeleptul Dumnezeu, ținând universul ca pe o liră, a unit cerul cu pământul și cerul cu ceea ce este în aer; a adunat împreună cu semnul și voința sa întregurile cu individul; și toate constituie o lume frumoasă și un întreg armonios. El, desigur, rămâne nemișcat lângă Tatăl său; dar pune totul în mișcare prin îndrumarea sa, așa cum fiecare Îi place Tatălui său. Și lucrul minunat legat de divinitatea Sa este acesta: cu același gest, El mișcă toate lucrurile împreună, în același timp, și nu la intervale; El reglează, după natura fiecăruia, ceea ce este drept și circular în mișcarea lor, deasupra, mijlocul, dedesubtul, umedul, recelul, caldul, vizibilul și invizibilul. Căci cu același gest, ceea ce este drept se mișcă simultan ca drept și ceea ce este circular; mijlocul ca mijloc; caldul este încălzit, uscatul este

nu le venereze ca pe niște zei, ci ca pe niște lucrări ale lui Dumnezeu, ca nu cumva, după ce au privit frumusețea lor, să le venereze nu ca pe niște lucrări ale lui Dumnezeu, ci ca pe niște zei. El îi avertizează pe oameni, spunând: „Nu vă ridicați ochii și nu vedeți soarele, luna și toată oștirea cerurilor și nu vă închinați lor, pe care Domnul Dumnezeul vostru le-a dat tuturor neamurilor de sub cer”.
Nu le atribuim aceste lucruri ca fiind zei, ci pentru ca neamurile să-L cunoască pe Creatorul tuturor lucrurilor prin lucrarea lor, așa cum se spune. Căci poporul evreu din vechime, în cea mai mare parte, avea învățătura că are cunoaștere de Dumnezeu nu numai din lucrările creației, ci și din scripturile divine. Și nicidecum nu i-au îndepărtat pe oameni de amăgirea și închipuirea nesăbuită a idolilor, zicând: „Să nu ai alți dumnezei afară de Mine”. Nu este ca și cum ar exista alți zei, ci ca el, după ce L-a respins pe adevăratul Dumnezeu, să nu înceapă să-i zeifice pe cei care nu există, care sunt cei pe care poeții și scriitorii i-au numit și i-au arătat a fi zei inexistenți. Și acest cuvânt, nefiind acești zei, este folosit pentru a indica faptul că există, prin zicala „Nu vor fi alți zei cu voi”, care este semnificată în viitor. Iar ceea ce trebuie făcut în viitor nu este atunci când se spun aceste lucruri.
46. Atunci, după ce au acceptat nelegiuirea neamurilor sau a idolilor, a devenit învățătura divină tăcută și a lăsat pur și simplu neamul uman nefamiliarizat cu cunoașterea lui Dumnezeu? Nu, ci ea precede și intelectul, zicând: „Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeul tău este unul singur”; și iarăși: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta și cu toată puterea ta”; și iarăși: „Să te închini Domnului Dumnezeului tău și numai Lui să-I slujești și de El să te alipi.”
Și, întrucât providența și împodobirea Cuvântului prin și în toate lucrurile sunt mărturisite de toate scrierile inspirate

uscat. Tuturor lucrurilor în general, după natura lor, El le dă viață și le păstrează. Astfel, El aduce o armonie minunată și cu adevărat divină.
Și pentru a înțelege printr-un exemplu cât de măreț este acest eveniment, să-l comparăm cu un cor mare. Corul este compus din diferite persoane: bărbați, femei, copii, tineri și bătrâni; când dirijorul dă semnalul, fiecare membru cântă după natura și puterea sa; bărbatul ca bărbat, copilul ca copil, bătrânul ca bătrân și tânărul ca tânăr; toate formează un întreg armonios.
În același fel, sufletul nostru pune în mișcare simultan simțurile, fiecare după energia sa specifică; astfel încât, atunci când ni se prezintă un obiect, toate acționează împreună: ochiul vede, urechea aude, mâna pipăie, mirosul miroase și gustul gustă. Adesea mișcă și celelalte membre ale corpului; de exemplu, mișcă picioarele pentru a merge.
Permiteți-mi să clarific acest lucru printr-un al treilea exemplu. Este ca un oraș foarte mare construit și guvernat personal de conducătorul și guvernatorul său. Când el este prezent și dă ordine și își îndreaptă privirea către toți supușii, toți dau dovadă de ascultare; unii aleargă la agricultură, alții să se procure apă din apeducte; altul merge să-și procure hrană; altul merge la consiliu, altul la adunarea generală a orașului; judecătorul vine să judece și conducătorul să legifereze; meșteșugarul începe fără întârziere lucrul; marinarul aleargă la mare, tâmplarul la tâmplăria sa, doctorul să trateze bolnavii și constructorul la clădire; altul merge din nou la câmp, în timp ce altul se întoarce de la el. Unii sunt ocupați cu orașul, alții ies din el și alții se întorc la el. Toate acestea se fac și se îndeplinesc în prezența personală a conducătorului și conform ordinelor sale.
Și dacă exemplele de mai sus sunt slabe,

divin, este suficient să demonstreze credința Cuvântului sau cuvintele teologilor: „Tu ai întemeiat pământul și el dăinuie; ziua dăinuie după porunca Ta”; și din nou: „Cântați Dumnezeului nostru cu harpa, Lui care înconjoară cerurile cu nori, Lui care pregătește pământul pentru an, Lui care scoate iarbă și iarbă pe munți pentru slujba oamenilor și dă hrană fiarelor”.
Căci cine este darul sau prin cine au fost făcute toate lucrurile? Căci prin cine au fost făcute și prin cine este providența tuturor lucrurilor? Dacă acesta este Cuvântul lui Dumnezeu, despre care se spune și în altă parte: „Prin cuvântul Domnului s-au făcut cerurile și toată puterea lor prin suflarea gurii Lui”?
Și căci tot ce se face în El și prin El este discutat, întrucât ne convinge și pe noi, zicând: „El a zis și s-au făcut; El a poruncit și au fost create”, așa cum atotmarele Moise, la începutul creației lumii, confirmă cele spuse, explicând și zicând: „Și Dumnezeu a zis: «Să facem om după chipul Nostru, după asemănarea Noastră». Căci la crearea cerului și a pământului și a tuturor lucrurilor care există, Tatăl a zis: «Să se facă cerurile și să se adune apele și să se arate uscatul și pământul să dea iarbă și tot ce are viață».”
Întrucât și noi îi mustrăm pe evrei, nu ne referim cu adevărat la Scripturi. Căci, dacă Dumnezeu le vorbește lor, cui vorbește și El? Dacă într-adevăr ar fi adăugat și le-ar fi vorbit celor care sunt deja făcuți, cuvântul ar fi fost inutil; căci nu era, ci urma să fie făcut; și nimeni nu vorbește despre ceea ce nu este, nici nu protejează și nu vorbește despre ceea ce este făcut din nimic. Căci dacă Dumnezeu ar adăuga la cei care vor veni, ar spune: „Fii, cerule, și fii, pământule, și ieși, iarbă, și fii făcut, omule!” Dar acum nu a făcut aceasta, ci adaugă, zicând: „Să facem om, și Eu voi ieși, iarbă!” Întrucât Dumnezeu este arătat ca fiind aproape, vorbind despre aceste totuși, cu o minte deschisă, trebuie să considerăm că exact așa se întâmplă totul în lume. Cu o privire rapidă din partea lui Dumnezeu, totul este reglementat; fiecare creatură își îndeplinește propriul scop și toate împreună constituie o ordine universală.
Prin îndemnul și puterea Cuvântului lui Dumnezeu Tatăl, care supraveghează și guvernează toate lucrurile, cerul se rotește, stelele se mișcă, soarele strălucește, luna își trasează orbita, aerul este luminat, eterul se încălzește și vânturile bat; munții se înalță, marea ridică valuri, iar animalele ei își găsesc hrană; pământul, rămânând nemișcat, produce roade; omul se naște, trăiește și în cele din urmă moare.
În general, toate creațiile primesc suflet și mișcare de la El; focul arde, apa răcește, izvoarele țâșnesc, râurile se revarsă, perioadele și anotimpurile trec, ploile cad, norii se umplu, grindina cade, zăpada și cristalele îngheață; păsările zboară, reptilele se târăsc, vietățile acvatice înoată, marea este navigată, pământul este semănat și rodește la vremea lui, plantele cresc; unele sunt fragede, altele sunt spre recoltă; unele îmbătrânesc și se ofilesc; unele sunt distruse, iar altele se fac și se văd. Toate acestea, și chiar mai multe, pe care nu le putem pomeni din cauza abundenței lor, Cuvântul minunat și miraculos al lui Dumnezeu le luminează și le însuflețește, le mișcă cu semnul și le îngrijește; creează o lume, fără a lăsa în afara sa nici măcar forțele nevăzute. Chiar și pe acestea, pentru că le-a creat, le include în întreg; le ține și le însuflețește din nou cu propria sa voință și grijă.
Și nicio creatură nu poate fi o dovadă a necredinței. Așa cum nu avem nevoie de multe dovezi că trupul crește prin providența Sa și sufletul rațional se mișcă și poate gândi și trăi; căci vedem aceste lucruri întâmplându-se înaintea noastră. Tot așa, în mod similar, Cuvântul lui

lucruri, nu este nevoie ca cineva să fie asociat cu aceasta, deoarece și El vorbește și face toate lucrurile.
Al cui este sau nu este Cuvântul lui Dumnezeu? Căci ce se întâmplă dacă Dumnezeu vorbește cu Sine Însuși, sau cu Sine Însuși, sau cu propria Sa esență, sau cu înțelepciunea Sa, care spune: „El a făcut cerul și pământul și le-a făcut împreună cu El”? Și în numele cerului și al pământului, El include tot ce este creat în cer și pe pământ.
Și ca înțelepciune și ca Cuvântul văzând pe Tatăl, El creează toate lucrurile și le susține și le împodobește; și ca putere a Tatălui, El întărește toate lucrurile în ființă, Cuvântul și Mântuitorul: „Orice văd pe Tatăl făcând, aceea fac și Eu”;
Și prin El și în El au fost făcute toate lucrurile, ne învață sfinții Săi ucenici, și că binele din bine, născut din bine și existența adevărată a Fiului, este puterea, înțelepciunea și Cuvântul Tatălui, nu conform participării la acestea, nici din afara acestora, fiind născut din El conform celor care se împărtășesc din El și sunt făcuți înțelepți prin El și sunt făcuți puternici și raționali în El, ci este înțelepciune de sine, vorbire de sine, putere de sine, lumină de sine, adevăr de sine, dreptate de sine, virtute de sine și nu și caracter, strălucire și imagine. Și este potrivit să spunem că există rodul complet al Tatălui și numai Fiul este imaginea neschimbată a Tatălui. 47. Dacă Îl enumerăm pe Tatăl, putem cunoaște și puterile acestui Cuvânt. Căci, după cum El este Cuvântul și înțelepciunea Tatălui, tot așa, coborându-se la Cel născut, El devine, în cunoașterea și înțelegerea Cel ce născător, sfințire de Sine și viață de Sine și ușă și păstor și cale, și rege și conducător și peste toți mântuitor și dătător de viață și lumină și providență a tuturor.
Așadar, având un Fiu atât de bun și creator de la Sine, Tatăl nu L-a ascuns de cei ce s-au născut; ci chiar și astăzi Îl descoperă Dumnezeu, cu o simplă înclinare a Sa, mișcă și ține împreună cu puterea Sa lumea vizibilă și cea nevăzută; El distribuie fiecărei creaturi energia ei particulară. Astfel, puterile divine nevăzute se mișcă spre Dumnezeu, în timp ce cele vizibile sunt pentru ca noi să le vedem. Și acest Cuvânt, conducătorul, guvernatorul și creatorul tuturor creaturilor, lucrează toate acestea spre slava și cunoașterea lui Dumnezeu Tatăl Său. Într-o frază, cu lucrările Sale El ne învață și spune următoarele: „Creatorul se vede proporțional din mărimea și frumusețea creaturilor”.
Căci, așa cum atunci când ne întoarcem ochii spre cer și vedem podoaba lui și lumina stelelor, ne amintim imediat de Cuvântul care le-a creat și le conduce, tot așa, când ne gândim la Cuvântul lui Dumnezeu, ne gândim în mod necesar la Dumnezeu, Tatăl său; căci din El purcede și este pe bună dreptate numit interpret și mesager al Tatălui său.
Putem concluziona aceasta și din ale noastre. Când auzim un cuvânt omenesc, reflectăm asupra sursei care îl produce, și anume mintea; observând cuvântul omenesc, vedem cum mintea devine cunoscută prin gândire. În mod similar, când vedem puterea Cuvântului, cu mult mai multă imaginație și o superioritate incomparabilă, reflectăm și asupra Tatălui său atotbun, așa cum a spus însuși Mântuitorul: „Cine Mă vede pe Mine, îl vede pe El însuși pe Tatăl Meu”.
Sfânta Scriptură inspirată ne învață aceste lucruri mai clar și cu mai multă putere. Din Scriptură am prins și noi curaj și v-am scris aceste lucruri. Dar și voi, studiind-o, veți putea crede adevărul celor spuse de noi. Căci un cuvânt confirmat de surse de netăgăduit dobândește autoritate de nezdruncinat.
Încă de la început, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu a protejat poporul evreu de idolatrie, dând porunca: „Să nu-ți faci

tuturor prin creația și viața tuturor lucrurilor prin El. Și în El și prin El, El se manifestă și pe Sine, precum a zis Mântuitorul: „Eu sunt în Tatăl și Tatăl este în Mine”; așa că, de nevoie, Cuvântul este în Cel ce a născut și Cel ce este născut împreună cu Tatăl pentru a veșnici.

Și având aceste lucruri astfel, și neavând nimic în afara Lui, ci și cerul și pământul, și tot ce este în ele depind de El, totuși oamenii nebuni, dând la o parte cunoașterea și evlavia față de El, au cinstit neființele înaintea ființelor; și în loc de Dumnezeul cu adevărat existent, au îndumnezeit neființele, „închinându-se creației în afară de Creator”, lucru pe care l-au considerat nebunesc și ireverențios. Căci este ca cei care admiră lucrările meșteșugarului dinaintea lui și ca cei care zdrobesc creațiile din cetate, călcând în picioare pe creatorul lor; sau ca cei care laudă un instrument muzical, dar îl resping pe cel care este compus și potrivit. Nebuni și foarte afectați de ochi. Căci cum ar fi putut ei să cunoască construcția unei nave sau a unei lire, în afară de constructorul de nave care a lucrat, și arhitectul care a construit, și muzicianul care a compus? Căci dacă cel ce gândește astfel se mânie și este mai presus de orice mânie, tot așa nu se întâmplă nici cu cei ce nu cred în Dumnezeu și nu cred în acest Cuvânt, Mântuitorul tuturor, Domnul nostru Iisus Hristos, prin care Tatăl împodobește și susține toate lucrurile și poartă de grijă tuturor; în care tu, având credință și evlavie, o, iubitorule de Hristos, bucură-te și ai nădejde, căci rodul credinței și al evlaviei în El este nemurirea și împărăția cerurilor, numai dacă sufletul este împodobit după legile Sale. Căci, așa cum răsplata pentru cei ce trăiesc după ea este viața veșnică, tot așa pentru cei ce umblă împotriva ei și nu pe calea virtuții este o mare rușine și un pericol de neiertat în ziua judecății, pentru că, deși știau calea adevărului, au lucrat împotriva a ceea ce

idoli, nici vreo asemănare a vreunui lucru care este în cer sau pe pământ.” Motivul respingerii idolilor este menționat în altă parte, în următoarele cuvinte: „Idolii neamurilor sunt lucrarea oamenilor, de argint și de aur; au gură, dar nu vorbesc; au ochi, dar nu văd; au urechi, dar nu aud; au nas, dar nu miros; au mâini, dar nu ating; au picioare, dar nu merg.” El nu a ascuns învățătura despre lucrurile create. Ci, pentru că le cunoaște frumusețea, ca nu cumva unii să fie induși în eroare de ea și să le vadă ca pe niște creații ale lui Dumnezeu și să le îndumnezeească, El îi protejează pe oameni dinainte cu următoarele cuvinte: „Nu vă uitați la soare, la lună și la toată lumea cerească, ca să nu vă amăgiți; nu vă închinați ca pe niște dumnezei la lucrurile pe care adevăratul Domn și Dumnezeu le-a dat tuturor neamurilor de sub cer.”

Și Dumnezeu le-a dat oamenilor aceste stele, nu pentru ca ei să le îndumnezeească, ci pentru ca oamenii să le vadă funcția și să fie conduși la Creatorul tuturor lucrurilor, așa cum am spus. Poporul evreu din vremurile străvechi cunoștea această învățătură mai bine decât orice alt popor; au fost învățați nu numai de clădiri, ci și de Sfânta Biblie. În general, Sfânta Biblie îi distrage pe oameni de la eroarea idolilor și a ficțiunii impie și le spune: „(Dumnezeu spune:) Să nu vă închinați altor dumnezei afară de Mine.”

Nu-i împiedică să-i aibă drept zei, ca și cum ar exista alții, ci ca nu cumva cineva să-L nege pe Dumnezeul adevărat și să înceapă să-i divinizeze pe zeii inexistenți; aceștia sunt cei descriși de poeți și scriitori, pe care i-am arătat că nu sunt zei. Iar expresia care se referă la viitor și spune „să nu ai alți zei” arată că nu sunt zei; căci ceea ce spune să (nu) se facă în viitor, nu este adevărat nici măcar atunci când acestea sunt spuse (în prezent). Oare Sfânta Scriptură, după ce a dovedit

știau.	ateismul neamurilor și al idolatrilor, rămâne tăcută și pur și simplu îi lasă pe oameni să rătăcească de capul lor, fără cunoașterea lui Dumnezeu? Cu siguranță nu, dar anticipează gândul unui astfel de lucru, spunând: „Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeul tău este unul singur.” Și iarăși spune: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta și cu toată puterea ta”; și iarăși: „Să te închini Domnului Dumnezeului tău și numai Lui să-I slujești și de El să te alipi.” Ceea ce spunem acum este suficient pentru a dovedi argumentul că grija Cuvântului pentru toate lucrurile în orice fel este proclamată în toată Sfânta Scriptură; profeții inspirați spun și aceasta: „Tu, Dumnezeule, ai întemeiat pământul și acesta rămâne neclintit; prin porunca Ta există ziua.” Și în altă parte se spune: „Lăudați pe Dumnezeu cu instrumente, căci El întemeiază cerurile cu nori; El acoperă pământul cu ploaie și face să crească iarbă și verdeață pe munți, ca să slujească omului și să dea hrană fiarelor.” Cine dă toate aceste lucruri decât Creatorul lor? Cel care le-a creat, cu siguranță, le îngrijește pe toate. Și cine altul este acesta decât Cuvântul lui Dumnezeu, despre care se spune și într-un alt psalm: „Prin cuvântul Domnului s-au întărit cerurile și prin suflarea duhului Lui își dobândesc puterea”? Toate lucrurile au fost făcute prin El și pentru El vorbesc; cu aceste cuvinte ne convinge Sfânta Biblie, spunând: „El a vorbit și au fost făcute; El a poruncit și au fost create.” Marele Moise confirmă și explică și el acest lucru în relatarea creării lumii, unde spune: „Și Dumnezeu a zis: «Să facem om după chipul Nostru (al Sfintei Treimi), după asemănarea Noastră.»” La începutul creării cerurilor, a pământului și a întregului univers, Tatăl i-a zis Fiului: „Să se facă cerurile și să se adune apele și să se arate uscatul și să dea pământul laolaltă iarbă și fiare, tot felul

	de fiare.” Din toate acestea s-ar putea acuza pe evrei că nu interpretează corect Scripturile. Cineva i-ar putea întreba: cui i-a vorbit Dumnezeu și cui i-a dat porunci? Dacă s-a adresat lucrurilor create care erau făcute, cuvântul era inutil; căci ele nu existau încă, urmau să fie făcute; și nimeni nu vorbește despre ceva ce nu există și nici nu dă porunci să fie făcut la ceea ce nu a fost încă făcut. Dacă Dumnezeu a dat porunci lucrurilor care urmau să fie făcute, ar fi trebuit să spună: Creați cerul, fiți pământul, scoateți iarbă și faceți omul. Dar acum nu face aceasta, ci poruncește, zicând: „Să creăm omul și să crească iarba.” Din toate acestea rezultă că Dumnezeu conversează despre aceste lucruri cu cineva apropiat. Trebuie să fi existat un asociat cu el cu care a conversat și a creat toate lucrurile. Cine altul este acesta decât Cuvântul lui Dumnezeu? Cu cine altul decât Cuvântul Său conversează Dumnezeu? Cine altcineva a coexistat cu Dumnezeu când a făcut fiecare creație, decât Înțelepciunea Sa (Cuvântul), care spune: „Când a făcut cerul și pământul, am fost prezent”? Prin numele cer și pământ, el include toate creațiile cerului și ale pământului. Coexistând ca Înțelepciune și văzându-L pe Tatăl ca Cuvânt, El a creat universul, l-a întemeiat și l-a îngrijit. Fiind puterea Tatălui, El dă puterea existenței ființelor; iar Mântuitorul spune: „Tot ce văd pe Tatăl făcând, aceea fac și Eu.” Și sfinții Săi ucenici învață că din El și pentru El au fost făcute toate lucrurile; că Fiul s-a născut atotbun din atotbunul Tată și este adevăratul Său fiu; El este puterea, înțelepciunea și Cuvântul Tatălui. Toate acestea Fiul nu le are prin participare și nici nu au fost adăugate din afară, așa cum este cazul celor care participă la El și primesc înțelepciune de la El și devin puternici și raționali. Ci, El este însăși înțelepciunea, însăși cuvântul și însăși

	puterea Tatălui; El este însăși lumina, însăși adevărul, însăși dreptatea și virtutea. În general, El este caracterul, strălucirea, chipul Tatălui. Și, pe scurt, El este rodul desăvârșit al Tatălui, singurul Său Fiu, chipul neschimbat al Tatălui. Cine, așadar, ar putea să-L măsoare pe Tatăl, ca să afle puterile Cuvântului Său? Căci, fiind Cuvântul și înțelepciunea Tatălui, tot așa coborând cu dispreț față de creaturi, El devine, pentru ca noi să-L putem cunoaște și să fim conduși la Tatăl, sfințire de sine, viață de sine, ușă, păstor și cale; El devine rege, conducător, mântuitor și dătător de viață, lumină și grijă pentru toți. Având deci de la Sine un Fiu atât de bun și creator, Dumnezeu Tatăl nu L-a ascuns de făpturi. Ci în fiecare zi Îl descoperă tuturor, pentru că prin El dă viață și existență tuturor. Cu El și prin El Se descoperă Tatăl, așa cum spune Mântuitorul Hristos: „Eu sunt cu Tatăl și Tatăl cu Mine”. Prin urmare, Fiul Cuvântul este în mod necesar cu Tatăl care L-a născut (aidia) și Fiul născut trăiește veșnic cu Tatăl. În timp ce aceste lucruri sunt așa și nimic nu există în afara Lui, dar și cerul și pământul și tot ce locuiește în ele depind de El; din păcate, oamenii nebuni au negat cunoașterea și închinarea la Dumnezeu și s-au închinat la lucruri neexistente în locul celui cu adevărat existent. În loc de Dumnezeu adevărat, au îndumnezeit ființele false; „s-au închinat lucrărilor și nu creatorului lor”; au ajuns la o stare de nechibzuință și impietate. Căci aceasta este ca și cum ai admira operele de artă și nu artistul lor; te-ai uimi de clădirile unui oraș, dar ai disprețui creatorul lor. Sau, ca atunci când cineva laudă un instrument muzical, dar îl respinge pe cel care l-a făcut și l-a asamblat. Nebuni și orbi! Căci cum ar putea ei recunoaște o clădire, o corabie sau o liră, dacă nu le-a făcut constructorul de corabie, nu le-a construit arhitectul sau

	nu le-a compus muzicianul? Așa cum, așadar, cel ce gândește aceste lucruri este nebun și trece peste orice nebunie, tot așa mi se pare că cei ce Îl neagă pe Dumnezeu Tatăl și nu Se închină Fiului și Cuvântului Său, Mântuitorului tuturor, Domnului nostru Iisus Hristos, prin care Dumnezeu Tatăl orânduiește, oprește și poartă de grijă toate lucrurile, nu sunt sănătoși la minte. În El ai credință și evlavie, dragă cititorule. Bucură-te și nădăjduiește că rodul credinței și al închinării la Dumnezeu este nemurirea și împărăția cerurilor. Este de ajuns ca sufletul să fie împodobit cu păzirea poruncilor Sale. Și precum răsplata pentru cei ce trăiesc după poruncile Sale este viața veșnică, tot așa pe cei ce merg pe calea opusă și nu pe cea virtuoasă îi așteaptă în ziua judecății o mare rușine și un pericol neiertat de osândă; pentru că, deși cunoșteau adevărata cale a vieții, au lucrat împotriva a ceea ce știau.

Crearea fișierului: 26-5-2007.
Ultima actualizare: 26-5-2007.

SUS